

BELGESEL DESTEKLİ TARİH ÖĞRETİMİNİN
ÖĞRETMEN ADAYLARININ
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sibel YAZICI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. A. Ali GAZEL

Afyonkarahisar
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ**BELGESEL DESTEKLİ TARİH ÖĞRETİMİNİN ÖĞRETMEN ADAYLARININ
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ****SİBEL YAZICI****İlköğretim Bölümü
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı****Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Haziran 2008****Danışman: Doç. Dr. A. Ali GAZEL**

Çalışma, tarih öğretiminde bir materyal olarak kabul edilen belgesellerin öğretmen adaylarının görüşlerinden hareket edilerek değerlendirilmesi amacı ile hazırlanmıştır. Araştırma öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesine yönelik olarak, 43 anket maddesinden oluşturulan betimsel bir çalışmadır. Önermeler, belgesellerin nitelikleri ile ilgili, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılması ile ilgili ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının tutumları ile ilgili olmak üzere toplam üç bölümden oluşturulmuştur. Anket önermeleri, cinsiyet, fakülte, bölüm, mezun olunan lise türü, anne-baba eğitim durumu, belgeselin ilk seyredildiği yer, belgeselin konusu ve belgesel seyretme sıklığı değişkenlerine bağlı olarak incelenmiştir.

Öğretmen adayları ders kitabının dışında da bir öğretme etkinliği olarak belgesellerin kullanılabilirliğine olumlu görüş bildirmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Belgesel, görsel öğrenme, tarih öğretimi

ABSTRACT**EVALUATION OF DOCUMENTARY AIDED HISTORY TEACHING
ACCORDING TO STUDENTS' OPINIONS****Sibel Yazıcı****Social Studies Teaching in Elementary Education****Afyon Kocatepe University The Institute of Social Science****June 2008****Advisor: Associate Professor Dr. A. Ali GAZEL**

The study has been prepared for the documentaries that are accepted as a material in teaching history to be evaluated by learning on teacher candidates' opinions. The research is a descriptive study consisting of 43 survey articles in order to examine teacher candidates' opinions. Hypothesis is formed in totally three parts: in terms of the qualities of the documentaries, in terms of using the documentaries in history teaching and in terms of the attitudes of teacher candidates related to using the documentaries in history teaching. The survey hypothesis has been examined related to the variables of genre, faculty department, the type of graduated high school, educational background of the parents, the place where the documentary was first watched and the frequency of watching a documentary. The teacher candidates have given positive opinions on usability of the documentaries as a teaching activity beside the class book.

Consequently, it has been accepted by learning on the opinions that the documentaries can be used as an alternative source beside the book and the teacher that are the most important expression elements

Key words: Documentary, visual learning, history teaching

ÖNSÖZ

Tarih bir belge bilimidir. Görüntüyü kaydetme becerisi ortaya çıkıncaya kadar genellikle yazılı kaynakları önemseyen bir anlayışa sahip olmuş ve eğitim anlayışını da bu yönde oluşturmuştur. 20. y.y.'ın pedagojik gelişmelerine bağlı olarak tarih öğretiminde de bir anlayış değişikliği meydana gelmiştir. Dolayısı ile günümüzün tarih öğretim anlayışı, geçmişten farklıdır. Tarih, olanı anlatmanın ötesinde olayların nedenlerini, etkilerini hatta şartların değişmesiyle ortaya çıkacak yeni sonuçları sorgulayabilen bir eğitim anlayışını kabul etmeye başlamıştır.

Sinemanın ilk ortaya çıkışı aynı zamanda belgesel sinemanın da başlangıcı olmuştur. Mustafa Kemal'in "Sinema öyle bir keşiftir ki bir gün gelecek, barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok, dünya medeniyetinin veçhesini değiştireceği görülecektir. Sinema, dünyanın en uzak köşelerinde oturan insanların birbirlerini sevmelerini, tanımalarını temin edecektir. Sinema, insanlar arasındaki görüş, düşünüş farklarını silecek, insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımcı yapacaktır." sözleri, sinemanın daha o dönemde geleceği şekillendirmedeki etkisini ortaya koymuştur. Sinemanın geniş kitlelere ulaşmasında televizyon önemli bir unsurdur. Televizyonun her geçen gün daha geniş toplulukları etkileme gücü, sinemanın eğitim alanında kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Sinema ise eğitimde kullanılmaya en uygun türünün gerçekleri önemseyen yapısı ile belgesel olabileceğine karar vermiştir. Nitekim iki dünya savaşında da belgeseller, ülkelerin toplumsal belleklerini oluşturmada önemli bir hizmet aracı olmuşlardır.

Tarihin görselleştirilmesi için belgesel önemli bir araçtır. Görerek öğrenmenin kalıcı bilgi oluşturmadaki etkisi düşünüldüğünde belgesellerin tarih dersi için önemi daha iyi anlaşılacaktır. Çalışma ile tarih derslerinin öğretiminde görsel bir öğrenme aracı olan belgesellerin derse yapacağı katkı, öğretmen adaylarının görüşünden hareket edilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belgesel destekli tarih öğretimi ile ilgili öğretmen adaylarına anket düzenlenerek yapılan betimsel modeldeki çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi ve hipotezi ile araştırmanın önemi, ikinci ve üçüncü bölümde araştırmanın kuramsal yapısını oluşturacak olan alan ile ilgili çalışmalar, dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, beşinci bölümde bulgular ve

yorumlar, ve altıncı bölümde ise araştırmadan elde edilen sonuçlar ile ona bağlı olarak yapılan önerilerden oluşmaktadır.

Araştırma pek çok kişinin değerli katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle çalışmanın oluşturulmasında ve yürütülmesinde değerli fikirleri ve bilgileri ile katkı sağlayan danışman hocam Doç. Dr. A. Ali Gazel'e, anketin oluşturulmasında ve istatistiksel verilerin analizinde yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Gürbüz Ocak'a, tezin yapılması esnasında fikri destek veren Prof. Dr. Hakkı Yazıcı'ya, ve çalışmanın kaynak temininde yardımcı olan Arş. Grv. Ceren Demirdelen'e teşekkür ederim.

Afyonkarahisar 2008

Sibel YAZICI

ÖZGEÇMİŞ

Sibel YAZICI

İlköğretim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1991, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih

Öğretmenliği Bölümü

Lise: 1987, Erzincan Lisesi

İş /İstihdam

1993-1997-12 Mart İlkokulu Sınıf Öğretmenliği

1997-2000-Cumhuriyet Lisesi Tarih Öğretmenliği

2000-2003-Ömer Duygun İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2003-2004 Sabancı İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2004- Afyon Kocatepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü
Okutmanlığı

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Erzincan, 19.04.1971

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZGEÇMİŞ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER VE RESİMLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	1
1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
2.PROBLEM CÜMLESİ.....	3
2.1.Alt Problemler	4
3.HİPOTEZLER.....	4
4.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
5.SAYILTILAR	10
6.SINIRLILIKLAR	10
7.TANIMLAR	10

I. BÖLÜM

BELGESELLER

1.1.BELGESEL NEDİR?	12
1.2.BELGESEL FİLMİN DOĞUŞU.....	14
1.2.1.Dünyada Belgesel Filmler	14
1.2.2.Türkiye’de Belgesel Filmler	19
1.3.BELGESEL FİLM TÜRLERİ.....	22
1.3.1.Biçim ve Yapısına Göre Belgeseller:	22
1.3.2.İçeriğine Göre Belgeseller	22
1.3.4.Yeni Belgesel Formları	25

II. BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL BİR MATERYAL OLARAK

BELGESELLERİN KULLANIMI

2.1 GÖRSEL MATERYALLERİN EĞİTİMDEKİ YERİ.....	27
2.2.TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI	32
2.3.TARİH DERSLERİNDE GÖRSEL MATERYAL KULLANMANIN ÖNEMİ.....	35
2.4.TARİH ÖĞRETİMİNDE BELGESEL FİLM KULLANIMI	40
2.4.1.Tarih Derslerinde Belgesel Film Kullanımında Uygulanabilecek Bazı	
Öğretim Yöntem ve Teknikleri.....	43
2.4.2.Tarih Dersi İçin Belgesel Film İzleme Etkinliği.....	52

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	57
3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM	57
3.3.VERİ TOPLAMA ARACI.....	58
3.4.ANKET VERİLERİNİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI.....	59

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.ÖRNEKLEME KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR	61
4.2.KONU İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	65
4.2.1.Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi İle İlgili, Belgesellerin Bazı Niteliklerini İfade Eden Önermelere İlişkin Görüşleri.....	65
4.2.2.Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi Konusunda Belgesellerin Tarih Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Birtakım Önermeler İle İlgili Görüşleri.....	70
4.2.3.Belgesellerin Tarih Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Adaylarının Bazı Tutumlarını İfade Eden Önermelere İlişkin Görüşleri.....	75
4.2.4. Cinsiyet, Fakülte'deki Bölüm, Mezun Olunan Lise, Anne Baba Eğitim Durumu, İlk İzlenen Belgeselin Yeri, Konusu ve Belgesel Seyretme Sıklığı Değişkenlerinin Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi İle	

İlgili Görüşlerinde Anlamalı Bir Farklılık Oluşturup Oluşturmadığına İlişkin Bulgular	78
--	-----------

V.BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.TARTIŞMA-SONUÇ	96
5.2 ÖNERİLER	101
KAYNAKÇA.....	105
EK-1: ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ DERSİNDE KULLANILABİLECEK BAZI BELGESELLER.....	115
EK-2 : ANKET.....	121

Kısaltmalar:**S.:** sayfa**Y.Y.:** Yüz yıl**T.Y.:** Tarih yok**ÖFM:** Öğretici Filmler Merkezi**FRGM:** Film Radyo Grafik Merkezi**TRT:** Türkiye Radyo Televizyon Kurumu**MOSD:** Merkez Ordu Sinema Dairesi**MMC:** Müdafaa-İ Milliye Cemiyeti**BSB:** Belgesel Sinemacılar Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Araştırmanın Evrenini Oluşturan Öğretmen Adaylarının Fakülte deki Bölmölerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo-2: Aritmetik Ortalamaların Yorumlanmasında Kullanılan Aralık Tablosu.....	60
Tablo-3: Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri, Mezun Oldukları Okul Türü, Anne ve Baba Eğitim Düzeyi, İlk Belgeselin Hangi Okul Düzeyinde İzlendiği, İlk İzlenen Belgeselin Konusu, ve Belgesel Seyretme Sıklığı İle İlgili Bulgular.....	61
Tablo-4: Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini belirten önermelere ilişkin görüşleri	65
Tablo-5: Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretimi üzerindeki etkisini belirten önermelere ilişkin görüşleri	70
Tablo-6: Belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının kişisel değerlendirmeleri ile ilgili bulgular.....	75
Tablo-7: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili bulgular.....	78
Tablo-8: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular.....	79
Tablo-9: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular.....	79
Tablo-10: Öğretmen adaylarının okudukları bölümlere göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	80
Tablo-11: Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	81
Tablo-12: Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	81

Tablo-13: Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	82
Tablo-14: Öğretmen adaylarının ilk belgeseli izledikleri yere bağlı olarak belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	83
Tablo-15: Öğretmen adaylarının ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	83
Tablo-16: Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	84
Tablo-17: Öğretmen adaylarının fakülteadaki bölümleri ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	85
Tablo-18: Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	86
Tablo-19: Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	86
Tablo-20: Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	87
Tablo-21: Öğretmen adaylarının ilk belgeseli izledikleri yere göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	88
Tablo-22: Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular.....	88

- Tablo-23:** Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular..... 89
- Tablo-24:** Öğretmen adaylarının fakülteadaki bölümlerinin, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular.....90
- Tablo-25:** Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular..... 91
- Tablo-26:** Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular.....91
- Tablo-27:** Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular.....92
- Tablo-28:** Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk belgeseli izledikleri yer değişkenine bağlı olarak, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular..... 93
- Tablo-29:** Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izledikleri belgeselin konusuna göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular..... 94
- Tablo-30:** Tarihle ilgili belgesel seyretme sıklığına bağlı olarak, öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular.....94

ŞEKİLLER ve RESİMLER LİSTESİ

Şekil-1: Dale'nin Yaşantı Konisi.....	8
Resim-1: Flatherty'nin, Nanook Of The North - Kuzeyli Nanok Belgeseli.....	17
Resim-2: İlk Türk Filmi, Ayestefanos Abidesinin Yıkılışı.....	20
Resim-3: Potemkin Zırhlısı" Filminin Merdiven Sahnesi.....	24

GİRİŞ

Tarih, insanların, toplumları etkileyen faaliyetlerinden doğan olayları; zaman ve yer göstererek anlatan, olaylar arasındaki nedensel ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkileşimlerini gösteren bir bilim dalıdır. Tarih, geçmişin olaylarını, kaynak malzemelerin eleştirel incelemesine dayanarak, kronolojik bir tutarlılık içinde irdeler ve genellikle bunların nedenleri konusunda açıklamalarda bulunur. Tarih geçmişte meydana gelen olaylar vasıtası ile insanlara cesaret verdiği gibi tecrübeleri ortaya çıkararak geleceğin şekillenmesine yardımcı olur (Kütükoğlu, 1998: 4).

18. ve 19. y.y.'da tarih, "hayatın öğretmeni" olarak kabul edilmişken (Florescano, 2001: 64), 20.y.y.'ın son çeyreğine yaklaşıldığında tarih öğretimi ile ilgili İngiltere merkezli yeni bir yapılandırma başlamıştır. Bloom taksonomisinin etkisi ile Coltham ve Fines yazmış oldukları "Tarih Öğretiminin Eğitimsel Amaçları" adlı eserlerinde, tarih öğretiminin "anlayış sezme, mantıklı yargılama yapabilme" gibi özellikler taşıması gerektiğini belirtmişlerdir (Demircioğlu, 2006: 154). İçinde bulunduğumuz y.y., tarihi sadece geçmişin kaydını tutan bir alan olmaktan çıkarmış, bilimsel metotlar kullanarak geçmişin eleştirisi ve analizini yapan bir bilim haline getirmiştir. March Bloch tarihteki asıl ilerlemenin "şüphencilik eleştiriye dönüştüğü gün, yani objektif kurallar gerçeğe yalan arasında seçim yapma yolunu peyder pey bulduğunda meydana geleceğini" ifade etmektedir (Florescano, 2001: 66).

Stefanos Yerasimos, "objektifliğin tarihçi için erişilmesi en güç nokta olduğunu fakat bu noktaya elimizdeki her türden bilgiyi, kavramı kullanarak mutlaka ulaşmamız gerektiğini" belirtmiştir. Bugün tarih günümüz araştırma yöntemlerinin bilimsel anlayışa uygun kanıtlama ve yanlışlama kurallarına boyun eğen ampirik bir çalışma şekline dönüşmüştür. Yine de bugünün tarih araştırmacısı pozitivist tarihçiden farklı olarak nesnelliğin kanıttan çok iknaya dayandırılması gerektiğinden söz eder. Tarihin amacının, mantıklı açıklamalar ile anlayışlar üretmek olduğu konusu, bugün büyük kabul görmeye başlamış bir fikirdir (Florescano, 2001: 67-68).

Ortaçağ Avrupa'sında, insanların gördüğü gerçeği daha kolay benimseyip, inanabileceği düşünülerek kilise duvarları Hıristiyanlıkta anlatılan dini hikayelerin

resmedildiği zeminlere dönüştürülmeye çalışılmıştır (Kutay, 2006: 20). Rönesans ve ardından gelen reformun dogmatik fikirler yerine görünen hakikati önemsemesi bilimsel anlamda bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Aydınlanma Çağı sonrasında Avrupa’da ortaya çıkan bilimsel geçerlilik kriterleri (ispatlanabilir olmak, tasvir ve tarif edilebilmek, ölçülebilmek ve tasnif edilebilmek) tarihi, var olanın hikaye edilmesinin dışına çıkararak bilimsel bir kimlik kazandırmaya başlamıştı.

İçinde bulunduğumuz çağ, önceki y.y.lardan farklı olarak tarihi; sinema radyo, televizyon gibi medya araçları veya yazılı bilgilere eşlik eden, hatta bazen onların yerine geçebilen görüntüler aracılığı ile incelenebilir ve yorumlanabilir (Stradling, t.y.: 2) bir hale getirmiştir. Tarih, belgeye ve kanıta dayalı bir bilim dalı olarak modern teknolojinin günlük hayata girmesinden önceki devirleri anlatmak için yazılı, sözlü ve kalıntı kaynakları kullanırken gelişmelere paralel olarak günümüzde teyp, video bantları, dokümanter filmler (belgeseller) gibi teknolojik malzemeleri de tarihi kaynak olarak kullanmaya başlamıştır (Kütükoğlu, 1998: 18). “Geçmiş bugünü yönlendirir” fikrinden hareket eden pek çok ülke, kolektif kimlikler oluşturmak amacı ile ders kitaplarından, haritalardan, takvimlerden, kamusal ritüellerden ve yeni iletişim araçlarının imkanlarından yararlanmaya çalışmaktadır. “Bilgi Çağı” bireyin bilgiyi daha hızlı, kalıcı ve etkili öğrenmesi için çalışmaktadır. Görüntü şimdi eskisinden çok daha önemlidir. Tarih gibi geri dönüşümü gerçekleştirilemeyecek bir alan için gerçeğin görüntülenmesi ya da gerçekliğin o günün şartları ile yansıtılması ayrı bir önem taşır (Florescano, 2001: 66). Bu gerçeklik, bir ressamın gerçeğe bakışı ile aynıdır (Kütükoğlu, 1998: 2). Her ikisi de görmek istedikleri noktadan gerçeği görüntüler. “Geçmiş yaşanmış ve bitmiştir, fakat tarihçi kitap, makale veya belgesel aracılığı ile geçmişi yeniden canlandırma şansına sahiptir” (Dilek, 2002: 6).

Tarih dersi, ders kitabı ve öğretmen arasına sıkıştırılmış klasik ders anlayışını teknoloji ile desteklerken, sıkıcı ders nitelendirilmesini de farklı etkinlikleri derse katarak ortadan kaldırılabılır. Teknoloji ile yapılacak en önemli etkinliklerden biri film izleme olacaktır. Sinemanın ve görselliğin yüzyılımız açısından önemi büyüktür. Tarih derslerinin belgesellerle desteklenmesi aynı zamanda birer televizyon ve sinema izleyicisi olan bireylere, bu etkinliği bir yaşam boyu öğrenme sürecine dönüştürmelerine de imkan sağlayabilecektir..

1.Araştırmanın Amacı

Gelişmiş ülkelerde tarih eğitiminin en önemli amacı tarih bilincini geliştirmektir. Bu bilincin gelişiminde programlar ders kitapları, öğretmenler ve medya en etkili araçlardır. Bu bilincin oluşmasında kişinin kendi inancı, değerleri ve bakış açısı da önemli etkenlerdendir (R.Kaya, 2005: 4). Bütün öğrenim hayatımız boyunca öğrendiğimiz tarih bilgisi kısmi bir bilgidir. Oysa tarih, eğitim sisteminin dışında da öğrenmeye müsait bir alandır. Tarih bilgilerinin bir kısmını siyasi hayattan, edebiyattan veya sanattan da algılama şansına sahip ol (Puig, 2003:9). Tarih eğitimi bilinç geliştirmede bir ömür boyu etkin olacak bir süreci içerir. Tarih eğitiminde kullanılacak etkin eğitim yöntemleri ve araçları, öğrencilerin derse karşı olumlu tutum geliştirmelerinin yanında daha bilinçli vatandaş olarak yetişmelerine de katkı sağlayacaktır (Dilek, 2002: 6).Belgeseller bu noktada dersin aktivitesine önemli katkı oluşturabilecek materyallerdir.

Görsellik ve anlatımı bir araya getiren belgeseller, kalıcı bilgi oluşturma , derse ilgiyi arttırma, milli bilincin kazandırma, eleştirel düşünme yeteneğinin geliştirme, toplumsal problemleri çözümlenme, empati hissini kazandırma ve başkalarının farklılıklarına saygı gösterme özelliklerinin kazanılmasına etkisi öğretmen adaylarının görüşlerinden hareketle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öğretmen adaylarının belgesel destekli tarih öğretimi (belgesellerin nitelikleri ile ilgili, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılması ile ilgili ve belgesellerin ders işlenirken bir etkinlik olarak değerlendirilmesi) ile ilgili tutum ve görüşleri, cinsiyet, fakültedeki bölüm, mezun olunan lise türü, anne-baba eğitim durumu, belgeselin ilk seyredildiği yer, belgeselin konusu ve belgesel seyretme sıklığı değişkenleri göz önünde bulundurularak tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.Problem Cümlesi

Öğretmen adaylarının “Belgesel Destekli Tarih Öğretimi” ile ilgili tutum ve görüşleri arasında bazı değişkenler açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

2.1.Alt Problemler

Öğretmen adaylarının cinsiyet, fakültedeki bölüm, mezun olunan lise türü, anne-baba eğitim durumu, belgeselin ilk seyredildiği yer, belgeselin konusu ve belgesel seyretme sıklığı değişkenlerine bağlı olarak:

1. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında bazı değişkenler açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Öğretmen adaylarının, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında bazı değişkenler açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında bazı değişkenler açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

3.Hipotezler

1-Belgesel destekli tarih öğretiminde cinsiyete bağlı olarak ;

- a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

2-Belgesel destekli tarih öğretiminde fakültedeki ilgili bölüme bağlı olarak;

- a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

3-Belgesel destekli tarih öğretiminde mezun olunan lise türüne bağlı olarak;

a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

4-Belgesel destekli tarih öğretiminde babanın eğitim durumu değişkenine bağlı olarak;

a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

5-Belgesel destekli tarih öğretiminde annenin eğitim durum değişkenine bağlı olarak;

a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır

b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

6-Belgesel destekli tarih öğretiminde tarihle ilgili ilk belgeselin izlendiği yer, değişkenine bağlı olarak;

- a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

7-Belgesel destekli tarih öğretiminde ilk izlenen belgeselin konusu değişkenine bağlı olarak;

- a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

8-Belgesel destekli tarih öğretiminde belgesel seyretme sıklığına bağlı olarak

- a. Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- b. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.
- c. Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumlarını ifade eden önermelere ilişkin görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık vardır.

4.Araştırmanın Önemi

Özellikle 19. y.y. dan itibaren tarih bilimi, ulus-devlet kurma sürecinde, ulusal ve politik bir kimlik oluşturmak amaçlı kullanılmaya çalışılmıştır. Ulus-devletlerin,

zorunlu eğitimin 15 yaşında bittiği olgusunu da göz önüne alarak, bu disiplini, tarih ders kitapları ile söz konusu yaş düzeyine indirgemeye ya da somutlaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. Oysa Rousseau, geçmişteki bir olayın neden ve sonucunu kavramanın henüz somut işlem döneminde bulunan 15 yaş altındaki çocuklar için zor olduğunu kendi deneyimlerini kullanarak daha o dönemde tespit edebilmiştir (Ata, 2003)

Egan, tarihsel öğrenme ve anlamayı dört bölüme ayırmıştır: 4-9 yaş arasını mitsel hikaye dönemi, 9-15 yaş evresini romantik evre olarak geçmişle sıkı bir bağ içerisine girilmeye çalışılan dönem, 15-20 yaş arasını felsefi ve 20 yaş ve üzerini ironik dönem olarak sınıflandırmıştır (Yapıcı, 2006: 42). Tarih derslerinde bireyin gelişim sürecinin gözönünde bulundurulması, bilginin ne kadarının, hangi yöntemle verilmesi gerektiği sorununun ortadan kalkmasını ve derslerin daha esnek bir yapıda işlenmesini sağlayacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'nın tarih alanında dünyada meydana getirdiği değişim Türkiye'ye de yansımıştır. 70'li yıllardan itibaren tarih programları öğrencilere problem çözme becerisi kazandırma anlayışına uygun olarak hazırlanmaya başlanmasına rağmen, programlar öğretmenler tarafından uygulanamamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, 1993 yılından itibaren tarih öğretiminin amaçları ile ilgili program bazında değişiklik yapmaya başlamış (Demircioğlu, 2005: 24) ve 2005 yılı itibarı ile yapılandırmacı eğitim anlayışı ilköğretimin sosyal bilgiler alanında tarih konularının öğretimine de yansımıştır.

Safran, "Lise Öğretmen ve Öğrencilerine Göre Tarih Dersinin Amacı" adlı çalışmasında sosyal bilimler içerisinde tarihin özel bir alan olduğunu, dersin ilköğretimden yüksek öğretime kadarki eğitim programları içerisinde yer almasına rağmen sosyal bilimler alanındaki genel ilgisizlikten en çok etkilenen disiplinlerin başında geldiğini belirtmektedir. Öğrencilerin konuyla ilgili anket değerlendirmesi ise tarih dersinin fen ya da matematik dersi kadar yararlı görülmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumun oluşmasında dersin günlük yaşama ve geleceğe yönelik amaçlarının tam anlaşılabilmesi etken olarak kabul edilmiştir. O halde dersin öğretim amacının tam kavranabilmesi için; öğretmenlerin dersi niçin öğrettiklerinin farkında olmalarının yanında amacın gerçekleşmesine yönelik etkinlikleri gözden

geçirmeleri ve değerlendirmeleri gerektiğini belirtmiştir (Safran, 2006: 13-16). İyi hazırlanmış ve planlanmış bir ders, öğreneni ve öğretene beklediği hedefe daha kolay ulaştırabilecektir. Yine tarih dersinin doğası gereği sözel ve soyut sembol ağırlıklı bir ders kategorisinde yer alması bu dersin; sıkıcı, hatırlanması güç ve ezbere dayalı bir ders olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Şimşek, 2003: 142).

İçsel sürecin sonucunda oluşan öğrenmenin bireyde kalıcı davranış değişikliği meydana getirmesi gerekmektedir. Öğrenilen bilginin bellekte daha uzun süre kalabilmesi birden fazla ifade biçimi ile desteklenmesine bağlıdır. Uzun süreli bellekte depolanan bilgiler, görsel materyallerin kullanılmasıyla daha çabuk hatırlandığı gibi kısa sürede belleğe geri getirilebilir. Bilgi yeniden organize edilerek yeni formu ile uzun süreli olarak belleğe depolanabilir (Kalaycı, 2001b). Bilginin % 75'inin görme, % 13'ünün işitme, % 6'sının dokunma, % 3'ünün koklama ve yine % 3'ünün tat alma sureti ile öğrenildiği tespit edilmiştir (Küçükahmet, 1989: 23).

Edgar Dale, "Yaşantı Konisi"nde, (Şekil-1) duyararak öğrenmenin görerek öğrenme ile birleşerek daha etkin bir öğrenme meydana getireceğini belirtirken, öğrenmeye katılan ne kadar çok duyu organı varsa bilginin o ölçüde kalıcılığını arttırabileceğini belirtmiştir. Görerek öğrenmenin, aynı zamanda bilginin % 80 oranında kalıcılığını arttıran bir unsur olduğunun da altını çizmiştir.

Derman ise, görsel algının bilinç düzeyimizdeki davranışlarımızın % 99'unda belirleyici rol oynadığını, görsel algının niteliği ve yoğunluğunun bilinç düzeyindeki davranışların şekillenmesinde önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir (Derman, 1991: 37).

Şekil-1:Dale'nin Yaşantı Konisi

(Ibid,43'ten alarak adapte eden, Çilenti;1988: 56)

Günümüzde tarih eğitimi, bilgiyi ve onun ortaya çıkardığı bilincin oluşturulması kadar, bireyin toplumsal hak ve sorumluluklarının farkında olmasını eleştirel, sorgulayıcı, araştırmacı, ve demokratik bir kişilik ortaya koymasını hatta başkalarına karşı hoşgörüsü gelişmiş bireyler olarak yetiştirilmesini ders amaçlarının içerisine almıştır. Bireyin bu özellikleri geliştirilebilmesi için yazılı ve görsel kaynakları kullanabilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma bir görsel öğrenme aracı olarak kabul edilen belgesellerin tarih dersi üzerindeki etkisini, öğrenci görüşlerinden hareket ederek oluşturmaya çalışacaktır. Belgesel destekli tarih öğretiminin derse karşı olumlu bir tutum oluşturacağı ve farklı uyarıcıların derse katılması ile anlama düzeyi üzerinde olumlu bir tutum geliştireceği düşünülmektedir. Ayrıca tarih derslerinde belgesel kullanmanın yeni eğitim programının hedeflediği; araştıran, sorgulayan, farklı düşünen ve farklılığa saygı duyan bireylerin yetiştirilmesine de katkı yapabileceği umulmuştur.

5.Sayıtlar:

Anket soruları, konunun uzmanı öğretim üyelerinin incelemesi ve düzeltmesinden sonra öğrencilere bir ön uygulama ile sunulmuş, geçerlilik ve güvenilirliği sağlamayan sorular tespit edilerek anket içerisinde elenmiştir.

“Belgesel destekli tarih öğretimi” ile ilgili ikinci anket uygulamasını, öğretmen adaylarının samimi ve yansız bir şekilde cevaplandıkları varsayılmıştır.

Örnekleme evreni temsil etmektedir.

6.Sınırlılıklar:

Araştırma Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programlarının 1. Sınıflarında öğrenim gören öğretmen adayları ile sınırlıdır.

Araştırma, Yükseköğretimin 2547 Sayılı Kanunu gereğince zorunlu ders kapsamında kabul edilen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi, 2007-2008 Güz Yarıyılı içerisinde izlenen belgesel konuları ile sınırlıdır.

7.Tanımlar :

Belgesel Film: “Bireyin kendini ve toplumu daha iyi anlamasına, yaşamı ve yaşam biçimini daha kolay yorumlamasına bir bakış açısı” kazanmasına yardımcı bir unsur olarak kabul edilmektedir (Pembecioğlu, 2005:2).

Tarih Öğretimi: “İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler, Osmanlı Tarihi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersleri adı altında tarih disiplininin içeriğini ,yapısını ve becerilerini yaklaşık 10-16 yaş arasındaki erişkinlere kazandırmaya yönelik pedagojik yaklaşım ağırlıklı bir bilim dalı”dır (Ata, 2002: 169).

Yöntem ve Teknik: Yöntem, “hedefe ulaşmak için izlenen en kısa yol ya da akılcı, düzgün, planlı düzenlemedir”. Teknik ise, “öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi” olarak tanımlanmaktadır (Çoban, 2007: 41)

Pragmatizm: 19. y.y.’da Amerika’da ortaya çıkan ve eğitimi etkileyen bu felsefi görüş, gerçeğe ulaşmak için bir fikrin, bir inancın ya da bir hipotezin sonuçlarının değerlendirilmesinin gerekli olduğunu belirtir. Görüş önyargıları kabul etmez. Deneyimcilere göre daha eleştirici ve daha akılcıdır. Yararcılık olarak da isimlendirilen görüş insan deneyiminden hareket edilerek eğitimde amaç ve yöntemlerin esnetilebileceğini belirtirken sürekli deneme ve düzeltmelerin de gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtir (Demirel, 2005: 22). İlerlemecilik pragmatik felsefenin eğitime uygulamasıdır.

Pozitivizm: Auguste Comte’nin ortaya attığı görüş metafiziğin gereksiz kabul edildiği olayların gözlemlenmesinin ve bu olayları oluşturan kanunların belirlenmesinin yeterli olduğunu ileri süren felsefi görüş (Meydan Larousse, 1978: 306)

I. BÖLÜM

BELGESELLER VE TARİH ÖĞRETİMİ

1.1.BELGESEL NEDİR?

Quentin Dobson belgeseli, “çağdaş sinemanın sentetik dünyasından bıkmış ...ekran üzerine gerçek dünyayı yerleştirmeye karar vermiş ... tıpkı gazetecilerin veya dini yaymaya çalışan evangelistlerin yaptıkları gibi gerçek dünyayı gözler önüne sermeyi amaçlayan ... bir oluşum” olarak tanımlamıştır (Grierson, 2000: 9). İngiliz Belgesel Okulu'nun kurucusu olan Grierson ise belgesel filmi en kısa tanımla “olanın yaratıcı bir uygulamadan geçirilmesi” diye belirtmiştir (Gündeş, 1998: 20), Dünya Belgesel Birliği 1948 yılında yaptığı tanımda, “ya olgusal çekimle, ya da aslına sadık olarak yeniden kurulmak sureti ile yorumlanan gerçekliğin her hangi bir yönünü, akla ya da duygulara hitap edecek şekilde film üzerine kaydetme yöntemlerinin tümünün belgesel film” olduğunu belirtmiştir (Susar, 2004: 11).

Grierson, Paul Rotha'nın “Belgesel Sinema” kitabına yazdığı önsözünde, “önceleri belgesellerin herhangi bir politik anlam katılmadan çekilmeye çalışılmasına rağmen –kuşlar, arılar, ağaçlar gibi- daha sonra filmlerin propaganda değerlerinin fark edilerek bu yönlü çekilmeye başlandığını” ifade eder (Rotha, 2000: 9). Belgesellerin çekiminde kameranın bir ruh taşıması fikrini Flaherty doğal ve pastoral çekimleri ile ortaya çıkarmıştır. Vertov güncel ve aktüel olanla ilgilenirken, Grierson toplumsal sorunları ekrana taşımıştır (<http://cc.domaindlx.com/guguz/p51.html>). Böylece belgesel, başlangıçta her şeyi kaydetme yeteneğine sahip kamera ile var olan gerçeği kurguya gerek duymadan, tarafsız bir şekilde gözler önüne sermeye çalışmış, fakat çekicisinin duygularını da ister istemez kamera aracılığı ile ekrana yansıtmıştır.

Ortaçağ Avrupa'sında resim sanatı kilisenin kontrolünde ve onun izin verdiği ölçüde gelişme imkanı bulabilmişti. İnsanların gördüğü gerçeği daha kolay benimseyip, inanabileceği düşünülerek kilise duvarları Hıristiyanlıkta anlatılan dini hikayelerin resmedildiği zeminlere dönüştürülmeye çalışılmıştır. Resimde aynı

ifadeye sahip silüetler bireylerin önemsizliğine bir vurgu olarak kabul edilmiştir. Bu durum o günün sanat anlayışına dahi yansımıştır (Kutay, 2006: 20). Rönesans ve ardından gelen reformun dogmatik fikirler yerine görünen gerçeği önemsemesi bilimsel anlamda bir değişimi de beraberinde getirecektir.

Belgesel gücünü gerçeklere olan yakınlığından almıştır. Ne kadar gerçeğe ulaşmaya çalışırsa etkileyiciliğini o oranda artıracaktır. Zira belgesel; tarihi, sosyal hayatı, politikayı, doğayı... yani insanı ilgilendiren her alanı kapsayan bir tür olarak insana kendini sunma olanağı vermiş ve bu yapısı ile kurgulanmış sinemadan daha etkili bir hale gelmiştir. Tüm bu iyi niyete rağmen belgeseller tüm sinema sanat dalları içerisinde sadece “ilgili” olanların kendini ifade olanağı bulunduğu bir dal olarak, çok büyük seyirci kitlelerine ulaşamamıştır. Sinemada herkes izlediği filmde kendisinden bir şeyler bulmaya çalışırken belgesel, özgün ve popülerlik karşıtı yapısı nedeni ile geniş kitlelere ulaşmakta zorlanmıştır (Pembecioğlu, 2005; 6). Belgesellerin bu özelliği yapımcıları ticari anlamda kaygılandırmış, seyircinin ilgisini çekebilmek için gerçekler zaman zaman daha süslü bir üslupla ifade edilmeye çalışılmıştır. Grierson’un ortaya koyduğu “belgesel görünen gerçeği anlatmalıdır” mantığı bugün değişime uğramış “belgeseller otuz dakikalık araştırmacı gazetecilik örneğinden uzun metrajlı ve sinema dilinin bütün özelliklerini taşıyan filmlere, sıradan insanların bir günlük öyküsünü anlatan video güncellerinden, realite şovlara kadar farklı biçim ve denemeler içermeye başlamıştır” (Atabey, 2005: 218). Bu durum kurmaca filmle belgesel arasındaki farkı giderek daraltmıştır. Artık seyirci seyrettiğinin ne kadarının gerçek ne kadarının düşsel olduğunu birbirinden ayırt edemez duruma gelmiştir. Bu durum belgeselin nesnelliğinin de bir ölçüde sorgulanmasına neden olacaktır. bu duruma karşı belgesel objektiflik ve gerçeklik özellikleri ile en güvenilir film türü olmaya devam edebilecektir.

Belgesel bir sinema sanat dalı olarak, sinemanın ilişkide olduğu bütün sanat dalları ile yakın temas halindedir (Seyhan, 1998: 7). Hatta bilimin hemen hemen bütün alanları da belgesele, gerek konu olma, gerek belge sunma aracı olarak hizmet etmektedir. Belgeselin sahip olduğu bu özellikler onun bilimsel nitelikli bir çalışma aracı olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

1.2.BELGESEL FİLMİN DOĞUŞU

1.2.1.Dünyada Belgesel Filmler

Fransız İhtilali'nin ve Sanayi Devrimi'nin dünyada meydana getirdiği kültürel değişim ve etkileşimin bir sonucu olarak gerçeğin görüntülenme ve görülme isteği fotoğraf görüntülerinin önem kazanmasına neden olmuştu. Fotoğraf insanoğluna anlatılanın dışında varolanı göstermesi açısından önemli bir gelişmedir. Özellikle Kırım Savaşı sırasında insanlar ilk kez bir savaşın acı yüzü ile fotoğraf sayesinde karşılaşmışlardır (<http://www.fotografya.gen.tr/issue-14/fotografveuygarlik.htm>). Görünen gerçek insanlarda savaşın trajedisine karşı isyan, insan haklarının korunması için demokrasi ve daha iyi şartlarda yaşama isteğine bağlı sağlık alanında birtakım yeni gelişmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. O güne kadar savaşı uzaktan hisseden insanlar için fotoğraf savaşın gerçek yüzünü gözler önüne seren bir belge olmuştur.

Olanın durağan bir şekilde görüntülenmesinden daha önemli olan gelişme onun hareket kazanması olacaktır. Bunu başaran Fransız Louis Lumiere, 1895'te Kodak firmasına rakip olarak, Avrupa'nın önemli fotoğraf malzemesi imalatçılarından biri olmuş ve uzun zamandır üzerinde çalıştığı sinematografin teknik sorunlarını da çözerek, ortaya sinema filmi çekebilecek bir teknik çıkarmıştır. 1895'te de Fransız endüstrisini desteklemek amacı ile Paris'te yapılan bir toplantıda fabrikasından çıkan işçileri görüntüleyerek bu keşfini tanıtmıştır. Bu tarihten sonra Lumiere teknisyen yetiştirmeye başlamış ve Francis Doublier bu teknisyenlerden biri olarak Rus Çarı'nı filme almıştır. Bu teknisyenler İspanya, İtalya, İsviçre, Türkiye, A.B.D. ve Rusya başta olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine gönderilerek aktüel sahneler çekmişlerdir (Gündeş, 1998: 10-11). Böylece fotoğrafla başlayan olanın görüntülenmesi sinema ile hareket kazanmıştır.

Yine bir Fransız olan Georges Melies, Lumier kardeşler tarafından sadece bilimsel bir merakla başlamış olan sinemayı ticari bir alana kaydırması (Beton, t.y.: 7), rastlantı sonucu bulduğu kamerayı sihirbazlık yeteneğini de kullanarak farklı bir sanat haline getirmiştir. Bugün ki bilim kurgu filmlerinin atası olarak kabul edilebilecek "Aya Seyahat" adlı film Melies tarafından çekilmiştir (Yüce, 2001: 4).

Böylece Lumiere'nin günlük yaşantıyı konu alan filmlerinin dışında Melies gibi kurmaca olaylarla ortaya çıkan filmler (Yüce, 2001: 4) sinemayı, Lumiere'nin gerçekçi yada belgesel sineması ile Melies'in fantastik ve öykülü sineması olarak ikiye ayırmıştır (Gündeş, 1998: 15). Lumiere ve Melies'in karşıt tarzları sinemada yeni bir gelişmeyi beraberinde getirmiş çalışmalar “düşselin gerçeğe uygun bir şekle dönüştürülmesi”ne yönelmiştir (Adalı, 1986: 20).

Sinemanın doğuşu belgesel filmin de doğuşu demektir. Sinema filmleri başlangıcında kurmaca bir anlayışa sahip olmadıkları için belgesel nitelikli ilk filmler olarak kabul edilirler. Bu belgeseller daha çok gözlemci yöntemle çekilmiş, günlük olaylar herhangi bir yazım ya da bakış açısı katılmadan doğrudan doğruya kaydedilmiş, böylece gerçek olayların kanıtları olarak seyirciye sunulmuştur. Yöneticisiz ve senaryosuz bu filmler kameranın gözlemlediği kayda değer her şeyi çekmektedir. Bu çekimlerin sonucunda belgesel türde röportaj filmleri (Trenin Ciotat İstasyonuna Girişi, Bahçesini Sulayan Bahçıvan), belgeseller, günlük hayattan sahneler saptayan filmler (Bebeğin Öğle Yemeği) ve aktüalite filmleri (Arabaya Binen İtalya Kralı ve Kraliçesi, Çar II. Nikola'nın Taç Giyme Töreni) ortaya çıkmıştır. 1907'lere kadar belgeseller geniş çekim ve gösteri alanı bulmuşlarsa da konulu filmler daha çok seyredilir bir hale gelmiştir (Gündeş, 1998: 15-16).

Belgesel sinema asıl atılımını I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirmiştir. Savaştan önce sinema, günlük yaşamın stresinden bunalanlar için bir kaçış alanı oluşturmuştur. Hatta bu dönemin belgesel diye niteleyeceğimiz filmleri “denize indirilen gemiler, futbol maçları veya sosyete düğünleri” gibi haber tarzı çekimlerdir. Savaş sırasında insanlarda oluşan gerçeği öğrenme ve yaşadığı dünyaya karşı duyarlı olma isteği, yönetmenin gerçeği sanatsal bir şekilde sunma düşüncesi ile birleşince, belgeseller önemli anlamda gelişme olanağına kavuşmuştur. Artık öykü anlatımlı sinema seyircinin gözünde popülerliğini kaybetmeye başlamıştır (Adalı, 1986: 22-23). I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte haber filmlerinde meydana gelen artışa paralel olarak ülkeler kendi çıkarlarını gözetecekleri ve propagandalarını yapabilecekleri en güçlü kitle iletişim aracı olarak sinemayı görmüş ve bu fikir doğrultusunda film çekimlerine destek olmaya başlamışlardır. Bu filmler düzenli gösteri yapan sinemalarda film aralarında halka gösterilerek halkın morali yüksek tutulmaya çalışılmıştır. I. Dünya Savaşı aynı zamanda insanlara yaşadığı dünyayı

tanıma ve sorunlarına sahip çıkma isteğini de beraberinde getirmiş bu durum sinemacının yeryüzünü gerçeğe en yakın şekilde kaydetme düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Adalı, 1986: 23). Böylece sinema daha gerçekçi daha toplumsal konularla senaryo yazmaya ve çekmeye yönelmiştir.

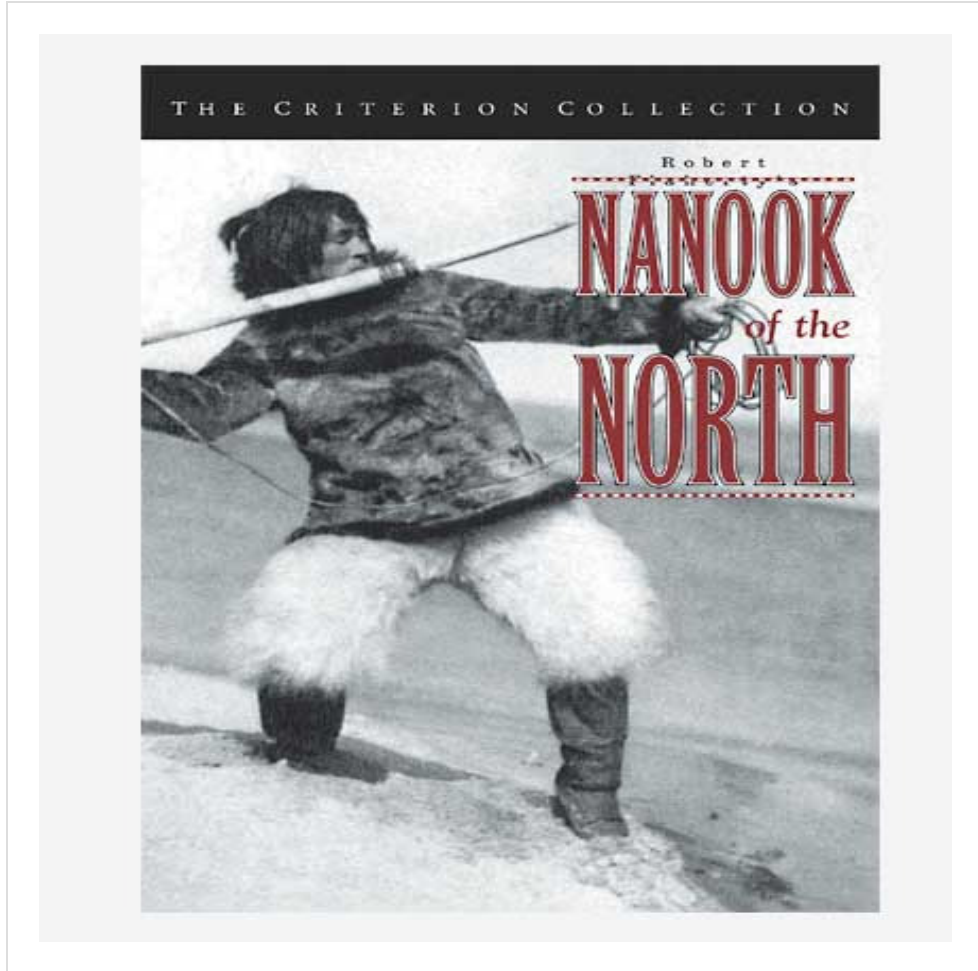
İdeolojik anlamda ilk film Sovyet sinemasının ünlü yönetmeni Eisenstein tarafından çekilmiş olan “Ekim” filmidir. Sovyet devriminin onuncu yılında çekilen bu film ile belgesel anlamda bir değişim söz konusudur. Artık yönetmenler gerçeği görüntülerken çekilenlere yeni anlamlar katmaya başlayacaktır. Gerçek kişiler ve olaylar diyalektik araçlarla politik sonuçlar için hizmet etmeye başlayacaktır. Eisenstein on yıllık devrim sürecinin tarihi belgelerini titizlikle inceledikten sonra filminin çekimine başlamıştır. Buna rağmen filmin tarihi bir betimleme olmamasına çalışılmış izleyiciyi politik anlamda ikna edici bir film tarzında çekilmiştir (Rotha, 2000: 69-70). Tarihi anlatan belgesellerin belge taraması yapılmadan çekilemeyeceği ortaya çıkmış olsa da yönetmen isterse elindeki kamerayı kendi düşüncesini yansıtmak şeklinde kullanabileceğini de kanıtlamıştır.

Belgeseller 1918 yılından itibaren konulu filmlerin içerisinde yer almaya başlamıştır. David W. Griffith “Dünyanın Kalbi” adıyla çektiği filmde belgeseller yer vermiş, bu yeni film tekniği sinema anlayışında bir değişime sebep olmuştur. (Yüce, 2001: 6).

20.y.y.’ın başlarında sinema sürekli yenilikler üreten bir sektör haline gelmiştir. Bu zamana kadar belgesel türde çekilen filmler adlandırılmamışken sinema eleştirmeni John Grierson, Robert Flaherty’nin 1926 yılında çektiği “Moana” adlı filmine yazdığı eleştiride, “Moana Polonezyalı bir çocuğun gündelik yaşamdaki olayları görsel olarak anlatması nedeni ile belgesel bir değer taşır” diyerek ilk kez sinemada belgesel teriminin kullanılmasına da neden olmuştur (Yüce, 2001: 4-5). Bu terim aynı zamanda Fransızların gezi filmleri için kullandıkları “documentaire” kelimesinden alınmıştır (Cereci, 1997: 31).

Belgesel sinemanın ilk örneği sayılabilecek film, Robert Flaherty’nin 1922 yılında çektiği “ Nanook Of The North - Kuzeyli Nanok” dur (Resim-1). Önceden yazılmış senaryolara karşı olan Flaherty, çekimi, konuyu, hatta kişilerini dahi doğal ortamdan bulmaya çalışmış, Eskimoların yaşantısını anlattığı bu filmi ile belgeseli,

ekrana basit görüntü veren film anlayışından çıkarmayı başarmıştır. Belgesel büyük gözlemlene gücü ile olanın görüntülenmesi dışında, hayali çekimlerle duyguların da çekime yansıdığı bir tekniğe kavuşmuştur. Artık gerçeği kaydeden belgesel; dramatikleşmeye, insanların zorluklarla mücadelesini işlerken bile pastoral romantik temalar içermeye başlayacaktır (Rotha, 2000: 55-60).

Resim-1: Flaherty'nin, Nanook Of The North - Kuzeyli Nanok Belgeseli
(<http://my.opera.com/illegalizm/blog/bilinmeyen-belgesel>)

Sinema, tiyatrodan ödünç aldığı gereçlerinden bu dönemde kurtulmaya başlamış, dışarıdaki dünyanın öneminin fark edilmesi, sinemanın “belgesel” adı ile yeni bir sanat dalına kavuşmasına olanak tanımıştır (Adalı, 1986: 24).

1928 yılında İngiltere’de bir film birimi kurularak sinema ulusal bir yayın haline getirilmiştir. Bu birimin başındaki Grierson, Kuzey Denizi’ndeki balık avlama

çalışmalarını, ilk filmi olan “Balıkçı Tekneleri” ile ekrana taşımıştır. Konusal anlamda basit fakat etki anlamında güçlü olarak ifade edilebilecek bu film, balığı sadece tabağında görmüş insanlar için ilginç bir deneyim olmuştur. Bu film İngiltere için belgesel anlamda önemli bir adım olarak kabul edilmişti (Rotha, 2000: 75).

Flaherty'nin çalışmasının dışında, Sovyetler Birliği'nden Dziga Vertov'un “Sinema-Göz” deneyimleri, Fransa'da Cavalcanti'nin “ Rien Que Les Heures - Yalnızca Saatleri” aynı dönem çalışmaları içinde değerlendirilir (Cereci, 1997: 32). Cavalcanti, kent insanının sorunlarını anlattığı “Yalnızca Saatler” adlı çalışması ile Flaherty'nin “doğacılığına karşı insanların yakın çevrelerini algılamalarını sağlayan yeni bir tarz geliştirmiştir (Adalı, 1986: 28). Paul Rotha'nın tabiri ile “tanıdık olan olgular bu film ile ortaya konmuştur” (Rotha, 2000: 61). Belgeseller uzaktan yakına ilkesi doğrultusunda insanın önce yaşadığı dünyayı hissedip sonra kendini bulmasına ve yakın çevresini ve kendisini gözlemlemesine olanak tanımaya başlamıştır.

Sinemanın dilinin uluslararası boyut kazanmasını sağlayan kişi Sovyet yönetmen Dziga Vertov'dur. Kamera merceğinin hareketli yapısı Vertov'un “Sinema-Göz” (Kino-Eye) kuramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. En basit tabirle kuram, “kamera hareket eden her şeyi kayıt edebilir” şeklindedir. Böylece Vertov'un kuramına katılan insan sayısı arttıkça başta Sovyet sinemasında ve dünyada belgesele olan ilgi de artmaya başlamıştır (Rotha, 2000: 65). Paul Rotha, Vertovun teknik açıdan mükemmel çekimler yapmasına karşın konuları derinliğine işleyememesi yüzünden belgesellerinin hiçbir zaman “felsefi ve eğitici olmadığını” vurgulamaktadır (Rotha, 2000: 67).

II. Dünya Savaşı ile belgeseller, ülke yönetimlerine hizmet eden bir propaganda aracı haline getirilmeye başlanmıştır. Dziga Vertov'un “sinema-göz” anlayışıyla çektiği belgeseller; genel anlamda Sovyetler Birliğinin sahip olduğu sosyalizm, komünizm akımlarını anlatmayı hedefleyerek yeni bir sinema akımı ortaya çıkarmış Nazi Almanya'sında da bu fikir paralelinde Leni Reifenstahl Hitler'in isteği üzerine siyasi içerikli belgeseller yapmıştır. Mussolini İtalya'sında da faşizmi yücelten belgeseller yapılmıştır (<http://cc.domaindx.com/guguz/p51.html>). Sovyetlerin “Potemkin Zırhlısı” filmi ile kazandıkları başarı üzerine Almanlar Hitlerin belgesel biyografisi olan ve politik ideolojiyi en iyi yansıtan “Azmin Zaferi” (Triumph of the Will) ve “Mavi

Işık”(The Blue Light) filmlerini çekerek “belgesel filmi” bir propaganda aracı haline dönüştürmeye başlayacaklardır (Rotha, 2000: 77).

1.2.2.Türkiye’de Belgesel Filmler

Lumiere’nin yetiştirdiği Promia Kardeşler 1896 yılında ülkemize gelerek sinematograf aygıtını tanıtmış, “Boğaziçi Kıyılarının Panoraması”, “Türk Topçusu”, “Türk Piyadelerinin Geçit Töreni” gibi filmler , Haliç’te bir kayığa yerleştirilen kamera vasıtası ile sinema tarihinin ikinci kaydırma hareketi özelliğini taşıyarak(birincisi Venedik’te) gerçekleştirilmiştir. II. Abdülhamit döneminde Yıldız Sarayında Bertand adlı bir Fransız ilk film gösterimini yapmıştır. Daha sonra Fransız Pathe Film Şirketi adına asıl mesleği fotoğrafçılık olan İstanbul temsilcisi Polonya asıllı Romanya Yahudi’si Sigmund Weinberg film gösterilerine önce Sponek Birahanesi’nde başlamış daha sonra Fevziye Kırathanesi’nde bu işe devam etmiştir. Osmanlı ülkesindeki bir diğer film çekimi Makedonya asıllı Manakia kardeşler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1907’den itibaren Balkanların tarihini ve geleneklerini, günlük hayatını anlatan dini ve etnik kaygılardan uzak olarak çekilmiş bu filmler, konulu belgesel olarak nitelenebilecek ilk filmlerdir. 1911’de ”V. Sultan Mehmet Reşat’ın Manastır ve Selanik Ziyaretleri”, 1907’de “Jöntürk Hareketi”, 1906’da bir “Vlak Düğünü”, yine aynı yıl “Grevana’da Bir Panayır”, 1908 de bir “Pintus Köyünde İlkokulun Açılışı” belgesel niteliği olan önemli filmlerdir (Çomak, 2005: 32).

Hemen hemen bütün ulusal sinemalarda olduğu gibi ülkemizde de film çalışmaları propaganda amaçlı olarak belgesel film çekimi ile başlamıştır (Adalı, 1986: 41). Bir Türk sinemacının ilk filmi çekmesi ise 14 Kasım 1914’te gerçekleşmiştir. Her ne kadar bu çekilen filmle ilgili her hangi bir görüntü elde edilemediği ünlü sinemacılar tarafından belirtilmişse de Nurullah Tigen, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Devleti’ni yenilgiye uğratan Rusya’nın bir zafer anıtı olarak Ayestefanos’a - bugün ki Yeşilköy- diktikleri anıtın I. Dünya Savaşı sırasındaki yıkım sahnesinin Fuat Uzkınay tarafından çekilmiş önemli bir belgesel olduğunu (Resim-2) Yıldız Dergisi’nin 18 Temmuz’a rastlayan 30. sayısında ifade etmiştir (Susar, 2004: 15).

Resim-2: İlk Türk Filmi: Ayestefanos Abidesinin Yıkılışı

(Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayastefanosdaki_Rus_Abidesinin_Yıkılışı)

Sinemanın propaganda alanındaki önemi Enver Paşa tarafından hissedilerek savaşa ilişkin belgesel filmler çekmek amacı ile “Merkez Ordu Sinema Dairesi” kurulmuştur. Böylece Osmanlıda sinema devlet eli ile kurumlaştırılmıştır. 1910’dan itibaren de öykülü film çalışmaları başlamıştır. (Adalı, 1986: 10). 1916 yılında “MOSD” tarafından yapılan “Çanakkale Muharebeleri” ocak ayında tamamlanmıştır. Aynı yılın nisan ayında “Von Der Goltz Paşanın Cenaze Merasimi” yine aynı ay “General Townshend ve Hintli Üsera”, “Esir İngiliz Generali”, ağustos aylarında ise “Galiçya Harekatı” ve “Galiçya’da 19. Süvari Müfrezesi” adlı belgeseller yapılmıştır. 1917 yılına gelindiğinde “Müdafaa-i Milliye Cemiyeti” sinemacılık kolu kurulmuşsa da Mondros Mütarekesi sonrası “MOSD” ve “MMC” sinema kolu kapanmıştır (Torun, 2000: 39). Kurtuluş Savaşımızın son yıllarında “Ordu Film Alma Dairesi” T.B.M.M. Ordusu bünyesinde kurulmuş Kurtuluş Savaşı görüntülerinin sonradan kurgulanması ile çekilen ve gerçek anlamda ilk belgesel film niteliği taşıyan çalışma “İstiklal” (İzmir Zaferi) olmuştur. Bu film 1922’de düşman ordularının kaçarken yaptıkları yıkım ve vahşeti gösteren önemli bir belgeseldir. Yine aynı dönemde Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ile Malul Gaziler Cemiyetinin çekmiş olduğu filmler orduya devredilmiş fakat bunların önemli bir kısmı yok olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile birlikte tarihe yeni

bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Orhan Koloğlu bu konuda şu ifadeyi kullanmaktadır; “toplumsal yapılanma ve yenileşme politikaları, kuşkusuz devletin resmi bir ideolojik bakış açısı ile görülmesi sonucu rayına oturtulmaya çalışılmıştır. Yeni ulus için başlangıç geçmişin özlemlerinden çok beklentilere cevap vermek olmalıydı.” 1933 yılında Nazım Hikmet’in “Düğün Gecesi” adlı denemesi geleneksel ortaoyunu ustalarının canlandığı bir çalışma olarak bir belgesel niteliği taşımaktadır. Hazım Körmükçü’nün “Yeni Karagöz” filmi de aynı sınıfta yer alan önemli bir çalışma olarak kabul edilmektedir (Susar, 2004:17).

Cumhuriyetin ilk yılları Nazım Hikmet’in ve Hazım Körmükçü’nün geleneksel temaşa sanatını belgeleyen filmleri ile Rus yönetmen Sergei Yutkeviç’in “Türkiye’nin Kalbi Ankara” (1934) ve Ester Shaup un “Türk İnkılabındaki Terakki Hamleleri” (1937) adlı belgesel filmlerinin dışında belgesel sinema açısından ölü bir dönemdir. İkinci büyük savaşla birlikte dünyada sinema anlayışında değişme olmuş özellikle Rus ve Alman sinemasında propaganda amaçlı filmler çekilirken, İngiliz sineması belge film niteliğine bürünmüştür. Bizde ise İkinci Dünya Savaşı’na katılmamış olmamız sebebi ile savaş ağırlıklı belgeseller daha çok 1951’deki Kore Savaşı ile ilgili olarak çekilmiştir. Hatta bu filmler konulu filmler öncesinde propaganda amaçlı olarak sinema salonlarında seyirciye gösterilmiştir (Seyhan, 1998: 48-50).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1950-60 arasındaki dönemde uluslararası belgesel sinema festivallerinin düzenlenmesi ve Türk yönetmenlerinin de bu festivallerden ödüller kazanması belgesel sinemayı canlandırmıştır. “İstanbul Üniversitesi Film Merkezinin” kurulması ile Turizm Bakanlığı Sinema Televizyon Araştırma Merkezi özellikle tarih ve kültür ağırlıklı belgesellerin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Türkiye’de belgesel sinemacılar, 1997 yılında bir araya gelerek, bu türü geliştirmek, çalışmalarında birbirlerine destek olmak, sahip oldukları bilgi birikimini ve bakış açılarını birbirlerine aktarmak, Türk belgesel filmlerinin dışarıya açılabilmesi için gerekli bilgi birikimini ve teknik birikimi sağlamak amacıyla BSB (Belgesel Sinemacılar Birliği)’ni kurmuşlardır (Adalı, 1986: 8).

1.3.BELGESEL FİLM TÜRLERİ

1.3.1.Biçim ve Yapısına Göre Belgeseller:

Belgeleyen tür ve belgelediğini dramatize eden tür olarak ikiye ayrılacak belgeseller (Cereci, 1997: 27), doğal ve gerçek olayları kendi durumu içerisinde görüntülemesi ile klasik belgeseller yada durumu bir hikaye ile süslemesinden dolayı dramatik belgeseller (yarı belgeseller) olarak da isimlendirilebilir (Gündeş,1998: 23). Belgeleyen türde çekim öncesi mizansen hazırlanmaz ve kurgulama yapma aşamalarına izin verilmez. Film doğal sesler, röportajlar ve öyküleyicinin konu ile ilgili anlattığı olaylardan oluşturulur. Doğallık ön plana alınarak belgeselin gerçekçilik ve inandırıcılık etkisi arttırılmaya çalışılır. Özellikle doğa tarih ve gezi belgesellerinde bu tür sıkça kullanılır (Cereci, 1997: 27). Klasik belgesellerle veri ve olay bakımından eşdeğer olan dramatik belgeseller, öykülü filmlere benzer bir olay örüntüsü ile konusunu işler. Ancak olayların gerçeğe dayanması ve çekimlerin olayın geçtiği dekor içerisinde yapılması onu öykülü filminden ayıran önemli bir faktördür (Gündeş, 1998: 23). Tarih belgesellerinde daha çok tercih edilen bu tür konuyu daha açık ve anlaşılır bir hale getireceği gibi konuyu bir hikaye içerisinde işleyerek daha büyük bir izleyici kitlesi oluşturabilecektir. Dramatik belgesellerin oluşturulmasındaki nedenlerden biri, belgesel film türüne karşı henüz yeterli bilinç düzeyi elde etmemiş seyirciyi sinemaya çekmektir. (Cereci, 1997: 27).

1.3.2.İçeriğine Göre Belgeseller

a) Doğa Belgeselleri: Adından da anlaşılacağı üzere doğadaki bilinmeyen ve ilginç özellikleri kamera yardımı ile görüntüleyerek seyirciyi bilgilendirmek amaçlı çekilen belgesel türüdür (Cereci, 1997: 28)

b) Gezi Belgeselleri: Bilinmeyen yerleri tanıtmak ve o yerlerin birtakım özelliklerini seyirciyle paylaşmak adına çekilen belgesel türüdür. Gezi belgeselleri o bölgede yaşayan insanların görüşlerini tanıklardan yararlanarak söyleşi yada röportaj niteliği ile anlatan belgesel türüdür (Gündeş, 1998: 26).

c) Eğitim Belgeselleri: Eğitime işlevine öncelik vererek konuları bilimsel bir çerçevede ele alır. Eğitim belgesellerinde görsel, artistik ve eğlendirici unsurlar geri plandadır

(Cereci, 1997: 28). Okul içi ve okul dışı ders gereci olarak da kabul edilen eğitici belgesellerin çekiminde şu hususlara dikkat edilmesi gerekir;

- Seyredecek grubun yaş ve bilgi düzeyi
- İlginin ve dikkatin canlı tutulmasını sağlayacak zenginleştirici unsurlar
- Açıklamaların en az görüntü kadar önemli olduğu (Gündeş, 1998: 30)

d) Kültür ve Sanat Belgeselleri: Toplumların sahip oldukları kültürel değerler ile sanat adına meydana getirdikleri eserleri kültür ve sanatın geçirdiği evreler (Cereci, 1997: 28) dikkate alınarak bu belgesel türünün içerisinde incelenebilir.

e) Propaganda Belgeselleri: II. Dünya Savaşı propaganda belgesellerinin özellikle eğitim amaçlı kullanılmasını sağlamıştır. Fakat zaman içerisinde bu belgesellerin yanlılığı ve birtakım sinema hileleri kullanılarak olayları çarpıtılması bu türe karşı güveni sarsmıştır. Propaganda belgeselleri her ülkede birtakım fikirlerin yerleştirilebilmesi için zaman zaman kullanılmıştır. Özellikle Lenin Sovyet devriminin halk tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacı ile günlük yaşantıdan seçilen görüntülerin içerisine propaganda malzemesi olacak devrim görüntülerin eklenmesini istemiştir. Bunun gerçekleştirilmesi içinde 27 Ağustos 1919'da bir sinema okulu kurarak sinemanın ve belgeselin propagandacı bir işlev görmesini sağlamıştır. Gerçeği görüntüleme ve hissettirmedeki etkisini sezen ve halkı bu yolla etkilemeye çalışan kimi ülkeler bilhassa sinema sektörü ile özel olarak ilgilenmişlerdir. 1933te Nazilerin propaganda bakanı Goebbels propaganda amacı ile komünizmi yeren nazizmi yücelten filmler yaptırmıştır (Gündeş, 1998: 31-32). Ne gariptir ki Goebbels'in bu amacı gerçekleştirmek için kendine örnek aldığı kişi karşı görüşten bir Sovyet yönetmen olan Eisenstein'dir. Eisenstein'in "Potemkin Zırhlısı" adlı filminin montajlarıyla seyirci üzerinde muhteşem bir duygusal düşünce oluşturmayı başarmıştır (Resim-3). Film, çarlık rejimi altında ezilen insanlar için sempati oluştururken aynı zamanda çarlık rejimine karşı nefret beslenmesini de sağlamıştır. Goebbels bu filmi seyrettikten sonra "Eşi benzeri olmayan bir şaheser. Bu filmi izleyen her insan Bolşevik olabilir." diyerek bir belgeselin karşıt fikirdeki insanı bile nasıl etkileyebileceğini göstermiştir.

Resim-3: “Potemkin Zırhlısı” filminin merdiven sahnesi

(kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Potemkin> 22 02. 20008)

f) Tarihsel Belgesel Filmler: Tarih filmlerinin amacı, tarihi gerçekleri ve toplumların geçmişlerini bugünle birleştirerek bugün ve gelecek için önlem alınmasını sağlamaktır (Gündeş,1998:30). Tarih, geçmişin bilgisini bugünle birleştirerek sürekliliklerin ve kopmaların oluşumunu engellemek isteyen bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Geçmişin bugünle bağlantı kurmasının sağlanmasında ve bunun yeni kuşaklara anlatılmasında en önemli iletişim aracı televizyon olabilir. Özellikle batı toplumlarında televizyon izleme oranının sürekli artış göstermesi onun bir “koşut okul” olarak kabul edilmesi gerçeği ile bizi karşı karşıya getirmektedir (Ferro, 1995: 186). Yapılan bir araştırma bir kadının 5 saat 1 dakikasını, erkeğin ise 4 saat 17 dakikasını televizyon karşısında geçirdiğini ortaya çıkarmıştır. Araştırma ayrıca okul öncesi çocuklarının okula başlayana dek 5.000 saatin üzerinde televizyon izlediğini, lise bitiren bir gencin ise 25.000 saatini yani okulda geçirdiği süreden daha fazlasını televizyon karşısında geçirdiği ortaya çıkmıştır (Pembecioğlu, 2005: 241). Sinema ve televizyonun eğitici

yönü ön plana alınırca olumsuz olarak ifade edilen bu oran daha geniş kitlelerin eğitilebilirliğini sağlayan olumlu bir unsur olarak görülebilir. Sinemanın eğitsel öneminin fark edilmesi tarihe, kendini yeni bir şekilde ifade etme hakkı da verebilir (Ferro, 1995: 187). Tuchman, tarihçinin geçmişi araştırırken onu tek bir biçimde sunmasının imkansız olduğundan söz eder. Bunun tarihçiyi olayları sadece kaydeden kişi konumuna getireceğini belirtir (Çaplı, 2002: 129-130, aktaran Pembecioğlu, 2005: 248) Tarih sadece geçmişin kaydını tutan bir bilim değil öğretim anlayışı sayesinde geçmişi bugüne yansıtmaya çalışan bir disiplin olabilmelidir. Geçmiş bugüne taşımada seyirci kitesinin talebine ve çekilen film sayısına bakıldığında tarihi belgesellerin uygun alanlardan biri olduğu görülebilir. Nitekim Avrupa’da 10.000 civarında belgesel film yapan şirketin varlığı da belgesele olan talebin bir yansıması olarak kabul edilebilir (Torun, 2000: 37).

Nijat Özön tarih belgesellerini “çağ filmi” ve “giysili film” olarak iki gruba ayırmaktadır. Özön için “çağ filmi”, belirli bir çağın yada uygarlığın toplumsal siyasal kültürel yönleri ile canlandırılmasıdır. Bir toplumun yaşayışını daha çok dış görünüşe önem vererek ele alan filmleri ise “giysili film” olarak nitelendirmiştir (Gündeş, 1998: 30).

Tarih nasıl konularının daha iyi anlaşılabilmesi için roman, hikaye hatta şiiri zaman zaman bir ders aracı olarak kullanabiliyorsa filmleri de aynı zenginleştirici unsur olarak kullanabilmelidir. Tarihi belgeselleri ders aracı olarak kullanmada önemli sorunlardan biri filmlerin temini ve film seyredilecek ortamların oluşturulmasıdır.

1.3.3.Yeni Belgesel Formları

Melek Atabey, bir makalesinde medya sektöründe meydana gelen değişimlerin belgesel film türlerinde de yeni açılımlar oluşturmaya başladığından söz eder. “Televizyonun ekonomik ve program yapısı ile ilgili öncelikleri, belgesel yapımcılarını daha çok izleyici kitesini çekebilecek ve izleyiciyi eğlendirecek yeni arayışlara yönlendirmektedir. Bunun sonucunda da, bilgi ağırlıklı formlarla kurmacayı biraraya getiren yeni belgesel formlar ortaya çıkmıştır. Televizyonun belgesel filmi biçimlendirmedeki rolü arttıkça, belgeselin işlevleri ve özellikleri üzerindeki etkisi de

daha belirgin hale gelmektedir.” diyerek bu oluşuma neden olan gelişmeleri belirtir (Atabey; 2005: 217).

a) Fly-on-the-wall ve Dizi Belgeseller: İngilizce’de sahne ışıklarının ve dekorun olmadığı bir film çekim ortamını ifade eden bu isimle anılan belgesel türü, konu olarak kurumları (hastane, polis, cezaevi, havaalanı vb.) ya da sıradan insanların gündelik hayatlarında olan biteni (aile hayatı, evlilik, hastalık, çocuk eğitimi vb.) görüntülemeye çalışır. Olaylar gerçekte yaşandığı gibi çekilir. Ayrıca Biri Bizi Gözetliyor, Ünlüler Çiftliği, Biz Evleniyoruz, Akademi Türkiye gibi programlarda bu formatı kullanan daha çok ünlülerin yer aldığı bir belgesel tür olarak kabul edilmiştir (Atabey, 2005: 220-221).

b) Refleksif Belgeseller: gerçeklerin görüntüsünün ne kadar gerçek olduğuna dair seyirciyi kuşkuya götüren bu türde Belgesel yapımcısı izleyicinin alışık olmadığı “beklenmeyi” dener; belgesel izleyen kendini katılımcı formun içerisinde bularak, görünenden kendine göre bir anlam çıkarmaya çalışır (Atabey, 2005: 216). Michael Moore tarafından yapılan belgeseller bu tarzın içerisinde yer almış ve geniş bir seyirci kitlesine ulaşmayı başarmıştır. Ancak, bu belgesellerde gerçekliğin ele alınması, sunulan bilgilerin belli bir yönde güdülenmiş olduğu kuşkusu yapımların içtenliği ve güvenilirliği konusunda güven sorunu yaratmıştır (Atabey, 2005: 222-223).

c) Birinci-şahıs Belgeseller: Video güncesi (video diary), ya da kişisel belgesel olarak da tanımlanan bu tür belgeseller, kişilerin kendi düşüncelerini yazmak yerine, sesli ve görüntülü olarak kaydetme isteklerinden doğmuş bir türdür. Amatör kameralarca çekilen belgesellerde bu çeşidin içerisinde kabul edilebilir (Atabey: 2005: 223).

II. BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL BİR MATERYAL OLARAK BELGESELLERİN KULLANIMI

2.1 Görsel Materyallerin Eğitimdeki Yeri

Türkoğlu, “Toplumsal olarak “postendüstriyel”, kültürel anlamda “postmodern” diye tanımlanan içinde yaşadığımız çağın, bilginin konumunu değiştirmiş” olduğundan söz eder. “Özellikle 1950’lerden bu yana teknolojik dönüşümler bilgi üzerinde hatırı sayılır değişiklikler yaratmıştır. Enformasyon, bilgiyi sesli ve görüntülü bir hale getirmiştir” derken “şimdi önemli olanın bilgi değil, bilginin faydacılığı” olduğunu ifade eder. (Türkoğlu, 2005: 12).

Alkan (1997), eğitimdeki teknolojik gelişmenin; başlangıçta yazı ve matbaa ile varolan bilgileri geleceğe aktarmayı önemserken daha sonraki dönemde görsel ve işitsel araçlarla programlı bir öğretim sürecine girildiğini belirtir. Bugün otomasyon aracılığı ile ulaşılan bilgi, gelecekte sibernasyon dönemi olarak artık bireylerin bilişim teknolojileri sayesinde evlerinden çıkmadan eğitimlerini tamamlayabildikleri dönemleri beraberinde getireceği varsayılmaktadır (İşman, 2005: 43). Bilgi çağı, mevcut bilgi hacmini hızlı ve etkili bir şekilde işleme ihtiyacını da her geçen gün arttırmaktadır. Bu hızlı ve yoğun bilgi işleme sürecinde “görselleştirme” günlük yaşantımız için olduğu kadar eğitim yaşantımız için de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü bir çok insanda görsel materyallerin yazıya oranla daha geniş bir kitle tarafından daha kolay anlaşılacağı düşüncesi hakimdir. Winarski, “bir resim, binlerce kelimeye eşdeğerdir” sözü ile bu savı desteklemiştir. Ayrıca, görsel materyallerin bir iletişim aracı olarak yazılı materyallere göre daha evrensel olduğu söylenebilir (Winarski, 1997: 36-38’den aktaran İşler, 2003).

Dünyada genel anlamda eğitim, iktidarların felsefe ve amaçlarını yansıtan bir araç olarak kabul edilmiştir. Demokratik ülkeler, toplumun temel gereksinimlerinin karşılanmasını esas kabul ettikleri için vatandaşların politik, kültürel, toplumsal, ekonomik yönlerini geliştiren bir eğitim sistemini benimseyerek, uygulamaya

çalışmaktadırlar. Bu ülkeler ekonomik kalkınma ve demokratik yaşamın gerçekleşmesi için bireylerin kaliteli anlamda eğitim almaları konusunda hemfikirdirler. Oysa diktatörlükle yönetilen ülkeler için eğitim, çok daha farklı amaçlara hizmet etmektedir. Crammer ve Browne göre, diktatörler, eğitimi kendi varlıklarını devam ettirmek ve amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak kabul etmektedirler. İspanyol lider Franco halkının eğitimle bilinç düzeyinin yükselmesinin kendi iktidarının devam ettirmeyeceğinden duyduğu endişe ile eğitim reformlarına gereken ilgiyi göstermemiştir (Türkoğlu, 2005: 11). O halde eğitim ne istediğini bilen, bilinçli nesillerin yetiştirilmesinin en önemli aracı durumundadır.

Günümüzde kitle iletişimi yani enformasyon aynı anda onbinlere ulaşma, kilometrelerce uzaklıklarla bağlantı oluşturma açısından eğitimin önemli bir parçasıdır. Özellikle sanayileşmenin ülkeler için birinci öncelik olması, orta sınıf adı verilen yeni bir halk sınıfının doğmasına neden olmuştur. Bu sınıf köy yaşantısından çıkıp şehir yaşantısına geçen insanlardan oluşmaktadır. Kitle kültürünü en hızlı oluşturan ve değiştiren bu sınıf, aynı zaman da popüler kültürün oluşumunda da önemli bir yere sahiptir. Burada dikkat edilmesi gereken hayatın içindeki bu hızlı değişim dinamiklerinin toplumun bilinç düzeyini oluşturmada ve arttırmada nasıl doğru kullanılabileceğidir. İnan Özer (2000), “Medyanın Toplumsal Değişime Etkileri” başlıklı seminer konuşmasında, kitle kültürünün uyuşturucu bir özelliğe sahip olduğundan bahsederken insanların, günlerinin önemli bir kısmını, görsel medyanın etkili aracı olan televizyonun karşısında geçirdiklerini, bu durumun sonucunda da kendi yaratıcılıklarını, kendi zekalarını, kendi farklılıklarını açmak, geliştirmek için yeterli zamana sahip olamadıklarını belirtir. Bu durumda kitle iletişim araçları zaman çalan, zaman öldüren bir konumda görülebilir. Buna karşılık medyadan özellikle eğitim açısından yararlanılabilir. Özer belki bunun çok doğru bir beklenti olmasa da en azından resmi eğitim kurumlarına farklı alternatifler geliştirmenin bu yolla mümkün olacağından söz eder.

Ahmet Şimşek’in (2006), 4. ve 7. sınıflar üzerinde yaptığı “İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Neler Olmalıdır?” adlı çalışma 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde en çok görmeyi istedikleri konunun “bilim, teknoloji ve buluşlar” olduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışmada 6. sınıf öğrencileri de “bilim, teknoloji ve buluşları” görmek istedikleri konuların arasına

eklemişlerdir (<http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/cocuklaragososyalbilgiler.doc> erişim tarihi). Bu isteklere bakılarak eğitimin, teknolojiyi öğrenme sürecinin içerisine katmasının bir zorunluluk olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda eğitim, çağın şartlarını öğretim faaliyetlerinin içerisine katabildiği ölçüde çağdaş olabilecektir. Toplumdaki kolektif belleğin oluşumunda kitle iletişim araçlarının etkisi bugün kabul edilir bir düzeydedir.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak öğrenme ve öğretme kavramlarının tanımı ve yöntemi de zamanla değişmeye başlamıştır. 1960'lı yıllarda Rita Dunn'un ortaya koyduğu "herkesin farklı bir öğrenme anlayışı ve biçimi vardır" ilkesi, eğitimdeki değişimi başlatan bir neden olmuştur. Buna göre "herkes karakterine uygun bir öğrenme stiline sahiptir, tek bir öğrenme stiline sahip olmak hemen hemen imkansız" olarak kabul edilmiştir. Buna paralel olarak, okullarda bu yeni görüşe uygun koşullar oluşturulmaya başlanmıştır (Purtul, 2006: 88). Bir zamanlar Piaget'in bilim dünyasında büyük kabul gören "bilişsel yetiler yaşla bağlantılıdır ve aşamalıdır" fikri, esnetilmiş ve "eğer uygun öğrenme ortamı hazırlanırsa her yaş grubu, her tür öğrenmeyi -buna tarih dersleri de dahildir- entelektüel düşünme sürecine dahil edebilir" şekline dönüştürülmüştür (Yapıcı, 2006: 27).

Eğitim araştırmacısı Pask'ın 1976 yılında İngiltere'de "bütünsel ve adım adım öğrenme stiline" sahip öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmada; bazı öğrencilerin yaparak ve keşfederek öğrenmekten mutlu olurken, bazılarının ise gözleyerek /izleyerek/ görerek öğrendikleri, bu tür öğrencilerin öğrenmelerinin kolaylaşması için şekiller, filmler, 3 boyutlu modeller kullanmanın daha iyi sonuç vereceği ortaya konulmuştur (Özden, 2004: 69). Yazılı yada görsel materyaller öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırdığı gibi bilgiyi zihninde daha kolay işleyebilmesini de sağlamaktadır. Bu materyaller gerçek ortamlarda ve üç boyutlu tarzda somutlaştırıldığında bilginin kalıcılığının artmasına büyük katkı sağlamaktadır (Beydoğan, 2007: 106).

Görselliğin bireysel algı ile ilişkili olduğu bir gerçektir. Çünkü bireyin algıladığı, nesnenin kendi varlığından çok onun oluşturduğu duyumsal verilerdir. Önceden kazanılan deneyim ve birikimlerin etki ettiği algılama, dolayısı ile bireysel gerçeklik, kişinin bilinç oluşturmasında önemli bir role sahiptir. Ortak bir algının

etkisinin, kullanılacak materyalin sanatsal yada belgesel nitelikli bir çalışmanın ürünü olması ile ilişkili olduğu söylenebilir (Şimşek, 2003;144).

Bugün ki eğitim anlayışı öğrenmenin bilişsel ve içsel bir süreç olduğunu belirtmektedir. O halde bilgi, “aktarılan” bir kavram olmaktan uzaklaştırılarak, öğrenenin “anlam çıkarma”sını kolaylaştırıcı bir hale getirilmeye çalışılmalıdır (Açıkgöz, 2006; 8). Bu yeni anlayış bilgiyi tek aktaran kaynağın öğretmen olmaması gerektiğini belirtmektedir. Öğretmen öğrenilen bilgilerin şekillenmesini sağlayacak bir rehberdir. Öğretmen dersi, her bireyin farklı öğrenme stilini gözönünde bulundurarak zengin sunum araçları ile işlediğinde, bilginin öğrenilmesi daha da kolaylaşacaktır. Tarih dersini de içerisine alan sosyal bilgiler dersi ile ilgili ilköğretimin 6. sınıfında okuyan 400 öğrenci üzerinde Tunçbilek’in (2005) yapmış olduğu araştırma, konuların işlenişinde görsel materyallere daha çok yer verilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Benzer bir çalışma Hacettepe Üniversitesi’nde “Yüksek Öğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar – Hacettepe Üniversitesi Örneği” adlı çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma ortaöğretim düzeyinde en çok kullanılan materyallerin ders kitabı, harita, tepegöz ve yardımcı ders kitabı olduğunu öğrenci görüşlerinden hareketle tespit etmiştir. Öğrencilerin %30’u bu ders için kullanılan materyalleri yeterli bulurken, %50’si bunun yetersiz olduğu kanaatindedir. Özellikle ezberci bir ders anlayışının oluşumunun engellenebilmesi için bilgisayar, televizyon, video ve projektör gibi görsel materyallerin derste kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Görsel açıdan zenginleştirilen konular, dersin çekiciliği arttıracak (Doğaner, 2005) ve tarih dersinin sahip olduğu ezberci ders anlayışını bir noktada ortadan kaldıracaktır.

Dersin uyarıcı düzeyinin yüksek olması derse ilgiyi arttıran önemli bir faktördür. Çilenti (1984), “öğrenme işlemine katılan duyu organımız ne kadar fazla olursa öğrenmemiz o kadar iyi ve kalıcı olur” derken, Piaget ise somut işlem dönemindeki ilkokul çocuklarına hazırlanan ders etkinliklerinin öğrencinin beş duyusuna da hitap etmesi ve somut materyallerle desteklenmesi gerektiğini belirtir (Miller, 1989’dan aktaran Şahin ve Yıldırım, 1999: 13). Çünkü insan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, soyut kavramlara nazaran daha kolay öğrenir. Çocukluk döneminden yetişkin döneme geçişte zihin gelişimi, somuttan soyuta doğru bir gelişme gösterir. Eğitim çağındaki birey derslerde kendisine sunulan

kavramlarla karşı karşıya getirilebilirse hem öğrenmesi kolaylaşacak hem de, bilginin hatırdaki tutulma düzeyi artacaktır. Kavramın her zaman birebir benzerinin bulunmasının mümkün olmadığı durumlarda, nesne veya olayın modeli, fotoğrafı veya başka bir simgesinin gösterilmesi de konunun anlaşılır hale gelmesini kolaylaştıracaktır. Bu sebeple öğretimde öğrencilere öncelikle somut şeyler öğretilmeli, daha sonra soyuta ulaşılmalıdır. Soyut konuların öğretiminde somut konulardan faydalanılmalıdır. Görsel- işitsel araçlar ve özellikle bilgisayar teknolojisindeki son gelişmeler, bu ilkenin, öğretimin her seviye ve her ders konusunda uygulanmasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır (<http://www.egitim.aku.edu.tr/metod01.htm>).

Derslerde görsel kanıt kullanımını ile;

- Öğrenen bireylerin dikkati çekilerek daha kolay güdülenmeleri ve dikkatlerinin canlı tutulmasını sağlar.
- Duygusal tepki vermelerine neden olunur.
- Kavramlar açıklanır.
- Kavramlar somutlaştırılır.
- Sözel olarak ifade edilmesi zor kavramın, canlandırılması sağlanır

(Purtul, 2006; 136).

Avrupa Konseyi 31 Ekim 2001 tarihli tarih öğretimine ilişkin tavsiye kararında¹ “tarihsel olguları aktarmak, eleştirel ve analitik bir öğrenmeye uygun bir biçimde sunmak için, öğretim materyali olarak, mümkün olan en geniş kaynak yelpazesinin kullanılmasının gerekliliğin belirtmiştir. Daha özelde ise halka açık arşivlerden, filmler, belgeseller ve görsel-işitsel ürünlerden, bilişim teknolojisi yoluyla iletilen (bireysel ve kolektif olarak öğretmen gözetiminde incelenmesi gereken) malzemelerden, öğrencilere yakın geçmişlerindeki hadiseler güncel düzeyde gerçekçi bir bakış açısı kazandıran, Avrupa genelinde kurulmuş her türlü 20. yüzyıl müzesinden ve tarihi önem taşıyan mekanlardan, yakın geçmişteki tarihsel olayların sözlü tanıklıklarıyla gençler için tarihi canlı kılabilen, "tarihin ihmal ederek

¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin “21. Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi” ile ilgili Rec (2001) 15 No'lu Tavsiye Kararı

kaydetmediği" bakış açısı ve perspektifler sunabilen sözlü tarihten yararlanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Görsel imajlar, müzik, eski eşyalar ve canlandırma tarih öğretiminde her öğretmenin repertuarında olması gereken şeylerdir. Öğrencilere, geçmişe giden ne kadar çok yol sağlanırsa bildikleri şeylerle bağlantılar kurmaları da o oranda mümkün olacaktır”.

2.2.Tarih Öğretiminin Amaçları

Trevelyan aynı olay karşısında her milletin “niçin farklı tepki gösterdiğini” anlamının en kolay yolunun tarih öğrenmekten geçtiğini ifade eder. Milletlerin geçmişten gelen hususiyetlerinin bugün ki siyasi ve ictimai düzenin oluşmasına neden olduğunu belirtir (Halkın 1989 134).

Montesquieu ise tarihin faydasını şu sözlerle açıklar “Tarih bütün çağları ve bütün ülkeleri bize açar; büyük insanların faaliyetlerini hatalarını gözler önüne serer. Bize temin ettiği veya uygulamaya fırsat verdiği hikmetli düşüncelerle, kısa zamanda en mahir hocaların derslerinden daha üstün, zamanından önce bir ihtiyat kazandırır” (Halkın, 1989: 78).

Collingwood tarih bilmenin insanın önce kendini bilmesi sonra başkalarını tanıması, kendini ve başkalarını tanıdıktan sonra ne yapabileceğini görmesi olarak ifade eder (Collingwood, 1990: 29). Tarih öğrenerek, bugünün meselelerine geçmişteki benzer nitelikli olaylardan yola çıkarak çözüm aranabileceği gibi kendi tarihine dünya tarihi içinde yer bulmak sureti ile tarih şuuru kazandırılabilir.

Tarih, “bugünü” aydınlatır, “geleceği” keşfetmeyi sağlar. Grup kimliklerine girmeyi, bizimkinin hangisi olduğumuzu araştırmamızı sağlar. Diğer yandan ötekini tanıma yolunu açarak insan deneyiminin farklılığını kabule zorlar. Tarihin geçmişe ait olma özelliği bir anlama mesleği olma zorunluluğunu ortaya çıkarır. Başka bir anlatımla tarih başkasının bilgisine karşı merak uyandırırken farklı olana karşı ilgi ve hoşgörünün de ortaya çıkmasını sağlayan bir bilimdir (Florescano, 2001: 61).

Pragmatizmin önemli temsilcilerinden biri olan John Dewey tarih öğretiminin amacının, “çocuğa sosyal hayatın değerlerini takdir ettirebilmek, insanların birbirleriyle etkili iş birliğini kolaylaştıran ve teşvik eden kuvvetleri tahayyül

ettirebilmek, yardım eden ve geriletken karakter türlerini anlayabilmelerini sağlamak” olduğunu ifade ederken, tarihin sadece bir bilgi yığına dersi olmadığını, insanoğlunun hangi aşamalarla bugüne ulaştığını da resmetmesi gereken bir ders olduğunu belirtmiştir. Bugün ile geçmiş arasında kurulan bağlantı, hayata yakınlaşmayı ve sempati duymayı arttıracaktır (Ata, 2000).

İngiltere’de tarih dersi 1900 ile 1970 yılları arasında öğrencinin pasif alıcı konumunda bulunduğu bir yöntemle işlenmekteydi. Çünkü bu ders öğrencinin düşünerek katkı yapmasına uygun bir alan olarak kabul edilmemişti. Öğrenciden beklenen kendine anlatılanı öğrenmesi ve hatırlaması idi. 20 y.y. son çeyreği, tarih anlayışında yeni bir döneminin başlangıcı olmuştur. Tarih artık sadece geçmişin bilgisi olmaktan çıkarılmış insanların geçmişe ait olanı sorgularken oradan kendi yaşantısı için çıkarımlar yapabilmesine olanak sağlayan bir ders şekline dönüştürülmeye başlamıştır. Tarih mutlak gerçeği kişilerin öngörüsü ile zenginleştirme eğilimindedir. 70’lerden sonra ise pedagojik gelişmelerle birlikte insanların geçmişi sorgulama isteği, tarih öğreniminin daha cazip bir hale gelmesini sağlamıştır. Bu yeni durum eskinin pozitivist anlayışına karşı “Bilmenin temeli bilgi ve inanca dayanan yorumlamadır” görüşünü ortaya çıkarmış, böylece yapılandırmacılığın öğretim tasarımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eğitimde kullanılacak yedi aşamadan ilki olan gözlem ve bu aşamanın arkasından gelen yorumlama (Yurdakul, 2005: 56) ile yeni eğitim anlayışının amaçladığı bilgiyi sorgulayan ve kıyaslayan bireyler yetiştirilebilecektir. Davranışçı sistemde öğrenme daha çok, ezbere ve bilginin tekrarına dayanırken, bilgi transferini önemseyen yeni anlayış öğrenilmiş bilginin yeni bir durum kazanması için uygulamalara ağırlık vermiştir (Demirel, 2005: 233).

Tarih dersinin öğretimin sadece anlatımla gerçekleştirilmesi yeni anlayışta yeterli kabul edilmemektedir. Tartışmalar, oyunlar, haritalar, grafikler v.b. eleştirel değerlendirme yapılabilecek ortamların hazırlanması ile öğrenci merkezli ders anlayışına uygun ortamlar oluşturulabilecektir. Böylece tarih dersi yeni model öğretim ile daha esnek bir ders haline getirilmeye başlanmıştır (Tekeli, 2002: 6). Yapılandırmacı yaklaşım, öğretme-öğrenme sürecinde öğrenene etkin bir rol kazandırırken, sınıf ortamı bilginin sadece aktarıldığı yer konumundan çıkarılmaya

çalışılmış, etkin katılımının sağlandığı, sorgulama ve araştırmaların yapıldığı problemlerin çözüldüğü yer konumuna dönüştürülmüştür (Demirel 2005 236).

Gelişmiş ülkelerde tarih eğitiminin en önemli amacı; öğrencilerin beceri, yetenek ve kapasitelerinin artırılması yolu ile tarih bilinçlerini geliştirmektir. Bunun için tarih eğitim alanının da yapılan faaliyetler, bireyin eleştirel düşünme yeteneğini de ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bireyin tarihi öğrenme süreci okulla sınırlı olmamalı okul duvarlarının dışında da tarihin öğrenilmeye devam edilebilmelidir (R.Kaya, 2005: 2). Tarih sadece kronolojik kayıt yapılan bir bilim olmanın dışındada faaliyet yürütmektedir. Geçmiş eleştirel bir biçimde yeniden inşa edildiği takdirde insanlığın gelişim süreci de analiz edilebilecektir. Böylelikle Volney'in belirttiği, tarihin "akılcı çözümlere görevine", eleştirel bir deneyim ve gizem çözücülükte eklenmiş olacaktır (Bloch, 1952: 166'dan aktaran, Bederida, 2001: 66).

Türkiye'de Cumhuriyet Tarihi'nin daha başlangıcında tarih ve coğrafya dersinin okul programlarına konulma amacı ulusal ve ahlaki değerlerin gelişmesi içindir (Paykoç, 1991: 7). 1924 tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına göre tarih dersinin amaçları;

- Çocuklara Türk milletinin mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak,
- Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak,
- Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisala şayan numuneler göstermektir (Baymur, 1949: 21). Buna göre 1920'lerden başlayarak Türk Eğitim sisteminin temel amacı, milliyetçi-devletçi bir felsefe ile öğrencilere milliyetçi değerler aşılama ve cumhuriyeti sistemsal olarak yerleştirebilmektir (Kaplan, 2002: 390). Yeni devlet sistemini emperyalizme karşı verdiği mücadele sonucunda kazanmış bir toplum için bu tip bir eğitim anlayışı olağan kabul edilebilirken bugünün globalleşmiş dünyasında eğitim, iletişim, ekonomi gibi pek çok alanda bilginin hızlı bir yer değiştirme içerisinde olduğu düşünülürse artık dünyayı yakından tanıyan bireyleri yetiştirmenin gerekliliği de ortaya çıkacaktır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Tavsiye Kararının ekinde 21. Yüzyılda tarih öğretiminin amacının; ulusal kimlik anlayışını muhafaza eden, sorumluluk sahibi, tüm farklılıklara karşı saygı geliştirmiş, hoşgörülü ve aktif vatandaşlar yetiştirmek olduğu

belirtilmektedir (http://digm.meb.gov.tr/belge/AK_Tarih21yy.htm). Unutulmaması gereken bir toplumun geçmişini analiz etmek için kabul ettiği perspektifin o toplumun bugünü kavrayışına ve geleceği için sahip olduğu ideale bağlılığı ile eşdeğer olduğudur (Gurevich, 2001: 100).

Küreselleşme sonucunda ülkelerin birbirine olan mesafesinin yakınlaşması mikro milliyetçilik akımlarının yükselişe geçmesine neden olmuştur. Tarihin etkisi şimdi daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. “Biz” ve onun karşısında “öteki” kavramının belirginleşmeye başlaması dünya barışı için birtakım endişeleri beraberinde getirmiştir. “Bizin” neyi ifade etmesi gerektiği belliyken önemli olan “öteki” anlayışının algılanmasıdır. Çünkü her toplumda mutlaka bir öteki kavramı vardır. Anlamli olan bir toplumda çatışma yaratmadan dışlayıcılık meydana getirmeyen sağlıklı bir öteki anlayışı oluşturabilmektir (Tekeli, 1995: 2). Tarih başkasının niçin farklı düşündüğüne açıklık getiren bir anlayışa sahip olduğu takdirde toplumsal uzlaşya büyük katkı sağlayacaktır. Tarih kolektif yaşamın barış içerisinde gerçekleştirilmesi için, eskiye oranla daha önemli bir ders haline gelmiştir. Tarih sadece geçmişin bilgisi değil geçmişin analizinin yapılması sureti ile geleceği yönlendirebilecek bir alandır. Tarih toplum mühendisliğinin baş aktörü durumundadır ve toplumsal bilincin oluşturulmasında en etkin rollerden birine sahiptir. Artık ülkeler dünya üzerindeki konumlarını fen ve matematik gibi teknolojiyi geliştiren bilimler aracılığı ile edinirken, hakimiyet teorilerini sosyal bilimler aracılığı ile oluşturmaya başlamışlardır.

2.3.Tarih Derslerinde Görsel Materyal Kullanmanın Önemi

Sayfalar dolusu bir belgenin anlatacağı bir hadise bazen tek bir figürle kolaylıkla anlatılabilir. Yazının bulunuşundan önceki dönem görsel objeler sayesinde aydınlatılmıştır. O günün yaşam tarzı mağara duvarındaki resimler aracılığı ile veya mısır mezar resimlerinin tanıklığı ile çözülmeye çalışılmıştır (Burke, 2003: 9).

Alman eğitimci Basedov, “Elementarwerk” adlı eserinin tarih anlatımını, resimlerden faydalanarak gerçekleştirmiştir.Yine bir Alman pedagoğu olan Herbart tarihi insanlığın öğretmeni olarak ilan ederken tarih öğretimin de yaş hassasiyetine dikkat edilmesini (kültür basamakları kuramı), öğretmenlerin haritalarla, resimlerden

faydalanarak ders anlatmalarını istemiş ayrıca öğrencilerde olumlu davranışlar geliştirilebilmesi için tarih derslerinde edebi eserlerden de yararlanılması gerektiğini belirtmiştir. Yine bir Alman eğitimci olan Salzman'nın 18.y.y.'in sonlarında tarih derslerinin gezinti düzenlenerek işlenmesinin uygun olacağını belirtmesi (Baymur, 1949: 11) dersin etkinliklerle zenginleştirilmesi gerektiğini o dönemde ortaya koyan önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Türkiye'de tarih eğitimi, ilkokul düzeyinde Saffet Paşa'nın 1869 tarihli "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile başlamıştır (Baymur, 1949: 13). Bu nizamnamenin yayınlanması eğitimin, bir devlet işi, bir genel hizmet olarak ilk kez algılanmasını da bir noktada sağlamıştır. (Kabapınar, 1991: 16). Sıbyan mektebinde "Muhtasar Tarihi Osmani" dersinde okutulacak kitabın seçimi ile ilgili açılan yarışmada içerik olarak Osmanlı Devletini gösteren bir harita ile o zamana kadar geçen padişahlardan her birine ait vukuatı zikreden ayrı birer bahis olması gerekliliği şartnamede belirtilmiştir (Baymur, 1949: 14).

"Fezleke-i Tarih-i Devlet-i Aliye" adlı tarih kitabının yazarı ve 1911'de Maarif Bakanlığı yapan Abdurrahman Şeref Bey'in, Darülfünun ve Darülmualimin-i Aliye'de derslerinin hınca hınç dolu olmasını, öğrencisi Zekai Konrapa şu sözlerle açıklamaktadır; "dersini tatlı ve anlamlı hikayelerle süslediği kadar, tarihi kişileri kendine has bir ifade ile canlandırmaktan büyük bir zevk duyardı." 1913 tarihli "İptidai Müfredat Programı"nda, 3. sınıf Muhtasar Tarih-i Osmani dersinin tarihi eserlere yapılan gezilerle işlenmesi istenmektedir. Konulara göre İstanbul, Bursa, Edirne'deki Osmanlı eserlerinin resimlerinin gösterilmesi hatta kağıt mukavva ve çamur gibi malzemeler kullanılarak bu eserlerin taklitlerinin yapılması bir yöntem olarak sunulmaktadır. Öğrencilerin gazete ve kitaplardan kestikleri tarihi fotoğraflarla bir albüm hazırlamaları da tarih öğretimi alanında önemli bir gelişmedir (Safran, 2006: 147-148).

Osmanlı okullarındaki bilinen ilk tarih kitabının yazarı Selim Sabit Efendi (Kabapınar, 1991: 17) ise coğrafya dersi için harita ve yerküresi kullanımını teşvik ederken, tarih derslerinin okuma parçaları sağlama ve önemli olayları öğretme açısından gerekli olduğu, bu nedenle soru-cevap usulü ile ders işlenmesinin yeterliliğinden söz etmektedir. Bu durum o günün öğretmenleri tarafından örnek

olarak alınmış ve tarih dersleri uzun yıllar boyunca sadece olay tarihi ezberlemeye dayalı bir anlayışa sahip olmuştur. Sadrettin Celal'in Şubat 1934'te yayınladığı "Sınıf Muallimi" isimli derginin ikinci sayısında çıkan "20. Asır" başlıklı yazıda, 20.y.y.'ı gösteren bir levha ve bundan istifade yolları belirtilmektedir. "Kültür" adlı İzmir'de çıkan bir derginin 60. sayısında sınıflarda tarih şeritlerini kullanılmasından söz edilmektedir (Baymur, 1949: 24). Burada tarih dersinin görsel unsurlarla zenginleştirilmiş bir şekilde işlenmesi gerekliliğinin ortaya konulmaya çalışıldığı düşünülebilir.

1917 yılında İhsan Sungu tarafından hazırlanan bir Macar kralının taç giyme törenini canlandırır resim o günkü tarih dersi için ileri bir etkinlik hareketi olarak kabul edilmiştir. Hatta bu levhaların meydana getirilmesi için bir ressamla bir tarihçi görevlendirilmiştir. Böylece tarih dersinin materyal kullanılarak anlatılması gerekliliğine bir noktada vurgu yapılmıştır. 1924 yılında yayınlanan ilk mektepler müfredat programının direktifler kısmında dikkate değer yenilikler getirilmiş; özellikle tarih dersinin resimlerle anlatılmasının dışında, müze ve eski eserlere yapılacak gezilerle öğretilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Baymur, 1949: 21).

Yeni Türk Harflerinin 1928'de kabul edilmesi ile Genç Cumhuriyet, okuma yazmayı tüm ülke coğrafyasına yaymayı hedefleyen bir seferberlik başlatmıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte eğitim anlayışında yaşanan köklü değişiklikler, çağdaş eğitim için gerekli araçların sağlanmasını da zorunlu kılmıştır. Bunun için 1930'lu yıllarda daha nitelikli bir eğitim için yurt dışından haritalar, tepegözler, deney araçları getirilir. 1970'lere kadar dünyada genel anlamda etkisini sürdürmüş olan pozitivist tarih anlayışı öğrencilere geçmişin bilgisi bir dizi değeri desteklemek adına verilmektedir. Bu dönemde derslerde kullanılan illüstrasyonlar ve benzeri materyaller dersin görsel zenginliğini arttırmanın ötesine geçmemektedir. Tarih anlayışı daha çok olayların kronolojik bir şekilde öğrenilmesine yöneliktir. Ayrıca tarihin sistematik bir bilim olması ve görsel sunumlarla zenginleştirilememesi, ilköğretim çağındaki çocukların bu dersi öğrenmeleri önünde önemli bir engel olarak görülmüştür (Yapıcı, 2006: 18).

Konuyu eğitim ve ekonomi yönünden inceleyen Milli Eğitim Bakanlığı, 1950'li yıllarda yeni bir karar alır: Bundan böyle eğitim araçlarının üretimi yurt içinde

yapılacaktır. Buna paralel olarak 1951 yılında görsel ve işitsel eğitim araçlarının üretilmesi ve çoğaltılması amacı ile Öğretici Filmler Merkezi (ÖFM) kurulmuştur. ÖFM' de 1960 yılında film şeridi yapımına başlanır. 1962'de de bu merkezde filmlerin seslendirilmesine geçilir. Ardından "Radyo İle Eğitim Ünitesi" kurulur ve ÖFM' nin adı "Film Radyo Grafik Merkezi " ne dönüştürülür. FRGM Eğitim dünyasında bu güne kadar geliştirilmiş en etkili kitle eğitim aracı olan televizyonla eğitime 1968' de TRT ile aynı yılda başlamıştır. Film, Radyo ve TV gibi modern ve güçlü yayın araçlarından eğitim ve öğretimde yaygın ve planlı bir biçimde yararlanarak hizmet vermeye başlayan merkezin adı "Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi" olarak değiştirilir (<http://egitek.meb.gov.tr/egitek/tanitim.html>).

Tarih, zamanla televizyon izleyicisi için önemli bir program türü haline gelince bazı kanallar tarihi dizileri en uygun saatlerde yayınlamaya başlarlar. Hatta günümüzde sadece tarihi olayların anlatıldığı bir takım televizyon kanallarının olması (Puig, 2003: 69), tarihin toplum nazarındaki önemini göstermesi bakımından dikkate değer bir gelişme olarak kabul edilebilir. Ferro, tarihinin birinci görevinin, kurumsal mekanizmaların topluma yansıtmadığı tarihi, topluma geri vererek olayları aynı şekilde yaratabilmek olduğunu ve hiçbir zaman söz hakkı verilmeyenleri ve tanıklık edemeyenleri filme alması gerektiğinden söz eder. İkinci görev olarak farklı söylemleri karşı karşıya getirerek görünür olmayanlarında gerçek olarak keşfini sağlaması gerektiğini söyler (Ferro, 1995: 60). Tarih yazılamayan, söylenemeyen veya görünemeyeni kameranın sihirli gücü sayesinde artık daha rahat ifade edebilecektir.

Klaus Wenger kitle iletişim araçları ile ses ve görüntü araçlarının kamu hatta özel hayatların içine kadar girmesinin, hafızayı oluşturan imajların gitgide televizyona bağımlı hale gelmesine neden olduğunu belirtir. Tarih öğreniminde ise bu etkinin televizyonun arşivleri sayesinde okulda kitaplarla öğretilen tarihin yerine geçmeye başladığından söz eder. O halde artık görsellik çağdaş tarih yazısının başlıca unsurlarından biri olarak kabul edilebilir, tarihin kurucu unsuru olarak kabul edilen “söz ve yazı” ise yerini imaja terk etmeye başlamıştır (Wenger, 2003: 72).

Tarihi bilgi geleneksel yayılma sistemi ile toplumun sınırlı bir tabakasına ulaşabilirken bugün yazılı malzeme dışında sesli ve görsel yayınlar ile daha geniş

kitlelere ulaşma şansını yakalamıştır. Burada önemli olan medyanın tarihi bayağılaştırmadan fikirleri maniple etmeden, doğru mesajı vermesini sağlamaktır (Puig, 2003: 69). Tarih derslerinin soyut ve olgu aktarımı esasına dayanan bir anlayışla öğretilmesi, bu dersin öğrenilmesinde karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir. Tarih konularının uzak dönemlerle ilgili olayları aktarması henüz zaman kavramı konusunda somut bir çıkarımda bulunamayan ilk ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin konuya karşı ilgi ve meraklarının istenilen düzeyde tutulamama sorununu ortaya çıkaracaktır. İstenilen davranış değişikliklerinin meydana getirilebilmesi için yaparak ve yaşayarak öğrenme ortamlarına ihtiyaç vardır (Demircioğlu, 2005: 118). Modern tarih anlayışı tarih derslerinin öğrenci merkezli bir anlayışla öğrenilmesinin yanında hangi yöntem teknik ve araç kullanımı ile daha etkin bir hale getirileceği ile ilgili çalışmalar yapmaktadır (Şimşek, 2003: 142). Özellikle tarih dersinin sadece geçmişin bilgisinin öğrenildiği bir ders olarak sınırlı kalmaması, bilimsel düşüncenin gelişimine imkan veren bir anlayışa sahip olması gerekir. Tarih dersi kanıta dayalı bir ders olarak kabul edildiğinde kanıt, tarihi olayın hikayesi değil, somut bir göstergesidir. Aynı zamanda sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvar hizmeti görür. Böylece tarihi gerçeklik görsellik sayesinde bugün, gözlemlenebilir bir düzeye ulaşacaktır (Purtul, 2006: 136).

Çağdaş öğretimin merkezinde okuma ve yazmanın değerini unutmamakla birlikte kural olarak görme ve işitme çok daha merkezi bir yere sahiptir. Görme ve işitmeye dayalı filmler ve televizyon dersleri öğrencilere önemli bilgiler kazandırabilmektedir. Hareketli filmlerin eğitim alanında kullanılmasına, 1923 yılında Yale Üniversitesinde başlanmış ve ilk kez Amerikan tarihi ile ilgili filmler yapılmıştır. Özellikle belgesellerin bilgilendirici ve düşünce yaratıcı olduğu göz önünde bulundurulduğunda yakın tarihimizin bu yolla öğrenilmesi t.v. aracılığı ile kolaylaşmaktadır (Z.Kaya, 2005: 159-162). Öğrenciler t.v. veya video aracılığı ile, gidip görmedikleri yerleri görme ve tanıma imkanı buldukları gibi o günün doğal koşulları hakkında da bilgi sahibi olabilirler (Sözer, 1998: 133).

Filmlerin geliştirdiği ve geliştirebileceği beceriler:

- Empati kurma becerisini geliştirir.
- Eleştirel düşünme becerisini geliştirir.
- Yaratıcı düşünme becerisini geliştirir.

- İletişim becerisini geliştirir.
- Araştırma becerisini geliştirir.
- Problem çözme becerisini geliştirir.
- Zaman ve kronolojiyi algılar
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisini geliştirir.
- Karar verme becerisini geliştirir.
- Görsel okuma becerisini geliştirir (Öztaş, 2006:138).

2.4.Tarih Öğretiminde Belgesel Film Kullanımı

Yeni teknolojilerin derslerde kullanımı başta tarih ve coğrafya dersleri olmak üzere filmlerden yararlanmanın da önünü açmıştır (Chansel, 2003a: 1). Tarih dersinin teknik anlamda öğretmenin bilgi aktarımı usulüne ağırlık veren bir ders olduğu düşünülürse, belgesel film önemli bir etkinlik olarak kabul edilebilir.

Bugün sinema, eğitsel değeri yüksek bir kitle iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Chansel (2003), sinemayı içinde geliştiği toplumun siyasal ekonomik ve ideolojik kuvvetlerinin şekil vermiş olduğu meselelerin anlık bir portresi olarak tanımlamıştır. Sinema topluma kimlik kazandırırken farklı davranış görenek, hiyerarşi ve değer türü ile dünyaya ilişkin belirli bir vizyonu yeniden üretir. Ayrıca izleyicilere belirli bir bakış açısı kazandırır. Bu yönü sinemanın tarafsızlığını gölgelese de insanlar kendi bakış açılarını görsellikle birleştirme ve farkı daha kolay algılayabilme yeteneğini de bu yolla kazanmış olur. Televizyonun yaygınlaşması belgesel türün önem kazanmasına neden olmuştur. Belgesel filmin sinema türleri içerisinde saygın bir konumda olduğu kabul edilmektedir.

Toplum ele aldığı sorunlar yolu ile bilinçlendirmeyi amaçlayan belgesel sinema, eğitsel değerini (Adalı, 1986: 8), eğitimcilerin toplumun doğasını yorumlama yeteneği ile birleştirmiş (Road, 2000: 175) ve toplumun demokratikleştirilme ve modernleştirme çabalarından daha hızlı sonuçlar alınmasında yardımcı bir unsur olmuştur.

20. y.y.'ın başlarında oy kullanan demokratik toplumların gerçekleri daha iyi kavrayabilmesi ve bilgilendirilip eğitilmesi amacı ile Lipmann başta olmak üzere

birtakım araştırmacılar kitle iletişim araçlarının etkileri ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Lipmann, toplumdaki hızlı değişimin sonucunda sokaktaki insanın her olguyu anında öğrenmesi veya izleyebilmesinin mümkün olmadığı görüşündedir. O halde yurttaşın kendine ve topluma en uygun olguyu bulabilmesi için eğitilmesi gerekmektedir. Grierson bu sorunun çözümlenebilmesi için önce yurttaşa düşünmesini öğretmek gerektiğini belirtmiştir. Grierson, “Halk eğitime dramatik bir etken ekleyebiliriz buda bilgiyi onurla, bireysel çabayı toplumsal amaç duygusu ile yücelten bir etmen olmalıdır” der. Uygur yaşamın karmaşık yönlerini değerlendirirken dramatik iletişim araçları ile yorum yapmanın toplumsal yararı arttırarak, bireyleri ortak bir duygu ve düşünce etrafında toplayabileceğine inanmıştır (Adalı, 1986: 45-46). Demokrasinin iyi işleyebilme yolunun bilinçli vatandaş yetiştirmek olduğunu belirten Paul Rotha “köşe yazılarını okumayan, sosyal yönü zayıf olan bireylerin” eğitilmesinde filmlerin kullanılabilmesini belirtir. Üstelik modernleşmenin toplum içerisinde meydana getirdiği uçurumun ortadan kaldırılmasında belgesel filmler köprü işlevi görecektir. Burada dikkat edilmesi gereken belgesel filmin gücünü kullanırken insanların özgürce düşünebilmelerine ortam hazırlamaktır (Rotha, 2000: 171-172).

Grierson başlangıçta bilinçsizce iletişim kurduğu sinemanın geniş halk kitlelerini eğitmedeki önemini anlayınca büyük bir heyecanla kamuoyu oluşturmada sinemanın somut bir adım olduğunu düşünmeye ve bu yolda çalışmalarına hız vermeye başlamıştır (Adalı, 1986: 48). Grierson en önemli sorunun yurttaşlık görevinin öğretilmesi olduğu kanısındadır. “Halka pek çok şey öğretebileceğimizi sandık çok şey öğretmek isterken sonuçta pek az şey öğretebilme başarısına erdik. Gazeteler ve radyo pek çok konuda sonsuz bilgi aktarmakta. Çeşitli sorunlar tartışılmakta...çeşitli yayınlarla yurttaşın kafasına sürekli bilgi yığılmakta. O mistik ideal gerçekleşebilirse her şey harika olurdu. Başarısızlığımızın altındaki gerçek yurttaşa kafasına tıktırılan bunca bilgiyi yararlı bir biçime sokabilmek için zorunlu olan duygu ve düşünce örneklerini verememiş olmamızdır.” der. Bireyin toplum ve devletle olan bağının karmaşaya dönüştürmeden kurulabilme yolunun öğretilmesi gerektiğini belirtir. “Konusunu gerçeklerden alan belgesel sinema içinde yaşadıkları sorunu göğüsleyebilmek için, açık seçik ve canlı görüntülere ihtiyaç duyan gençlere yönelmelidir.” Bu gerçek sinemanın öteki iletişim yada sanat araçlarından çok daha eğitime yatkın olduğunun da bir ifadesi olarak kabul edilebilir (Adalı, 1986: 60-62). Belgeseller, eğitimin farklı alanlarında kullanıma uygun

materyallerdir, özellikle tarih dersi gibi görselliği zayıf olarak kabul edilen bir ders için önemli bir öğretim unsurudur.

Marc Ferro, Rusya'nın II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar karşısında başarı elde etmesinde iddia edildiği gibi Anglosakson silahları olmadığını, bunun soğuk savaş döneminde Rusya'yı yıpratmak için ortaya atılmış bir Amerikan aldatmacası olduğunu savaştan elde edilen bir görüntüyü kullanarak ispatlamaya çalışmıştır. Hatta görüntüden çıkardığı yorumda, Hitler'in Rus sanayisini hafife almasının bir stratejik hata olduğunu da vurgular. Ferro böylelikle "tarihsel bir ifadenin kuramsal güvenilirliği desteklemek için bir görüntüden yola çıkabileceğini" belirtmiş olur (Ferro, 1995: 101-102).

19. y.y da tarihçi için durum bugünkünden farklıdır. Olaylar insanlara yalın bir şekilde sunulmaya çalışılır, tarih yaşanması muhtemel olmayan olaylardan oluştuğuna göre üzerinde yorum yapmak bilimsel gerçekliğini zedeleyebilir, 20. Y.Y. tarih felsefesinde bir değişim başlatmıştır. İtalyan tarih felsefecisi Croce'un başını çektiği bir grup "tarihçi her olayı tarihe konu olabilecek nitelikte kabul etmediğine göre; seçtiği olayın kaydedilmeye değer yönünü sadece belgelemekle kalmamalı aynı zamanda açıklamadır" demiştir (Carr, 1980: 29-30).

Tarih yaşanmış ve yaşanmaya devam eden gerçeklerden hareketle konularını oluştururken, Belgesel sinema gerçeğin veya gerçeğe en yakın olanın görüntüsüdür. Bu nokta tarihle belgesel sinemayı buluşturur. Gerçekleri kaydetme (biri belgelerle, diğeri sinematograf aracılığı ile) ve bunu güven sarsmadan insanlara sunma isteği belgeselci ile tarihçiyi yan yana getiren en önemli ortak özelliktir. Edward Carr "tarihi doğrulanmış olgular kümesi" olarak tanımlar. "Bir balıkçının tablasından alınan balık mutfakta farklı usullerle nasıl pişirilip lezzetlendiriliyorsa tarih de farklı bakış açıları ile yeniden ifade edilebilir" (Carr, 1980: 14) der.

Olgular tarihin hammaddesi olduğu gibi belgeselcinin de hammaddesidir. 19. y.y da tarihçi ve belgeselci için geçerli olan sadece olanı kaydetme yada gösterme isteğidir. İlerleyen dönemlerde her iki taraf da olguları alıp, mutfağında birtakım farklı usullerle pişirdikten sonra sunmaya çalışacaktır. Carr' a göre hiçbir olgu tarihçi üzerinde çalışmaya ve çözümlenmeye girişmediği müddetçe bir anlam taşımayacaktır. Belgesel filmde de yönetmen olguları önce gözlemler, ardından yorumlayarak sunar.

Bu durum kurmaca sinemadaki gibi yönetmenin zihnindekilerin düzenlemesi değil yaşanan gerçeklerin kamera gözü ile ifadesidir (Ulutak, 1988: 79).

Geçmiş bugünün gözlemleriyle incelenebilen bir alandır. “Tarihçi geçmiş anlayışı bugünün gözleri ile oluşturacaktır” (Carr, 1980: 34). Bu durum tarihin objektifliğinin sorgulanmasına neden olacak gibi gözükse de insanı ele alan tarih, sinema gibi alanlarda öznellik ve nesnellik arasındaki etkileşim yeri geldiğinde kaçınılmaz olacaktır (Ulutak,1988: 92).

2.4.1.Tarih Derslerinde Belgesel Film Kullanımında Uygulanabilecek Bazı Öğretim Yöntem ve Teknikleri

19. y.y. öğrenciye bilgiyi edilgen ve alıcı bir konumda vermeye çalışırken “ne öğretelim?” sorusunu pek tartışmaya gerek duymamıştır. Günümüz de ise, “Eğitimde ne öğreteceğiz?” sorusu eğitimin amaçlarını, “nasıl öğreteceğiz?” sorusu öğretim yöntemlerini, “ne ile öğreteceğiz?” sorusu , eğitim araç ve gereçlerini, “ne kadar öğrettik?” sorusu ise ölçme ve değerlendirmeyi oluşturmak için sorulmaktadır (Aydın, 2001: 55). 19. y.y., ezberin bilgi öğrenmede yeterli bir yöntem olduğunu düşünürken, bilgi üretiminin büyük bir patlama meydana getirdiği 20.y.yın ikinci yarısı öğrenmenin farklı boyutlarından bahsetmeye başlamıştır. Bilgiye paralel olarak iletişimin gelişmesi, iş hayatının daha iyi imkanlar dahilinde fertlere olanaklar sunması, okulların fonksiyonlarının yeniden gözden geçirilmesine ve yeni öğrenme-öğretme stratejilerinin gelişmesine neden olmuştur (Safran, 2006: 27).

İnsanlık 20. y.y.’a makineleşme sonucunda yaşanan sanayi devrimi ve mekanikleşmenin oluşturduğu bir eğitim anlayışı ile girmişti. Eğitim sistemi bireylere okuma–yazma ve matematik öğretme, yurdu, dünyayı tanıtmaya ve onları iyi bir vatandaş olarak yetiştirme amacı ile yapılandırılmıştı. 1970’li yıllardan sonra eğitim sadece bir insan hakkı olma, okuma,yazma, matematik gibi bazı temel alanlarda öğretim yapma, beceri kazanma kabulünün ötesinde anlam kazanmaya başlamıştır. “Doğru” mutlaklık koltuğundan inmiş, eğitim ”yararlı”, “doğru” bilgilerin öğretilmesinin ötesine geçmişti. Yeni hedef; düşünme ustalığı kazanma ve yaşama zenginliği sağlamaktır (Arslan ve Eraslan 2003).

1960'ların sonlarından itibaren özellikle tarih öğretimi ile ilgili olarak dersin yöntem, teknik ve eğitimsel amaçları yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır. Coltham ve Fines 1971 yılında "Tarih Öğretiminin Eğitimsel Amaçları" adıyla yayımladıkları eserlerinde öğrencilere tarih öğretimi yolu ile kazandırılacak on beceriyi şöyle sıralamışlardır; sözcük edinme, referans becerisi, ezberleme, kavrama, çeviri, analiz, değer biçme, sentez, karar ve değerlendirme ve iletişim. Bu yeni durum tarih alanında yeni eğitimsel amaçların ortaya konmasına neden olmuştur (Demircioğlu, 2006: 154). Bundan sonra tarih eğitiminin yönünü belirleyecek sorular "Ne öğretelim?" dışında, "nasıl öğretelim?" ve "nasıl etkin bireyler yetiştirelim?" olacaktır.

İlköğretim öğrencisi tarih dersinde geçmişi bir daha yaşama ve görme şansına sahip olmadığını farkındadır. Ama tarihi eserler, binalar, yerleşimler, resimler gibi tarihi ve arkeolojik kanıtlar ile geçmişi somutlaştırabilir. Yeni eğitim sisteminin tarih dersi için öğrenciden beklediği kanıt üzerinden olayı sorgulama yeteneği, görsel materyaller yolu ile öğrenilebilir (Yapıcı, 2006: 36). Baymur, "ders sürecindeki her konunun farklı bir çalışma alanına ihtiyaç duyduğunu önemli olanın konuyu en iyi şekilde öğretecek işleme tarzının seçilmesi" gerektiğinden söz eder. Konunun işlenmesi kadar, öğrencinin gelişimi, yetenekleri ve uygulanacak metoda uygun ortamın oluşturulmasının önemli olduğunu belirtir (Baymur, 1945: 73). Öğretme bilinçli ve amaçlı bir etkinlik olarak bireyde davranış değişikliği meydana getirir. Bu etkinlik gerek bir kişi gerek bir grup tarafından düzenlenebileceği gibi bilgisayar, film, kitap, televizyon gibi görsel ve yazılı sembollerle de sağlanabilir (Çoban, 2007: 15).

Gagne, "bir öğretmenin, öğretme işinde başarılı olabilmesinin yolunun, zihninin öğrenme sırasında nasıl çalıştığını bilmesine bağlı" olduğunu söyler. Öğrenciye dersin hedeflerinin belirtilmesi ile bilginin nasıl organize edileceği ve önceki öğrenilenlerin hatırlanması sağlanacağı gibi beklenen amaç daha kolay ve bilinçli bir şekilde gerçekleşecektir. Dersin hedeflerine kolay ulaşılabilme yolu öğrencilere derste kullanılacak yöntem ve aşamaların anlatılmasıdır. Öğretimin anlaşılabilirliği anlamlı düzenleme, temel noktaların belirlenmesi ve pekiştirilmesi, iyi bir gözlem ve düzeltme işlemlerine bağlıdır (Kalaycı, 2001: 45).

Bugün ülkelerin dünya üzerindeki yerleri ve büyüklükleri dünyaya sundukları bilgi ölçüsündedir. Toplumların bilgi düzeyinin yüksek olması şimdi eskisinden çok daha önemlidir. Lyotard bunun yolunun, “sistem tarafından istenen uzmanların yetiştirilmesi, millî devletlerin dünya rekabetinde mevzi kazanmasının sağlanması ikincisinin de sistemin gerektirdiği becerilerin, yani elitlerin değil uygun oyuncuların yaratılması” olduğunu ifade eder. (Türkoğlu, 2005: 13). Artık okullar; eğitim yaşantıları merkezi haline gelmeye başlamıştır. Eğitim bilgiyi bireye sadece hafızasında tutacak şartları oluşturma anlayışından uzaklaşmış, özgür ve yaratıcı zekayı ortaya çıkaran, öğrenen, düşünen, sorumluluk alan, üreten bireyler yetiştirme işlevini taşımaya başlamıştır (Atmaca, 2004). Sönmez, pragmatik felsefenin savunucularının, yaşamın sürekli değişen bir özelliğe sahip olmasından dolayı her durumda her şeyin yeniden yapılandırılması gerektiğini savunduklarını belirtir. Her insan bir diğerinden farklı özellik taşıdığına göre öğrenme anlayışı da doğal olarak diğerinden farklı olacaktır. İnsanın öğrendiği bilgiyi yaşadığı zamana zemine ve koşullara uygun olarak yeniden yapılandırması mümkündür. Bu durum öğrenmenin okul dışındada devam ettiği gerçeğine bizi ulaştırır. Öğrenme yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Birey olaylara, olguya ve nesneye bakış açısını esnetebildiği veya şartlara uygun olarak yeniden yapılandırabildiği ölçüde sorun çözücü olabilir veya çözüm bulma noktasına ulaşabilir. Bunun tersi ise bağımlılık, çözümsüzlük ve öğrenilmiş çaresizliktir.

Sönmez, yapılandırmacılık temel alınarak eğitim ortamının şu şekilde düzenlenmesinin uygun olacağını belirtir;

- 1.Öğrenciye zengin ortamlar sunularak, bilgiyi yaşamın içerisinde nasıl yapılandırması gerektiği konusunda yardımcı olunmalıdır.
2. Öğrenci bilgiyi kendisi kullanacağına göre öğrenme stratejisini oluşturmasına izin verilerek grupta çalışma sorumluluğu almasına çalışılmalıdır.
3. Yaparak- yaşayarak ilkesinden hareketle öğretmen öğrenciye sadece rehber olmalıdır. Çözüm yollarını kendisinin bulmasına çalışılarak olaylara çok yönlü bir bakış açısı getirmesi sağlanmalıdır.

4. Ders için hazırlanan planlar esnek ve seçenekli olmalıdır.

5. Öğrenci değerlendirmesi klasik değerlendirme anlayışının dışına çıkılarak çok boyutlu hale getirilmelidir. Sadece bilgi değil davranışlarda bu değerlendirme sürecinin içerisine alınmalıdır (Sönmez, 2005: 121).

Öğrenci aktifliğini destekleyen yapılandırmacı programda bilgi sadece aktarılması ve kaydedilmesi gereken bir öğrenme süreci değil kişinin özelliklerine uygun olarak öğrendiğini içselleştirme süreci olarak kabul edilmektedir.

Tarih derslerinde düşünme ve anlamayı geliştirmek için yapılabilecek etkinliklerin sonucunda:

- Farklı kanıt türlerini kullanma ve anlama
 - Olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurabilme
 - Değişim kavramını anlamlandırabilme
 - Olayları, olayın içinde yer alan kişilerin bakış açılarıyla görebilme (Empati)
 - Kanıtları eleştiri süzgecinden geçirebilme ve kanı süzebilme,
 - Hipotez oluşturma ve sonuçlar çıkarma,
 - Çıkarımları özetleyebilme ve ifade edebilme
 - Olayları uygun ve doğru tarihsel bağlamları içerisine yerleştirebilme
- (Candan, 2005: 332) yetisi öğrenciler tarafından kazanılabilir

Genel anlamda öğretim yöntemleri aktarmacı/edilgin, interaktif/ etkileşimli (bunlara geleneksel öğretim diyebiliriz) ve dönüştürmecici/ aktif öğretim olarak gruplandırılabilir. (Açıkgöz, 2003: 30). Öğretimde kullanılan metotlar dersin amacına en kısa sürede varışı sağlayıcı etkinliklerdir. Teknik ise öğretim materyallerinin sunumunda ve öğretim etkinliklerinin yapılandırılmasında izlenen özel yoldur (Çoban, 2007: 42). Bir öğretim metodunun seçimini etkileyen faktörler: Dersin

içeriği, öğrencilerin özellikleri, öğretmenin özellikleri, öğretim araç-gereçlerinin durumudur (<http://www.egitim.aku.edu.tr/metod02.htm>)

Etkili bir öğretim için tarih dersinde kullanılacak başlıca yöntem ve teknikler; sunuş yöntemi, buluş yöntemi, soru-cevap yöntemi, mikro öğretim, benzetişimle öğretim, altı şapkalı düşünme, örnek olay yöntemi, rol oynama ve drama, problem çözme yöntemi, beyin fırtınası, gösteri tekniği, görüşme tekniği, proje tabanlı öğretim, tartışma tekniği olarak sıralayabiliriz. Bu yöntem ve tekniklerin bir kısmı geleneksel yaklaşımın sonucunda oluşmuş edilgen yöntemler iken diğer bir kısmı öğrenci merkezli eğitim anlayışının sonucunda henüz yeni oluşmaya başlamış öğrenciyi etkin kılan tekniklerdir. Hiçbir teknik tek başına bir dersin öğretiminde yeterli değildir. Planlanmış bir ders ile öğretmen bu tekniklerden konuya uygun olanlarını seçerek dersin yöntemini oluşturur. Tarih dersinin belgesel izlenerek işlenmesi esnasında bazı teknik ve yöntemlerin dersin işlenişine dahil edilmesi öğrenme düzeyine olumlu bir katkıda bulunacaktır. Böylece öğrenci daha fazla uyarıcı ile karşılaşarak öğrenmeyi içselleştirmekte zorlanmayacaktır.

a) Buluş Yolu İle Öğretim: Bu öğretim yöntemi öğretmenin yol gösterici rol oynadığı öğrenilmiş bilgilerin analiz yada sentezinin öğrenci tarafından yapılmasını sağlayıcı bir yöntemdir. Bu yöntemde öğrenciyi düşünmeye ve keşfetmeye götüren sorular veya örnekler sunularak öğrencinin temel ilkelere ve genellemelere kendi çabası ile ulaşması sağlanır (Şahin, 2007: 187).

Seyredilen belgesel de olayın sonucunun öğrenciler aracılığı ile tayin edilmesi istenebilir. Veya filmde ki bir soruna çözüm önerisi getirmeleri, filmin seçilmiş bir bölümünün duraklatılıp öğrenciden gelecek olayları tahmin etmeleri istenerek olaylar, yordama yöntemi ile sonuçlandırılabilir. Yordamaların olaylarla olan tutarlılığı hem güven duygusunun artmasına hem de konuların anlamlandırılmasına katkı sağlayacaktır.

b) Araştırma- İnceleme Yolu İle Öğretim: Problem çözme yönteminde kullanılan aşamaların benzerinin uygulandığı bu yöntemde öğrenci problemin farkına vararak onu tanımlar, problemin çözümü için denenceler kurar, denencelerin sınanması için veriler toplar ve toplanan verilerle sonuca ulaşmaya çalışır. Burada öğretmen rehber

rolündedir. Bu yöntem uygulanmadan önce öğrencinin konu ile ilgili temel becerilere sahip olup olmadığı kontrol edilerek varsa eksiklikler giderilmelidir (Şahin, 2007 193).

Belgesel film izlenimi öncesinde öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgi edinmelerini istemek veya belgeselin içerisindeki özel bir durumun araştırılmasına yönelik öğrenciyi ödevlendirmek merak duygusunun artmasını sağlayacaktır. Ön araştırma filmin daha bilinçli bir şekilde izlenmesini sağlayacağı gibi öğrencilerin öğrendikleri ile seyrettikleri arasında farklılık ve benzerlikleri bularak bir çıkarım yapmalarını sağlayacaktır.

c) Soru- Cevap Yöntemi: Sınıfta soru sormanın amacı öğrencinin dersi anlama derecesini yoklamaktır. Ayrıca derse giriş yapma, dersi tekrar etme ve özetleme, en önemlisi de öğrencinin derse katılımını sağlama amaçlı olarak soru-cevap yöntemi kullanılabilir (Paykoç, 1991: 86).

Belgesel film gösterimi öncesinde, esnasında ve sonrasında filmin değerlendirilmesi amacı ile bu yöntem kullanılabilir. Öğrenciye dağıtılan çalışma kağıtları üzerindeki sorular, filmin içerisinde dikkat edilmesi gereken olaylar için bir uyarıcı nitelik taşıyabilir. Cevaplandırılan veya cevaplandırılmayan sorular konunun genel olarak anlaşılma düzeyini ortaya çıkaracaktır.

d) Benzetişimle Öğretim: Öğrencinin belli bir çağa kadar soyut kavramları algılayamadığı düşünüldüğünde bugün var olmayan bir durumun anlatılmasında başvurulacak bir yöntemdir. Bilgisayar teknolojisi ile gerçeğine çok yakın benzetişimler ile konu anlatılabilir (Purtul, 2006: 87). Benzetişimler süreçlerin nasıl işlediğini basitleştirilmiş şekliyle öğretme yollarını verir (Yök, 1997). Benzetişimle öğretim daha önce öğrenilmiş benzer bir bilginin hatırlanarak yeni bilgiye transferini kolaylaştıracak ve yaratıcı düşünmeyi geliştirecektir.

Günümüzde simülasyon gösterileri film sanayisinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihi bir konunun yeniden yaşanma veya yaşatılma şansı olmadığı düşünüldüğünde olayın benzeri şartlarının film yada çizgi filmlerle canlandırılması tarih dersi için özel bir anlam kazanacaktır. Böylece tarih geçmişi günün teknolojisi ile birleştirerek

görselleştirme şansına sahip olduğunu gösterebilecek, geçmişle bugün arasındaki farklılık ve benzerliklerin algılanmasını kolaylaştıracaktır.

e) Tartışma Yöntemi: Tartışma yöntemi ders aktivitesini arttırmak kadar bireylerin özgürce düşüncelerini ortaya koyabilecekleri önemli bir yöntemdir. Tartışmada birbirlerini dinlemek ve ortaya konulan fikre karşıt yada uygun dönütler vermenin en önemli kural olduğu hatırlatılmalıdır. Bu yöntem film seyrettirilmesi aşamasında ve filmin bitiminde kullanılabilir. Tartışmalar, filmin içeriği, vermek istediği mesaj, sunduğu kanıtlar, gerçeklere uygunluğu, ön yargı barındırıp barındırmadığı gibi konularda yapılabilir (Demircioğlu, 2007; 84). Filmin tahlil edilmesi ile tarih dersinden beklenen analiz ve sentez yapma yeteneği öğrenciye kazandırılabilir.

f) Gösteri Yöntemi: Bu teknik öğrenciyi pasif alıcı konumunda tutan bir yöntem özelliği taşımasına rağmen öğretmen materyaller aracılığı ile öğrencilerin daha fazla duyu organının uyarılmasını sağlayacaktır. Böylece öğrenme uyarıcılarının etkisi ile kolaylaşacaktır (Ocak, 2007: 234). Belgesel filmler birer gösteri aracıdır. Ayrıca görüntü, ses, hareketlilik ve senaryo gibi birtakım yardımcı unsurların kullanılması ile dersin uyarıcılık düzeyinin artmasına yardımcı olacaktır.

g) Gezi-Gözlem Metodu: Tarihi mekanlara, müzelere yapılacak geziler sonucunda öğrencinin çektiği belgesel formatındaki filmler, öğrencinin gezi sonrası edindiği bilgileri değerlendirebilmesine, eleştirel düşünme yeteneği kazanmasına yardımcı olacaktır. Gezi sırasında fark edilmeyen öğeler filmlerin seyri esnasında yeniden değerlendirilebilecektir. Birer araştırmacı olmaya teşvik edecek bu yöntem bir tarihçi bakış açısını oluşturabileceği gibi daha bilinçli gezi ve gözlem yapma şansının da oluşmasına katkıda bulunabilir. Grainer, öğrencinin gördüğü tarihi, filme kaydetmesinin önemli bir etkinlik olduğunu belirtirken (aktaran Demircioğlu, 2007: 85) geleceğe bir belge bırakma şansının bile oluşturulabileceği söylenebilir. Kendi gezi ve gözlemlerinin çekimlerini ders ortamına aktarmak öğrenci merkezli eğitimin oluşumuna bir katkı sağlayabilir. Çalışmasının sınıf ortamında değerlendirilmesi, bireyin kendine güven duygusunu arttıracığı gibi çekimle ilgili yapılacak yorumlar ile eleştiriye açık bir davranış kazanımını da sağlanabilir. Ayrıca çekimler bir performans değerlendirmesi olarak da kullanılabilir.

h) Örnek olay metodu (Case-work, case-study, case-method): Bu metot konuya uygun olarak seçilmiş bir resmin veya bir filmin yada bir ses kaydının üzerinden öğrencilerin görüş bildirmesine dayanan bir metottur. Hayata en yakın öğretim metotlarından biridir. Günlük hayattaki birçok olay etrafındaki sosyal, kültürel ve bilimsel eğitim-öğretim bu metot yardımıyla kolaylıkla yapılabilir. Öğrencilerin hepsi bir konuda veya olay üzerinde yoğun bir zihinsel çaba gösterirler; bilgi ve tecrübelerini burada uygulamaya koymaya çalışırlar. Soyut düşünceler burada pratiğe, uygulamaya dönüştürülebilir. Bağımsız düşünme, orijinal fikir üretme ve bunu ortaya koyma ve tartışma özellikleri gelişir (http://www.egitim.aku.edu.tr/metod_02.htm). Öğrenciler, sorunları tartışarak çözüme yeteneği geliştirirler. anlatılan konuya uygun tarihi bir resim, film veya senaryo üzerinde öğrencilerin fikir bildirmeleri ve yorum yapmaları istenebileceği gibi olayın bugünkü şartlarda meydana gelme sürecinde değerlendirilebilir. Bu durum öğrencilerin anlama, analiz ve sentez yapma yeteneklerinin gelişmesini sağlayacaktır.

ı) Proje Tabanlı Öğretim: Bu yöntemde öğrenci bilgiye kendisi ilk elden ulaşacaktır. Öğrenci merkezli eğitim anlayışına uygun olan bu yöntemde öğrenci kendi başına bağımsız düşünme cesaretine kavuşabilecektir. Bu yöntem günlük hayattan örnekler seçilerek gerçekleştirilebileceği gibi grup çalışmasını teşvik eden bir yöntemdir (Purtul, 2006: 84). Bu öğretim tekniğinde ortaya konulacak projelerin sonuç itibarı ile bilinenlerden farklı ve özgün olmasına dikkat edilmelidir. Klasik öğretim yöntemin ortaya koyduğu “öğrenme, bireysel ve rekabetçi olmalıdır” anlayışından farklı olarak Kubaşık (işbirliğine dayalı) öğrenme yöntemi içerisindeki küme çalışmaları sayesinde bu metot öğrencilerin grup içerisinde bireysel öğrenme sorumluluğu kazanmasını sağlayacaktır. Bu yöntem tarih dersinde belgeseller içinde kullanılabilir. Tarihi bir konu ile ilgili belgesel film çekimi yada seçimi yapmaları öğrencilerden istenebilir. Örneğin Sözlü tarih yaklaşımının kullanılacağı bir belgesel film projesi oluşturularak öğrencilerin amatör bir tarihçi olarak çalışmaları sağlanabilir. Öğrenciler tarihi kaydetme becerisini teknolojik imkanları kullanarak gerçekleştirebilirler. Tarihin yazılı ve resmi belgelerin dışındada oluşturulabileceği öğretilenlerdir. Öğrenciye ödev hazırlama da alternatif bir yol olarak belgesellerinde değerlendirilebileceği gösterilebilir.

i)Aktif öğrenme: Geleneksel yöntemde öğretmenin sahip olduğu güdüleyicilik, rehberlik, liderlik, öğretim uzmanlığı, konu alanı uzmanlığı rollerine kolaylaştırıcılık, tasarımcılık ve araştırmacılık rolünün de eklendiği bir yöntemdir (Açıköz, 2006: 37). Aktif öğrenmede öğrenci öğrenilen konuyu nerede kullanılabileceğini tasarlayarak onu niçin öğrendiğinin farkına varır. Davranışçı akımın etkisini kaybetmeye başlaması bu öğretim modelinin etkin hale gelmesini sağlamıştır. Öğretenin anlattığının yeter kabul edilmediği ve buna bağlı olarak bilgiyi değerlendirmenin anlatılanla sınırlandırılmayacağı gerçeği aktif öğrenme sürecini ortaya çıkarmıştır. Aktif öğrenme yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Birey örgün eğitim faaliyetleri dışında da tarih ile ilgili bilgi seviyesini belgesel filmler aracılığı ile arttırabilir.

j)Tarihsel empati: Tarih düşüncesi, tarihsel duyarlılığın oluşması ile başlar ve gelişir. Tarihsel duyarlılık ise olaylara o günün şartları ile bakabilmenin sonucunda oluşur (Dilek, 2002: 89). Bu fikrin sonucunda ortaya çıkan tarihi empati geçmişteki insanın duygu ve düşüncesini anlama becerisi olarak tanımlanabilir (Ocak, 2007: 251). Karşısındakinin yerine kendini koyarak olayları anlamaya çalışan kimsenin belli olgular karşısındaki yargıları değişebilecek (Tekeli, 1998: 5) ve daha geniş bir bakış açısı kazanması sağlanacaktır. Empati becerisinin oluşumu hataların sorgulanmasını sağlayacak ve tarihten beklenen ders çıkarma işlevini de kolaylaştıracaktır. Birey, belgesel filmin görsel olarak olayları kendi zaman boyutu içerisinde değerlendirmesinden dolayı daha kolay bir empati süreci oluşturabilecektir.

k)Beyin fırtınası: Herhangi bir probleme çözüm aramak için öğrencilerin doğru-yanlış ayrımı yapmadan fikirlerini söyleyebildikleri bir yöntemdir (Ocak, 2007: 255). Tarih gibi geçmişi anlattığı için sonucu bilinen olaylarla ilgili olarak öğrencinin çıkarımda bulunması analiz yeteneğini geliştirecek bir yöntem olarak kabul edilebilir. Belgesel filmde sorunların nasıl çözülebileceğinin gözlenmesi yada sorunlara kendi çözüm yollarını önermelerinin istenmesi bu tekniğin kullanılmasına yardımcı olacaktır.

l)Problem çözme yöntemi: Problem çözme, aktif düşünme ve akıl yürütme yeteneğini gerektiren bir uygulamadır (Tok, 2007: 177). Bu yöntem daha çok fen ve

matematik gibi sayısal alanlara uygun bir yöntem olarak kabul edilirken, pozitivism sonrası bilginin anlamlandırılabilen, toplumsal bir oluşum olduğu fikri sosyal bilimler alanında da bu metodun kullanılabilceğini ortaya koymuştur. Bireyin problem çözme etkinliğinin okul dışında da kullanabilmesi için bu tekniğin kullanım alanı genişletilmeye çalışılmıştır. Veysel Sönmez bu yöntemi “araştırma soruşturma yöntemi” olarak isimlendirirken, ilk önce problemde verilenlerin tespit edilmesini, daha sonra istenenleri ve en son problemin nasıl çözümlenmesi gerektiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin alınmasının gerektiğini belirtir (Sönmez, 2005: 112). Öğrencilerin akıl yürütme kapasiteleri daha çok araç, olgu ve yöntem bilgisi kullanılırsa artacaktır. Bunun için uygun materyal seçimine dikkat edilmelidir (Tok, 2007: 178).

Belgesel bu konuda uygun bir materyal olarak nitelendirilebilir. Öğrenci, belgesel filmin içerisinde problem olabilecek bir durumun tespit edilmesinin ardından duruma nasıl bir çözüm bulunabileceğini belirtebilir. Sonucunun biliniyor olmasından hareketle farklı çözüm yollarının neler olabileceği üzerinde durulabilir. “Siz olsaydınız?” gibi bir soru ile durumun içerisine kendini yerleştirerek duruma çözüm yollarını bulması sağlanabilir. Böylece toplumsal olaylarla ilgili sorunlara çözüm üreten bireyler yetişebilecektir.

2.4.2.Tarih Dersi İçin Belgesel Film İzleme Etkinliği

Marc Ferro tarihi üç bölüme ayırır: Genel tarih, deneysel tarih ve kurmaca tarih. Genel tarih bilgiyi seçer. Bu tür için devlet arşivleri özel arşivlerden, Churchill’in el yazması mektubu, tanınmamış birisinin tanıklığından daha çok geçerlidir. Tarih kendisini sürükleyenlerin söyleminin yeniden üretilmesidir. Kısaca genel tarih, resmi yada kurumsal tarihtir. Deneysel tarih kaynağını yada problemini başkası ile karşı karşıya getirir. Sinematografik olarak anlamlı bulduğu bilgileri seçer. Mantığa uygunluğunu da göz ardı etmez. Kurmaca ise ilke olarak estetik ve dramatism üzerine yapılandırılmıştır. Genel tarihin birinci görevi yöneten kurumları meşrulaştırmakken, deneysel tarih bilimin egemenliğinden hareket etmeye çalışır. Kurmaca ise birikimlerini kendi düzeni içerisinde bazen olmayanı da varmış gibi göstererek gerçekliğini hayal gücü ile süsler (Ferro, 1995: 182-184). Colingwood ders kitapları ve öğretmen arasında sıkıştırılmış bir tarih anlayışının bir kesinlik yanılması durumu ile insanları karşı

karşıya bıraktığından sözeder. Öğrenci için eğitim hayatı boyunca öğrendiği bilgilerde bir kesinlik vardır. Öğrenim hayatı sona erdiğinde öğrendiği bilgiler, doğmacı bir anlayış oluşumuna izin vermemelidir. Bireyin kendini geliştirebilmesi için “öğretmenim ve ders kitapları bana şunun doğru olduğunu söylüyordu. Acaba doğrumu? Doğru olduğunu düşünmek için ne gibi gerekçeleri vardı. Ve bu gerçeklere uygunmuydu?” (Colingwood, 1990: 27) sorularına hayatının geri kalan kısımlarında da cevap arayabilmelidir. Eğitim, merak duygusunu tetikleyebildiği ölçüde bir “yaşam boyu öğrenme” faaliyetine dönüşebilecektir. O halde öğretim sırasında öğrenmeyi uyarıcı etken sayısı ne kadar fazla olursa merak duygusu o ölçüde canlı tutulabilecektir.

Bugün gelişme çağındaki gençlerin teknolojiye merakı bir önceki kuşaktan daha üstündür. Üstelik bugünün teknolojisi soyut kavramların somutlaştırılmasında büyük bir aşama kaydetmiştir. Görsel imgeler ve filmler tarih anlayışımızın şekillenip, kolektif bir şekle bürünmesinde önemli bir nokta oluşturmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, işitsel ve görsel malzemelerin derse zarar vermeden nasıl kullanılması gerektiğidir (Chansel, 2003b: 55).

Tarih, sinema ve televizyon ile kendini daha geniş kitlelere anlatma şansını yakalamıştır. Ferro, bugün bellek oluşturmada ve sunulan imgeleri kabul etmede görüntünün çok önemli bir unsur haline geldiğini belirtir. Belgesel filmler seçilirken tarihi konunun hangi perspektif doğrultusunda olduğuna dikkat etmek bu durumda yerinde olacaktır. Film, öğrencinin yaş grubu, o andaki dünyayı ve çevreyi algısı ile verilmek istenen mesajın niteliği gözönünde bulundurularak seçilmelidir. Olayla ilgili her yeni belge eski bilgiyi geçersiz kılacağından tarih yeni çözümler üretebilir ama sanat yapıtı bu konuda bencildir. Ve kendini ölümsüz kılabilir (Ferro, 1995: 187). Sanat yapıtının bencilliği ve kendini ölümsüz kılma isteği bilginin dogmatik bir anlayışla öğrenilmesine zemin hazırlayabilir. Filmleri eğitim faaliyeti içerisinde kullanırken her karede hassasiyet göstermek bu noktada bir çözüm olabilecektir.

Ferro tarihsel bir filmi değerlendirmenin yollarını sayarken en önemli unsurun “yeniden canlandırmanın kesin olup olmadığının doğrulanmasıdır” der. Aynı tarihi olay nereden bakarsan oradan görürsün mantığı ile yönetmenlerce farklı şekilde yorumlanabilir. Önemli olan gerçeklerin aşırılığa kaçmadan ifade edilebilmesidir. Aksi

takdirde eylemler egemen yada muhalif ideolojileri yeni bir biçime büründürmekten başak bir işe yaramayacaktır (Ferro, 1995: 190).

1995 yılında 27 ülkeden 32.000 öğrenci ve 1252 öğretmen üzerinde yapılan “Tarih Bilinci Üzerine Karşılaştırmalı Avrupa Projesi” çalışması derslerde sesli ve görüntülü materyallerin kullanımının henüz yeterli bir düzeyde olmadığı gerçeğini ortaya koymuştur. “Derslerde radyo/kasetler ve video filmler izleme” oranı öğretmen ve öğrenci sıralamasında sondan bir önceki sırada yer almıştır. Oysa aynı çalışmada “tarihin ders içi ve ders dışı sunum araçlarının güvenilirliği ve keyif vericiliği”nin test edildiği aşamada öğrenciler keyif vericilik yönünden ilk sırayı filmlere vermişlerdir. Bu durum tarih dersinde film kullanımının derse olan ilgiyi arttıracaklarını ortaya çıkarmıştır.

Derslerde film kullanımının yetersizliklerinin başında belgesellerin edinilmesindeki güçlükler, programı zamanında tamamlama isteği, filmlerden ders içinde nasıl yararlanılması gerektiği konusundaki bilinçsizlik, uygun bir film izleme ortamının mevcut olmaması, öğretmenin ders disiplinini kaybetme ve ders içinde pasif kalma endişesi filmlerden yeterli ölçüde yararlanmayı engelleyen faktörlerden bazılarıdır. Kitap okuma ile film seyretme farklı bir zihinsel sürece sahiptir. Bir kitabın tarihi iyi anlatıp anlatmadığı incelenirken bir filmin iyi bir yapım olup olmadığı tartışılır (Frendo, 2003: 33). Kitap, özellikle ders kitapları güvenilirliği yüksek materyaller olarak kabul edilmiştir. Serdal Seven’in 7 ilde yaptığı araştırmanın sonucu kitabın ders araç gereçleri içerisinde en yüksek düzeyde kullanılan materyal olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunu sırası ile öğretmen anlatımı ile neyin iyi neyin kötü olduğu konusundaki bilgilendirme yöntemi yüksek oranlarla takip etmektedir. Yine aynı çalışmada yenilikçi yöntemlerden biri olarak kabul edilebilecek “radyo programı izleme, kaset dinleme, tarihsel film yada video filmi izleme” nin ise oldukça düşük bir kullanım oranına sahip olduğu görülür (Seven, 2000)

Yönetmenin belgesel film çekerken gösterdiği titizliği, eğitimci filmin ders içi kullanımı esnasında göstermelidir. Görüntülü anlatım yaparak, konuyu canlandırma şansına sahip olan belgeseller müziğin duygusal desteği ile bilgiyi daha etkileyici bir konuma getirebilecektir. Bu durum uyarıcıları arttırarak kalıcı bilgi oluşumuna katkı sağlayabilir. Dikkat edilmesi gereken belgesel izlenecek dersin iyi bir şekilde planlanmasıdır.

Film seyirinden önce:

- Filmin bir ön izlemesi yapılarak filmin konuya ve öğrencinin seviyesine uygunluğu belirlenir
- Konuda vurgulanması yada öğrencinin bilgilendirilmesi gereken sahneler tespit edilebilir
- Dersin başlamasından önce araçları film izlemeye hazır hale getirmek, ders içerisindeki zaman kaybının oluşmasını önleyecektir,
- Film çalışma kağıtlarının hazırlanması yada izlenecek belgeselde ele alınacak konuların başlıklarının öğrenciye sunulması öğrencinin filmi daha bilinçli seyretmesini sağlayacaktır.
- Belgeselde öğrencilerin anlayamayacağı düşünülen kavramlar önceden tanımlanabilir.
- Konuyla ilgili olarak kullanılacak diğer yardımcı materyaller ders başlamadan önce hazırlanmalıdır (harita, resim,gazete haberi v.b.).

Film seyrederken:

- Film zaman zaman durdurularak olayların anlatıldığı karelerle ilgili öğrencilerin görüşleri alınabilir.
- Zamanın yetersiz olduğu durumlarda seçilen sahneler üzerinden ders anlatılabilir.
- Açıklamaların yetersiz yada çelişki taşıdığı düşünülen sahnelerde başka kaynaklara dayalı düzeltmeler yapılabilir.
- Öğrencilerden film sahnesinde ilginç buldukları yerleri not almaları istenebilir
- Film seyrederken çalışma kağıtlarındaki sorulara uygun cevaplar bulmaları istenebilir.

Film izlendikten sonra:

- Çalışma kağıtlarında ilgili sorular cevaplandırılır

- Filmin içersisinde ilginç kabul edilen olayların neler olduğunun belirtilmesi istenebilir.
- Yazılı kaynaklarda okunalar ile film izlerken görülenler arasında nasıl bir fark olduğunun açıklanması istenebilir.

Öğretmenin, sunacağı filmi önceden izlemesi, filmle ilgili fikir sahibi olmasını sağlayacağı gibi, vurgulanması gereken yerler ve bugün değişmiş olan bilgiler de tespit edilerek, dersin işlenişi bir plan dahilinde gerçekleştirilebilecektir. Belgeselde en çok dikkat edilmesi gereken, taraflı ve ön yargılı noktaların tespitidir, bunun için gerekli olan beceri “görsel okur yazarlıktır.” Öğrencinin kendini ayrıntılara kaptırmasına izin vermeden filmlerin izlettirilmesi kilit noktaların gözden kaçırılmamasını da sağlayacaktır (Frendo, 1998: 31). Belgesel filmler tarih dersini destekleyen kaynaklardan biridir, ders içerisinde bir zaman geçirme faaliyeti olarak değerlendirilmesine izin verilmemelidir. Filmin gösterimi öncesinde, esnasında ve sonrasında nelerin yapılacağını önceden planlanmış olması, dersin daha verimli bir şekilde işlenmesini sağlayacağı gibi konuları yetiştiremeye kaygısını engelleyerek zamanın daha verimli kullanılmasına da yardımcı olacaktır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin analizi ile yararlanılan istatistiksel yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

3.1.Araştırmanın Modeli

Belgesellerin tarih öğretimi üzerindeki etkisi ile ilgili olarak eğitim fakültesi öğrencilerinin görüş ve düşüncelerinin incelenmesine yönelik betimsel bir çalışma olan bu araştırmada tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma modeli birey yada nesnenin konuyu kendi olanakları içerisinde olduğu gibi tanımlamasını sağlayıcı bir uygulamadır (Karasar, 2005: 77).

Belgesellerin tarih öğretimine etkisinde, cinsiyet, mezun olunan lise, anne ve babanın eğitim düzeyi, ilk belgeselin hangi eğitim kademesinde izlendiği, ilk izlenen belgeselin konusu ve günlük yaşantıda belgesel izlenme sıklığı konusundaki değişkenler arasındaki ilişki düzeyi incelenmiştir.

3.2.Evren ve örneklem

Bu çalışmanın evrenini Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme Eğitim Fakültesi I. sınıfının Sınıf Öğretmenliği Bölümünden -69-, Türkçe Öğretmenliğinden -41-, Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinden -51- ve Okul Öncesi Öğretmenliğinden -30- öğretmen adayının katılımı oluşturmaktadır.

Tablo-1:Araştırmanın Evrenini Oluşturan Öğretmen Adaylarının Fakültedeki Bölümlerine Göre Dağılımı

Bölüm adı	Anket uygulanan öğrenci sayısı	Toplam sayıya oranı
Sınıf Öğretmenliği	69	% 36.1
Türkçe Öğretmenliği	41	% 21.5
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	51	% 26.7
Okul Öncesi Öğretmenliği	30	% 15.7
Toplam	191	100

Araştırmada örnekleme alınan bölümler, öğrenci sayıları ve toplam sayı içerisindeki yüzdelik değerleri tabloda gösterilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı oluşturulurken öncelikle kaynak taraması yapılmış, öğrencilere belgesellerle ilgili açık uçlu sorular sorulmuştur. Elde edilen verilere göre oluşturulan anket, uzman öğretim üyelerinin görüşleri alınarak düzenlenmiş, ön bir uygulamadan geçirilerek cevaplama cevaplayıcıların tepkilerine göre gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, ikinci bir uygulama yapılmış ve elde edilen verilere uygulanan istatistiksel işlemlerin sonucunda geçerliliği ve güvenilirliği sağlayamayan sorular anketten çıkartılarak uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Karasar (1991)'e göre veri toplama aracında, cevaplama istenen bakış açısını davet etmesi, kaynağın kişi için cevaplama kolaylığı sağlaması ve araştırma için değerlendirme kolaylığı vermesi gibi yararları olduğundan yeterli sayıda kapalı uçlu sorular kullanılmıştır. Başlangıçta 51 maddeden oluşturulmuş olan anket maddelerinin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizine uygunluğu için KMO değerine bakılmış KMO değeri .80 bulunarak faktör analizine uygunluğu belirlenmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda madde faktör yükleri 0.85 ile 0.44 aralığında 43 madde tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin genel güvenilirliği Cronbach Alfa $\alpha = .89$ olarak

hesaplanmıştır. Özdamar (1997)'ye göre alfa katsayısının 0,80- 1,00 arasında olması ölçme aracının yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anket maddeleri taşıdıkları genel nitelikler gözönünde bulundurularak üç bölüme ayrılmıştır. Öğretmen adaylarının kişisel bilgilerinden oluşan 8 soru anketin I. Bölümünü oluşturmaktadır. II. Bölümde önermelerin genel özellikleri dikkate alınarak belgesellerin bazı nitelikleri, belgesellerin tarih öğretim süreci içerisinde birtakım değerlendirilmeleri ve belgesellerle tarih öğretimi ile ilgili öğretmen adaylarının bazı tutumları gruplandırılmıştır. Yapı geçerliliği ve güvenilirliğini sağlayan 43 madde uygulamaya hazır hale getirilmiştir (Ek:1). Anketin I. Bölümü belgesel destekli tarih öğretiminde öğretmen adaylarının cinsiyetleri, fakülte bölümleri, mezun oldukları lise, anne- baba eğitim durumları, ilk belgeseli nerede izledikleri, ilk izledikleri belgeselin konusu ve belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Anketin II. bölümünün birinci grubunda belgesellerin bazı niteliklerinin yer aldığı 11, ikinci grubunda belgesellerin tarih eğitiminde kullanımı ile ilgili birtakım faaliyetleri içeren 19 ve son grupta belgesel izlenmesi esnasında öğretmen adaylarının tutumlarının değerlendirmesi ile ilgili 13 önerme yer almaktadır.

Ankete katılan öğretmen adayı sayısı 198, anketi cevaplayan aday sayısı ise 191 olarak belirlenmiştir. Anket % 96'lık bir katılım oranı ile gerçekleştirilmiştir. Bu oran anket sorularının uygulanmasında ve cevaplandırılmasında yeterli hassasiyetin gösterildiğinin bir sonucu olarak da kabul edilebilir.

3.4.Anket verilerinin analizi ve yorumlanması

198 öğretmen adayının anket cevapları kontrol edilmiş, eksik bulunanlar elendikten sonra kalan, 191 anket formuna istatistiksel analiz işlemi uygulanmıştır.

Anketin ikinci bölümünde yer alan önermeler kesinlikle katılmıyorum (-1-), katılmıyorum (-2-), kararsızım (-3-), katılıyorum (-4-) ve tamamen katılıyorum (-5-) şeklinde sayısallaştırılarak, değerlendirilmiştir (tablo-2). Anketin uygulanmasından sonra elde edilen veriler frekans (f), yüzdelik (%), aritmetik ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (s.s.), değerlerinin hesaplanmasından sonra tablo haline getirilmiştir. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında kullanılan ölçek;

Tablo-2; Aritmetik Ortalamaların Yorumlanmasında Kullanılan Aralık Tablosu

Seçenekler	Puanlar	Puan aralığı
Kesinlikle katılmıyorum	-1-	1,00 - 1,79
Katılmıyorum	-2-	1,80 - 2,59
Kararsızım	-3-	2,60 - 3,39
Katılıyorum	-4-	3,40 - 4,19
Tamamen katılıyorum	-5-	4,20 – 5,00

Öğretmen adaylarının ankete verdikleri cevaplar cinsiyet durumu dikkate alınarak 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığını görmek için cevaplardan elde edilen ortalamalara uygulanan “t testi” ile değerlendirilmiştir. Bulgular tablo haline getirilmiştir. Öğretmen adaylarının fakülteadaki ilgili bölümleri, mezun oldukları lise türü, baba ve anne eğitim düzeyleri, tarihle ilgili ilk belgeseli seyrettikleri yer, ilk seyrettikleri tarih belgeselinin konusu ve belgesel seyretme sıklığı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar sonucunda 0,05 anlamlı bir farklılığın olup olmadığı yine ortalamalara uygulanan “Tek Yönlü Varyans Analizi” (ANOVA) testi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde örnekleme alınan Eğitim Fakültesi I. Sınıfındaki Öğretmen Adaylarından anket yolu ile elde edilen bulgular, tablolar halinde düzenlenip, gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra yorumlamaya çalışılmıştır.

Tablolarda ifade edilen işaretlerin anlamı;

f: frekans (frequency)

%: yüzde oranı

sd: serbestlik derecesi (degree of free)

p: farkın anlamlılık düzeyi (significance)

F: varyans değeri (analysis of variance)

N; varyans analizinde denek sayısı

X ; aritmetik ortalama (mean)

s.s.; standart sapma (standart deviation)

4.1.Örnekleme katılan öğrencilerin kişisel özellikleri ile ilgili bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kişisel bilgilerini içeren sorulara verdikleri cevaplar, frekans ve yüzdelik, istatistik teknikler kullanılarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Tablo-3: Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri, Mezun Oldukları Okul Türü, Anne ve Baba Eğitim Düzeyi, İlk Belgeselin Hangi Okul Düzeyinde İzlendiği, İlk İzlenen Belgeselin Konusu, ve Belgesel Seyretme Sıklığı İle İlgili Bulgular

Öğrencilerin kişisel özellikleri		
Cinsiyet	f	%
Kız	117	61.3
Erkek	74	38.7
Toplam	191	100
Mezun olunan lise türü	f	%
Genel lise	124	64.9
Meslek lisesi	5	2.6
Fen lisesi	1	0.5
Anadolu öğretmen lisesi	11	5.8
Anadolu lisesi	46	24.1
Özel okul	4	2.1
Toplam	191	100
Babanın eğitim düzeyi	f	%
İlkokul mezunu	102	53.4
Ortaokul mezunu	31	16.2
Lise ve dengi okul mezunu	31	16.2
Üniversite mezunu	23	12
Okur-yazar değil	4	2.1
Toplam	191	100
Annenin eğitim düzeyi	f	%
İlkokul mezunu	123	64.4
Ortaokul mezunu	21	11
Lise ve dengi okul mezunu	17	8.9
Üniversite mezunu	4	2.1
Okur-yazar değil	26	13.6
Toplam	191	100
Tarihle ilgili ilk belgeseli nerede izlediniz	f	%
İlköğretim I. Kademe	53	27.7
İlköğretim II. Kademe	54	28.3
Ortaöğretim	30	15.7
Dershane	12	6.3
Yükseköğretim	2	1.0
Televizyon	36	18.8
Hiç seyretmedim	3	1.6
Toplam	190	100
İlk izlenen belgeselin konusu	f	%
İlkeç	8	4.2
Ortaç	9	4.7
Avrupa tarihi	8	4.2
Genel Türk tarihi	16	8.4
Osmanlı tarihi	72	37.7
Cumhuriyet tarihi	76	39.8
Toplam	191	100
Tarihi belgesel seyretme sıklığı	f	%
Her gün	1	0.5
Haftada	10	5.2
Ayda	57	29.8
Yılda	103	53.9
Hiç seyretmem	20	10.5
Toplam	191	100

Tablo-3’de görüldüğü gibi anket çalışmasına katılan öğretmen adaylarının % 61.3’ü kız, % 38.7’si ise erkektir. Bu duruma bakarak üniversite sınavında eğitim fakültelerinin daha çok kız öğrenciler tarafından tercih edildiği söylenebilir. Oran öğretmenlik mesleği ile ilgili bazı araştırma bulgularıyla da paralellik göstermektedir. OECD’nin Avustralya, Avusturya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İtalya’yı kapsayan bir araştırması bu ülkedeki öğretmenlerin % 70 oranında bayanlardan oluştuğunu, Türkiye’de ise bu oranın % 50’lerde olduğunu tespit etmiştir.

Öğretmen adaylarının fakülteedeki ilgili bölümlerine göre yüzdeler dağılımları ise okul öncesi öğretmenliği bölümünde % 15.7, sınıf öğretmenliği bölümünde % 36.1, sosyal bilgiler öğretmenliğinde % 26.7 ve Türkçe öğretmenliği bölümünde % 21.5’lik bir orana sahiptirler.

Öğretmen adaylarının % 64.9 u genel lise mezunu , % 2.6’sı meslek lisesi, % 0.5’i fen lisesi, % 5.8’i Anadolu öğretmen lisesi ve % 24.1’i ise Anadolu lisesini bitirmiştir. Öğretmen adaylarının ağırlıklı olarak genel lise mezunlarından oluştuğu buna rağmen lise seviyesinde öğrenci yetiştirme ve öğretmenlik mesleğini daha öncelikli olarak tercih ettirme amaçlı açılan öğretmen lisesi oranının düşük olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili Batman Öğretmen Lisesi’nin kendi öğrencileri arasında yaptıkları bir araştırma durumu destekler niteliktedir. Öğrencilerin öncelikle “eğitimi daha kaliteli buldukları için bu okulu tercih ettikleri, meslek derslerinin öğrencileri öğretmenlik mesleğine yönlendirmede yeterli olmadığı, öğretmenlik mesleğini saygın bir meslek olarak görmelerine rağmen öğretmenlik mesleğinin ekonomik anlamda yetersiz olduğu ve son olarak da toplum içerisinde mesleğin statüsü ile ilgili görüşler” tercih edilmeme sebebi olarak tespit edilmiştir (<http://www.batmanaol.k12.tr/prose.doc>). Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen nedenlerle ilgili bir araştırma, cinsiyet, öğretmenlik programı, annenin eğitim durumu, öğrencinin okulda yatılı kalma ve ailenin aylık gelir durumu değişkenleri ile öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Öğretmenlik programlarına ÖSS’de ilk tercih içerisinde yer verme oranı kız öğrenci sayısı, matematik-fen alanındaki öğrenci sayısı, yatılı kalan öğrenci sayısının artması, annenin eğitim seviyesi ile ailenin aylık gelirinin düşüklüğüne bağlı olarak değişebildiği yine çalışmadan ortaya çıkan bir sonuçtur (Çeliköz-Çetin, 2004).

Baba eğitim düzeylerine bakıldığında ilkokul mezunu oranı %53.4, ortaokul mezunu oranı % 16.2, lise ve dengi okul mezunu % 16.2, üniversite mezunu oranı % 12 ve okur yazar olmayan oranı % 2.1 olarak tespit edilmiştir.

Anne eğitim düzeyi ise ilkokul mezunlarında % 64.4, ortaokul mezunlarında % 11, lise ve dengi okul mezunlarında % 8.9, üniversite mezunu oranında % 2.1 ve okur yazar olmayan % 13.6 oranında tespit edilmiştir. Baba ve anne eğitim düzeylerine bakıldığında ilkokul mezunu oranının her iki grup içinde en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bunun yanında okur yazar olmayan anne oranı eğitim düzeyinde ilkokul mezunu oranından sonra en yüksek seviyedir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Türk kadınının eğitim durumu incelendiğinde, 1935 yılındaki ilk nüfus sayımında kadın nüfusun % 90.19'unun okur-yazar olmadığı görülmektedir. Bu oran erkeklerde de % 70.65'tir. 1935'ten günümüze kadar yapılan eğitim reformları ile bu oranlar 1985 yılı itibariyle kadınlarda % 31.77'ye erkeklerde ise % 13.45'e düşürülmüştür. Diğer bir ifadeyle 1985'te kadınların % 68.23'ü, 1989'da ise % 72.83'ü okur-yazardır (Doğramacı, 1993).. 200 yılı nüfus sayımı verilerine göre nüfusun yüzde 88'i okur-yazar durumundadır. Bu sevindirici bir gelişme olarak görülse de eğitimde cins ayrımı bir hala Türkiye için bir sorundur. Zira 6-13 yaş grubu okullaşma durumuna bakıldığında kızlarda oran % 87.2, erkeklerde ise 92.3'düzeyindedir. 25 yaş ve üstü nüfusun yüzde 17.2'si okuma-yazma bilmemektedir. Ayrıca 25 yaş ve üstü nüfusun % 71.8'i ilkokul mezunudur. 25 yaş üstü kadınlarda bu oran % 27.4'dür. Okul çağı erkek çocuklarda okullaşma oranı % 96.6, kız çocuklarda ise % 93'dür. Kızların okullaşma oranı her alanda, erkek öğrencilerin altındadır. Eğitim süresi uzadıkça da kızların okullaşma oranı öneli ölçüde düşmektedir (<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm>). Sonuçlar itibarı ile 21. y.y. Türkiye'si için okur yazarlığın özellikle kadınlar açısından hala bir sorun olduğu görülebilir.

Tarihle ilgili ilk belgeselin izlendiği yer konusunda öğretmen adaylarının % 27.7'si ilköğretimin I. kademesinde, % 28.3'ü ilköğretimin II. Kademesinde, % 15.7'si ortaöğretimde, % 6.3'ü dershanede, % 1'i daha önce devam ettiği bir yükseköğretim kurumunda, % 18. 8'i televizyonda ve % 1.6 sı hiç seyretmediklerini ifade etmişlerdir.

İlk izledikleri belgeselin konusu ile ilgili olarak İlkçağ tarihi ile ilgili % 4.2, Ortaçağ tarihi ile ilgili olarak % 4.7, Avrupa Tarihi ile ilgili % 4.2, Genel Türk Tarihi

ile ilgili % 8.4, Osmanlı Tarihi ile ilgili % 37.7 ve Cumhuriyet Tarihi ile ilgili % 39.8 oranında bir tespit yapılmıştır.

Tarihi belgesel seyretme sıklığı, günlük seyretme oranında % 0.5, haftalık oranda % 5.2, aylık oranda % 29.8, yılda ise % 53.9 oranında tespit edilirken, seyretmeyi tercih etmeyenlerin oranı % 10.5'dir.

4.2.Konu İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

4.2.1.Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi İle İlgili, Belgesellerin Bazı Niteliklerini İfade Eden Önermelere İlişkin Görüşleri

Bu bölümde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının belgesellerin birtakım niteliklerine ilişkin görüşlerinin frekans, yüzde dağılımları, aritmetik ortalamaları ve faktör yükleri değerlendirilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi ankette yer alan önermelerin aritmetik ortalamaları 3.13 ile 4.55 aralığında değişmektedir.

Tablo-4: Öğretmen adaylarının belgesellerin bazı niteliklerini belirten önermelere ilişkin görüşleri

		1	2	3	4	5	X	Faktör Yüğü	
1	Belgeseller objektiftir.	f	6	38	46	64	37	3.46	,520
		%	3.7	19.9	24.1	33.5	19.4		
2	Belgeseller tarihi kanıt özelliğı taşıır.	f	5	21	22	101	42	3.80	,622
		%	2.6	11.0	11.5	52.9	22		
3	Belgesel izlemek görsel yolla öğrenmeyi kolaylaştırır.	f	-	3	9	58	121	4.55	,575
		%	-	1.6	4.7	30.4	63.4		
4	Belgeseller tarihin laboratuarıdır.	f	6	17	44	80	44	3.72	,779
		%	3.1	8.9	23.0	41.9	23		
5	Belgeseller bilinmeyen gerçekleri sunar.	f	5	32	50	76	28	3.47	,709
		%	2.6	16.8	26.2	39.8	14.7		
6	Belgeselde görüntü anlatımdan daha etkilidir.	f	-	6	12	79	94	4.36	,738
		%	-	3.1	6.3	41.4	49.2		
7	Tarihi olayların canlandırma yolu ile anlatıldığı belgesel filmler (kurmaca filmler) daha ilgi çekicidir	f	5	18	30	59	79	3.98	,675
		%	2.6	9.4	15.7	30.9	41.4		

8	Belgesel filmler yönetmenin dünya görüşüne uygun olarak çekilir.	f	24	55	54	35	22	3.13	,858
		%	12.6	28.3	28.3	18.3	11.5		
9	Belgeseller propaganda aracı olarak kullanılabilir.	f	12	34	40	73	32	3.41	,808
		%	6.3	17.8	20.9	38.2	16.8		
10	Belgesel filmler tarihi konularla ilgili olarak araştırma duygusunu geliştirir.	f	3	6	21	103	58	4.08	,619
		%	1.6	3.1	11.0	53.9	30.4		
11	İzlenecek belgesel öğrencinin anlama düzeyine uygun olmalıdır.	f	3	3	7	83	95	4.38	,550
		%	1.6	1.6	3.7	43.5	49.7		

Tablo-4 incelendiğinde ilk madde olan “belgeseller objektif olmalıdır” önermesi öğretmen adaylarının % 52.9’u tarafından “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” düzeyinde kabul görmüştür. 1. maddeye verilen cevapların genel ortalaması 3,46’ dır ve önerme “katılıyorum” aralığının içerisinde yer almıştır. Belgesellerin nesnel olma özelliği onu diğer film türlerinden ayırmıştır. Belgesellerin başlangıçta sadece olanı görüntülenme mantığı zaman içerisinde “belgesel tarafsız olur” özelliğini ortaya çıkarmıştır. Nijat Özon belgeseli tanımlarken “yapıntıya yer vermeyen yada pek az yer veren gerecini konusunu doğadan alan, dışımızdaki dünyayı gerçeğe elden geldiğince uyararak nesnel bir tutumla yansıtmaya çalışan tür” diye vasıflandırmıştır (Özon, 1981: 35’ten aktaran, Gündeş, 1998: 20). Öğretmen adaylarının bu maddeyi desteklemeleri belgesellerin objektif bir bakış açısı ile konulara yaklaşması gerekliliğini ortaya koymuştur.

“Belgeseller tarihin laboratuvarıdır” maddesi “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” düzeyinde toplam % 64.9 oranında kabul görmüştür. Bu madde 3.72 düzeyi ile katılıyorum aralığında yer almaktadır. Laboratuvar kelimesi Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “Ayrıştırma, birleştirme yoluyla bir sonuca ulaşmak veya teşhis koymak için çeşitli araçlar kullanılarak tıp, eczacılık, fizik, kimya gibi bilim dallarıyla ilgili araştırmaların, deneylerin yapıldığı özel donanımlı yer” olarak tanımlanmıştır. Uzun yıllar laboratuvar kelimesi olayların deneylerle gözlenebilme şansı olan fen bilimi alanları için kullanılmıştır. Sosyal bilim alanındaki yöntemsel gelişmeler sayesinde, gözleme dayalı değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Belgesellerin bilimsel verilere dayanarak çekilen türlerinde olaylar, düzenli ve sistematik bir biçimde incelenir. Konu gelişigüzel değil çizgisel bir sıralama ile işlenir.

Belgesel içinde yorum yoktur, tarafsız olarak sadece bilginin görüntülenmesi söz konusudur (Pembecioğlu, 2005: 23). Bu yalınlık belgesel üzerinde bir deneysel çalışmanın yapılmasına olanak verir. Tarihi olaydaki neden sonuç ilişkisi anın tekrar film karesi üzerinde gözlemlenerek değerlendirilmesini sağlayabilir. Belgeseller tarihi olayların canlandırılırken değerlendirilmesine olanak verdiği için tarihi bir laboratuvar işlevi görebilir.

Öğretmen adayları “belgeseller bilinmeyen gerçekleri sunar” önermesine, tamamen katılıyorum düzeyinde % 14.7, katılıyorum düzeyinde % 39.8'lik bir oranda görüş bildirmişlerdir. Bu önerme 3.47'lik aritmetik ortalaması ile katılıyorum aralığında yer almaktadır. Çaplı, “Belgeselin izler kitlesi ile tarih kitabının okuru arasında farklılıklar bulunmaktadır” derken “belgesel izleyicisi kitlesi içerisinde okuma-yazma bilmeyenden, üniversite mezununa, belgeselde ele alınan konunun uzmanından, daha önce o konuda hiç bilgisi olmayanına dek çok farklı özelliklere sahip insanların bulunabileceğini” belirtir. İzleyici kitlesinin bu kadar genel olmasından dolayı belgeselcinin tercihini çoğu kez konuyu az bilinen yönünde yapması gerektiğinden söz eder (Çaplı, 1997: 61). Can Dündar belgeselcinin sayfalar dolusu bir dokümanı 45 dakikalık bir film haline getirmesinin zorluğundan söz ederken “Televizyon karşısındaki en ilgisiz seyirciyi bile tarihle buluşturabilmek için O'na çarpıcı ayrıntılarla dolu, sürükleyici ve ilginç bir öykü sunmak; karmaşık olayları sadeleştirerek, sıkıcı olmayan, kolay izlenir bir üslupla anlatmak zorundasınızdır” der (www.candundar.com.tr/index.php?Did=1684). Belgeselci tarihçinin genel hatları ile ifade ettiğini öznelletirebilir. Seyircinin bildiğini, bilinmeyen ayrıntılarla süsleyerek ilginç hale getirebilir. İnsanların merakını cezbedecek konularla hem belgeselini seyrettirip hem de insanları bilgilendirebilir.

“Tarihi olayların canlandırma yolu ile anlatıldığı belgesel filmler (kurmaca filmler) daha ilgi çekicidir” maddesi, katılıyorum düzeyinde % 30.9 ve tamamen katılıyorum düzeyinde % 41.4 oranında kabul görmüştür. 3.98 aritmetik ortalaması ile madde katılıyorum aralığını içerisinde yer almıştır. Bir senaryoya sahip olan kurmaca tarihsel filmler de tarihi karakterler bir canlandırmaya tabi tutulur. Bu canlandırmada dikkat edilecek nokta şahıslar, kostümler ve mizansenin bir hikaye içerisinde aslına sadık kalarak yer almasıdır. Sinemanın çok boyutlu bir iletişim yapısı olduğu özellikle belgesellerin tek başına yetersiz kalan görüntülerinin kurmacanın senaryosu içerisinde

anlamlandırılabilmesi düşünülebilir. Kral ve kraliçelerin yaşadıkları hayat, bazen şövalyelerin yada sultanların yaşadığı tarihsel gerçekleri öğrenmekten daha cazip olabilir (Torun, 2000: 100). Kanuni döneminin anlatıldığı bir belgeselin Hürrem Sultan'dan ve saray hayatından bahsetmesi seyircinin ilgisini daha çok çekebilir. Olayların karakterler ve bir hikaye üzerinden anlatılmaya çalışılması belgeselcinin tecimsel kaygılarını da bir noktada ortadan kaldıracaktır. Böylece belgesel sadece belgesel izlemek isteyenler için değil konulu bir film görüntüsü ile sinema izleyicisi içinde cazip bir hale getirilecektir.

“Belgesel filmler yönetmenin dünya görüşüne uygun olarak çekilirler” önermesi öğretmen adaylarının % 29.8 i tarafından katılıyor ve tamamen katılıyor düzeyinde kabul görmüştür. Ayrıca 3.13'lük ortalaması ile kararsız aralığında yer alan madde bölüm önermeleri içerisinde en düşük değere sahiptir. Gündeş “yönetmen filmi ile ilgili konu, insan, manzara, açı, mercek, kurgu, ses ve kelimeleri seçebiliyorsa bu onun bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir” diyerek filmin biçimlenmesinde kişisel tutumun bir noktada filme yansıtılabileceğini belirtir. (Gündeş, 1998: 95). Televizyonun gündelik hayatın popüler bir parçası olması (Cereci, 1996: 30), seyircinin filmin kamera arkası görüntülerinden hareketle yönetmenin neyi çekip neyi çekmeyeceğine karar veren konumda olduğunu fark etmesine neden olmuştur. Ayrıca ülkelerdeki siyasi baskılar yada yapımcıların gişe baskıları da filmlerde zorunlu bir taraflılık (Burke, 2003: 175) oluşturmaktadır. “Gelibolu” Belgeseli'nin yönetmeni Tolga Örnek “Yaşa” Dergisi ile yaptığı bir söyleşide, “insanın olduğu yerde, günlük hayatın her alanında objektiflikten söz etmenin zor olduğunu, bu nedenle yorumun bir şekilde belgesele yansıtacağını” vurgular. Ayrıca “çektiği konuyu desteklemesi için yönetmen bir şekilde yorumunu belgesele katmak durumundadır” der (www.indeksiletisim.com/hizmet_goster.asp?ID=461&hizmet_id). Belgeselci objektiflik olmaya ne kadar özen gösterse de, belgesel onun oluşturduğu dünya görüşüne ya da bilgisine göre biçimlenmek zorundadır (R.Kaya, 2005: 106). Ziya Öztan Kurtuluş belgeselini çekerken “yönetmen olarak yorum yapmaktan kaçındığını ve durum tespiti yapmaya çalıştığını” ifade ederken yinede “durum tespitinin bile bir politik tarafı olduğunu ve alt ideolojilerin bir şekilde filme yansıtılabileceğini” belirtir. Alt ideoloji bir noktada yönetmenin dünya görüşüdür (Röportajı yapan Seyhan, 1998: 102).

Belgeselin objektif olması kuralı ile çeliştiği düşünülebilen bu taraflı anlayış, yazılı yada görsel her kaynak için mümkün olabilecek bir durum olduğu düşünülebilir.

“Belgeselde görüntü anlatımdan daha etkilidir” önermesi % 90.6 katılma oranı ve 4.55’lik aritmetik ortalaması ile bölümün en yüksek kabul gören maddesidir. Bu madde eğitimde görüntünün önemine işaret eder bir nitelik taşır. Bugün bilginin görsel yolla desteklenmesinin uyarıcı faktörün artmasına ve öğrenmenin kolaylaşmasına neden olduğu belirtilmektedir (Purtul, 2006: 135). O halde sinemanın görüntüyü anlatımla birleştirmesi eğitim için kullanılabilirliğini de bir noktada ortaya koymuştur. Karen Winkler (1995), “araştırmacıların sözcüklerle ifade edemediği birtakım tarihi gerçekleri film yapımcılarının görüntü ile başardıklarını” söyler. Bu durumda tarihi belgeler insanların geçmişi nasıl yaşadıkları hissini uyandırdıkları için (Winkler 1995,16’dan aktaran, Seyhan, 1998: 32) tarih eğitimi açısından önemli bir materyal konumundadır. Belgesellerin yardımı ile, tarih yapılanların anlatıldığı bir alan olmanın ötesine geçmiş ve insanlara geçmişi görme imkanı sağlamıştır. Torun’a göre; nasıl ki tarihçi binlerce belgenin anlattığı bir konuyu birkaç satırla anlatabiliyorsa belgeselci de o satırları görselleştirerek (Torun, 2000: 3) anlatımı canlı kılabilir.

“Belgeseller propaganda aracı olarak kullanılabilir” önermesi öğretmen adaylarının % 38.2’si tarafından “katılıyorum” düzeyinde, % 16.8’i tarafından “tamamen katılıyorum” düzeyinde kabul görmüştür. Anketin 9. maddesi olan bu önerme 3.4’lik aritmetik ortalaması ile “katılıyorum” aralığının içerisinde yer almıştır. II. Dünya Savaşı ile birlikte kitle iletişim araçları öncelikli olarak propaganda faaliyetleri için kullanılmaya başlamıştır. Belgeseller de bu politikanın destekleyici önemli bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde yapılan “etki araştırmaları” ve “kitle iletişim araçlarının sınırsız etkileri” konulu tezler, ister izleyici, ister dinleyici, ister okuyucu olsun bireylerin edilgin alıcı olmadıkları gerçeğini gözler önüne sermiştir. Seçici algılama belgeselin önemini arttırmasına neden olacaktır. Demokrasi kültürü, dayatmalar yerine ikna yolu ile seçmenlerin etkilenmesi gerekliliğini ortaya koyunca, özellikle belgeseller, seçmenleri kamusal ve politik alanda bilgilendirme, toplumsal rollerin ve sosyal gerçekliğin yeniden yapılandırılması, öğrenme ve bilgilendirme gereksiniminin karşılanması, özellikle gündem oluşturan kamusal konuların algılanması, geçmişin yargılanması hatta bir boş zaman geçirme faaliyeti olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Pembecioğlu, 2005: 25) .

4.2.2.Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi Konusunda Belgesellerin Tarih Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Birtakım Önermeler İle İlgili Görüşleri

1939 yılından itibaren belgeselin kullanımı ilgili dünyada iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş sahipleri belgeselin estetik yönünün önemli olduğunu savunurken, diğer görüş sahipleri belgeselin eğitimsel yönünün önemine dikkat çekmişlerdir. Özellikle hükümetler eğitim amaçlı belgesellerin çekimine destek vererek bilgi yorumlamasının bu şekilde kolaylaşabileceğini düşünmüşlerdir (Road, 2000: 174).

Bu bölümün önermeleri daha çok belgeselin eğitim amaçlı kullanımı ile ilgili görüşlerden oluşturulmuştur. Bu bölüm de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının, belgesellerin tarih öğretimi üzerine etkisi ile ilgili anket görüşlerinin frekans, yüzde dağılımları, aritmetik ortalamaları ve faktör yüklerine yer verilmiştir. Bu bölüm önermelerinin aritmetik ortalamalarına bakıldığında en düşük değer 3.57, en yüksek değer 4.44 aralığında olduğu görülür. Bu bölümün anket önermeleri “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” düzeyinde kabul görmüştür. Bu durum belgesellerin eğitim amaçlı kullanılması yönünde desteklendiğini göstermektedir. Tarih konularında dersi destekleyici bir unsur olarak belgeseller kullanılabilir.

Tablo-5: Öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretimi üzerindeki etkisini belirten birtakım önermelere ilişkin görüşleri

			1	2	3	4	5	X	Faktör Yüğü
1	Belgeselin süresi kısa (bir ders saatini geçmemelidir) olmalıdır.	f	4	11	32	73	71	4.02	,735
		%	2.1	5.8	16.8	38.2	37.2		
2	Belgeseller tarih dersi ile ilgili soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırır.	f	2	1	8	89	91	4.39	,669
		%	1.0	0.5	4.2	46.6	47.6		
3	Belgeseller tarih dersini ilgi çekici hale getirir.	f	2	5	5	73	106	4.44	,789
		%	1	2.6	2.6	38.2	55.5		
4	Belgesel izlemek tarihi olayları yorumlamayı kolaylaştırır.	f	–	2	14	80	95	4.40	,792
		%	–	1.0	7.3	41.9	49.7		
5	Belgesel film tarih dersinde öğrenilen bilginin kalıcılığını artırır.	f	1	4	7	76	103	4.44	,766
		%	0.5	2.1	3.7	39.8	53.9		

6	Belgeseller tarihi olayla ilgili problem çözme yeteneğini artırır.	f	3	10	28	90	60	4.01	,635
		%	1.6	5.2	14.7	47.1	31.4		
7	Tarihi Belgeseli izlemeden önce konu ile ilgili ön bilgi gerekir.	f	4	7	21	94	65	4.09	,625
		%	2.1	3.7	11.0	49.2	34.0		
8	Belgeseller tarihi olaya karşı merak uyandırır.	f	1	8	7	90	85	4.30	,665
		%	0.5	4.2	3.7	47.1	44.5		
9	Belgeseller tarihi empatiyi artırır.	f	2	7	23	91	68	4.13	,584
		%	1.0	3.7	12.0	47.6	35.6		
10	Belgeseller tarihi mekanlara ilgiyi artırır.	f	1	7	22	102	59	4.10	,407
		%	0.5	3.7	11.5	53.4	30.9		
11	Belgeseller tarihteki kronolojik bilginin öğrenilmesini kolaylaştırır.	f	4	12	27	85	63	4.00	,628
		%	2.1	6.3	14.1	44.5	33.0		
12	Belgeseller tarih dersinin geleneksel öğrenme yöntemleri dışında işlenmesini sağlar.	f	3	6	16	82	84	4.24	,632
		%	1.6	3.1	8.4	42.9	44.0		
13	Belgesel filmler geçmiş-bugün-gelecek ile ilgili durum karşılaştırması yapmayı kolaylaştırır.	f	1	9	21	89	71	4.15	,773
		%	0.5	4.7	11.0	46.6	37.2		
14	Belgesel filmler tarihi konu ile ilgili oluşmuş önyargıların giderilmesini sağlar.	f	5	16	64	76	30	3.57	,478
		%	2.6	8.4	33.5	39.8	15.7		
15	Belgesel film izlemek tarihi konularla ilgili eleştirel düşünme yeteneğini artırır	f	3	10	24	102	52	3.99	,665
		%	1.6	5.2	12.6	53.4	27.2		
16	Tarih dersinde izlenen belgeseller milli bilincin oluşmasına katkıda bulunur.	f	_	7	18	88	78	4.24	,474
		%	_	3.7	9.4	46.1	40.8		
17	Belgesel izlemek tarihle ilgili yordayıcı alıştırmaların (olayların tahmin edilmesi) yapılmasını kolaylaştırır.	f	_	7	29	102	53	4.05	,489
		%	_	3.7	15.2	53.4	27.7		
18	Tarihi belgesel filmler okul dışı tarih öğretim aracı olarak kullanılabilir.	f	1	11	23	90	66	4.09	,825
		%	0.5	5.8	12.0	47.1	34.6		
19	Belgesel izleyerek işlenen tarih dersi öğrencinin özdenetiminin (öğrenme sorumluluğu) gelişmesini sağlar.	f	1	15	33	88	54	3.93	,384
		%	0.5	7.9	17.3	46.1	28.3		

Tablo-5'te anketin ilk maddesi olan "Belgeselin süresi kısa olmalıdır" önermesi % 38.2 ile "katılıyorum", % 37.2 ile "tamamen katılıyorum" düzeyinde kabul görmüştür. Bu önerme 4.02 aritmetik ortalaması ile "katılıyorum" aralığının içerisinde yer almıştır. Belgesel bireyin gelişim seviyesi ve dikkat süresi gözönünde bulundurularak sınırlandırılmalıdır. Ayrıca sınırlandırmak bir noktada dersin etkinliğinin de planlanmasıdır. Belgeselin süresinin sınırlandırılması, başka yöntem ve tekniklerinde ders içerisinde kullanımına imkan sağlayarak dersin daha aktif hale gelmesine yardımcı olacaktır. Richard Balsam'da belgesellerle ilgili yaptığı çalışmaların

sonucunda konunun anlatımı için ortalama 30 dakikalık bir sürenin yeterli olacağı görüşündedir (Balsam, 1974: 376'dan aktaran, Gündeş, 1998: 21)

Öğretmen adayları, “Belgeseller tarih dersi ile ilgili soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırır” önermesini % 94.2 oranında “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” düzeyinde kabul etmişlerdir. 2. önermenin genel ortalaması 4.44 derecesi ile “tamamen katılıyorum” aralığına düşmektedir. Tarih dersinin geçmişi konu yapan bir alan olarak, daha çok görünen olay ve olguların ötesinde olması (Ata, 2003) bireyin gelişim sürecine bağlı olarak soyut kavramların algılanmasında sorun yaşanmasına sebep olabilir. Hallim “Piaget ve Tarih Öğretimi” konulu çalışmasında Rousseau'nun da ifade ettiği üzere 14 yaş altı çocuklar için soyut özellik taşıyan tarih öğretimini uygun görmemiştir. Çocuğun tarihi konuları kavrayabilmesi için yakından uzağa ilkesinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda kendi demokrasisini yada kendi yönetim anlayışını keşfetmemiş bir çocuğun başka ülkelerin sistemlerini öğrenmesi beklenemez (Safran, 2006: 32). Dilek, tarih düşüncesinin gelişiminin “dil ve kavram gelişimi, tarih bilgisi, uygun ders materyallerinin kullanılması ve öğretim teknikleri ile doğrudan ilişkili” olduğunu belirtmiştir. Somut öncesi, somut ve soyut işlem evreleri olarak adlandırılan düşünce süreçlerinin, tarih konuları söz konusu olduğunda düşüncelerin açıklanmasında yetersiz kaldığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Dilek, 2002: 71). Somutlaştırma işleminin 11 yaş sonrasında başlamasına rağmen tarih dersinin bu süreyi 15 yaşından önce geliştiremediği yine araştırmaların ortaya koyduğu önemli bir sonuçtur. Zira tarihi olay ve konuların bireyin dünyasına olan gerek zamansal, gerek algısal uzaklığı ve tanımların karmaşıklığı somutlaştırmanın biraz daha geç bir dönemde ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Safran, 2006: 32). Belgeseller, özellikle somut evreye henüz ulaşamamış bireyler için geçmişi görüntülerle anlatarak bir noktada olguları somutlaştırmakta, diğer taraftan öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

“Belgeseller tarihi olayla ilgili problem çözme yeteneğini artırır” önermesi öğretmen adaylarının % 78.5'i tarafından kabul görerek 4.01 aritmetik ortalaması ile “katılıyorum” aralığı içerisinde yer almıştır. Bugün problem çözme becerisi sayısal derslerin dışındada kullanılabilen bir yöntem haline gelmiştir. Bu yöntem, bilinmeyen durumlarla ilgili olarak, araştırılıp- tartışılıp- düşünüldükten sonra eldeki mevcut verilerden hareket ederek karar verebilen bir zihinsel egzersiz yöntemidir. Psikolojide

problem çözenin aynı zamanda bir empati süreci oluşturduğu da ifade edilmektedir. (Kalaycı, 2001: 9). Problem çözüme becerisinin kazanılması gerek sosyal gerek diğer alanlara bilimsel bir mantıkla bakabilmeyi gerçekleştirecektir. Sosyal alanlardaki problemlerin tespit edilerek, çözüm aranması insanların birbirine karşı daha duyarlı hale gelmesine ve hoşgörülü bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu yüzden eğitim farklı düşünmeye ve farklı bakış açısına sahip olmaya insanları teşvik etmelidir. 2005 sosyal bilgiler programı, katılımın önemine inanan öğrencilerin yetiştirilmesi ile dünya yada ülke sorunlarına duyarlı, çözüm bulmaya çalışan bireylerin yetiştirilebileceğini belirtir (Sosyal Bilgiler Programı, 2005: 6). Tarih dersinde aynı olay karşısında farklı tepkilerin ve farklı düşüncelerin olabileceği gerek yazılı gerek görsel kaynaklar eş zamanlı kullanılarak gösterilebilir.

“Belgesel film izlemek tarihi olaylarla ilgili eleştirel düşünme yeteneğini artırır” önermesine öğretmen adayları % 53.4 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı olayla ilgili farklı bakış açılarının olabileceğinin gösterilmesi eleştirel düşünme yeteneğini de geliştirecektir. Filme çekilmiş tarih resimlenmiş yada yazılmış tarih gibi bir yorumlama eylemidir (Burke, 2003: 180). Robert Stradling, tele tarih programlarındaki yada belgesellerindeki birincil-ikincil kaynak bulguları ile ders kitapları, fotoğraflar yada başka kaynak bilgilerinin karşılaştırılmasının sonucunda olayların birbiri ile uyuşan yada çelişen noktalarının keşfinin kolaylaşacağını belirtir. Bu aşamadan sonra farklılıkların ve benzerliklerin oluşma nedenleri tartışma süreci kullanılarak değerlendirilebilir (Stradling, t.y., 239). Belgesel seyri ile gelişen eleştirel düşünme becerisi sayesinde sebep-sonuç ilişkisinin kurulması kolaylaşır, genelleme yapma becerisi gelişir, alınan kararlar sorgulanır ve olaylar arasında bir karşılaştırma yapmak mümkün hale gelir (Öztaş, 2006: 140).

“Belgeseller tarih dersinin geleneksel öğrenme yöntemleri dışında işlenmesini sağlar” maddesi 4.24'lük aritmetik ortalaması ile tamamen katılıyorum aralığı içerisinde yer almış ve öğretmen adaylarının % 86.9 u tarafından kabul görmüştür. “Avrupa Gençlik ve Tarih Araştırması”nın Türkiye ayağında, Gazi Üniversitesi tarafından yapılan çalışmanın sonuçları arasında tarih ders sunumunun görsel (visal) olarak zenginleştirilmesi isteği ilk sıralarda yer almıştır. Öğrenciler belge ve kaynakların ders materyal ve araçlarıyla sunulmasının ve tarihsel filmler gösterilmesinin (belgeseller) tarihin daha keyifli ve anlaşılır olmasını sağlayacağını ifade etmişlerdir (Gökkaya,

2001: 234). Önermenin değerlendirilmesi sonucunda tarih dersinin geleneksel usullerin dışında işlenmesinin artık bir zorunluluk haline geldiği söylenebilir.

“Belgeseller tarihi mekanlara ilgiyi arttırır” önermesine öğretmen adaylarının % 53.4 ü katılıyorum, % 30.9 u tamamen katılıyorum düzeyinde onaylamışlardır. Belgesel konusunu gerçek mekanlar, gerçek insanlar ve gerçek olaylardan alır. Belgesel göremediğimizi tanımamıza (Akbulut, 2005: 84) yardımcı olur. Mekan görüntüsünü önemseyen belgesel insanlara bilmedikleri, duyup görmedikleri yerleri anlatabilir, olayın geçtiği mekana seyahatler düzenlenerek kültür turizminin canlanmasına neden olabilir. Örneğin Ilgın Baraj sularının altında kalacak olan Zeugma Antik Kenti ile ilgili yapılan belgesel nitelikli haberler, kentin korunmasına yönelik kampanyaların düzenlenmesine ve kültür turizminin içerisinde tarihsel mekanın yeniden değer kazanmasına neden olmuştur. Türkiye’de tarihi belgesel olarak hakkında en çok çalışma yapılmış konulardan biri olan Çanakkale Savaşları, mekan itibarı ile her yıl onbinlerce turist tarafından ziyaret edilmektedir. Bu Savaşın tarihsel öneminin yanında yazılı ve görsel basının konuyu sürekli gündemde tutması mekana olan ilgiyi arttıran bir etken olarak kabul edilebilir.

“Belgesel filmler geçmiş-bugün-gelecek ile ilgili durum karşılaştırması yapmayı kolaylaştırır” önermesine öğretmen adaylarının % 46.6’sı katılıyorum, % 37.2’si tamamen katılıyorum diyerek 4.15 “katılıyorum” düzeyinde maddeye olumlu görüş bildirmişlerdir. Tarih bilinci geçmişin yorumlanması, bugünün algılanması ve geleceğin keşfedilmesi olarak tanımlanmaktadır. Tarih bilinci sayesinde birey, geçmişle bağlantı oluşturabilecek, bugünü kavrayacak ve geleceğe dairde bir kurgu yapabilecektir (Silier, 2002: 54). Bilinç düzeyi oluşturulamadığı takdirde tarih sadece kavram ezberleten bir ders olarak kabul edilecektir. Anlatılanı bir de görsel olarak zenginleştirerek sunmak bilinç düzeyinin oluşumuna daha önemli bir katkı sağlayacaktır. Tarih geçmişe ait nesnelere müzeler, resimler veya filmler aracılığı ile gösterebilmektedir. Örneğin tankların I.Dünya Savaşı’ndaki görüntüsü, seyircinin o dönemki tekniği görmesine (Burke, 2003:111) ve tekniğe dayalı olarak anlatılan bir olayın daha kolay anlaşılmasına neden olacaktır. İzleyici geçmişle günün şartlarının karşılaştırmasını kendi iç dünyasında daha rahat yapabilecektir.

4.2.3.Belgesellerin Tarih Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Adaylarının Bazı Tutumlarını İfade Eden Önermelere İlişkin Görüşleri

Bu bölümde öğretmen adaylarının belgesellerin ders içerisindeki kullanımına ilişkin kişisel görüşlerinden hareketle keyif vericilik, ders içerisinde öğretmen etkinliği ve başarı düzeylerini artırıp artırmadığına yönelik görüşlerinin frekans,yüzde dağılımları,aritmetik ortalamaları, ve faktör yüklerine yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere önermelerin aritmetik ortalamaları 3.00 ile 4.52 aralığında yer almıştır.

Tablo-6: Belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının bazı kişisel değerlendirmeleri ile ilgili bulgular

			1	2	3	4	5	X	Faktör Yüğü
1	Tarih dersinde belgesel izlemekten keyif duyarım.	f	3	3	14	59	112	4.43	,6
		%	1.6	1.6	7.3	30.9	58.6		
2	Belgesel izlemek tarihi konular ile ilgili canlandırma yapabilme gücümü artırır.	f	3	2	16	79	91	4.32	,607
		%	1.6	1.0	8.4	41.4	47.6		
3	Belgesel boş zamanlarımı değerlendirmek için kullanabileceğim bir etkinliktir	f	21	40	54	46	30	3.12	,842
		%	11.0	20.9	28.3	24.1	15.7		
4	Belgesel izleyerek yapılan tarih dersi konulara motive olmamı kolaylaştırır.	f	2	4	13	82	90	4.32	,588
		%	1.0	2.1	6.8	42.9	47.1		
5	Belgesel izlerken ortamın sessiz olmasını isterim.	f	3	2	10	53	123	4.52	,691
		%	1.6	1.0	5.2	27.7	64.4		
6	Belgesel izlenirken önemli noktaların öğretmen tarafından vurgulanmasını isterim.	f	9	10	29	61	82	4.03	,686
		%	4.7	5.2	15.2	31.9	42.9		
7	Belgesel izlerken verilen kısa aralar konu ile ilgili bilgilerimi toparlamamı sağlar.	f	8	16	31	60	76	3.94	,684
		%	4.2	8.4	16.2	31.4	39.8		
8	Film çalışma kağıtları (belgesel ile ilgili soru kağıtları) belgeseli daha dikkatli izlememi sağlar.	f	8	14	43	73	53	3.78	,744
		%	4.2	7.3	22.5	38.2	27.7		
9	Belgesel izlenmesi esnasında öğretmenin müdahale etmesini istemem.	f	25	54	42	35	35	3.00	,780
		%	13.1	28.3	22.0	18.3	18.3		
10	Belgesel izlemek sınıf içerisinde tartışma zemini oluşturur.	f	10	24	57	76	24	3.41	,444
		%	5.2	12.6	29.8	39.8	12.6		
11	Belgesel izlemek dersle ilgili yapılacak	f	2	4	34	87	64	4.08	,601

	değerlendirmelerde başarıyı artırır.	%	1.0	2.1	17.8	45.5	33.5		
12	Tarih dersinde belgesel izlemeyi öğretmeni dinlemeye tercih ederim.	f	21	31	64	38	37	3.20	,850
		%	11.0	16.2	33.5	19.9	19.4		
13	Tarih konularını belgesel izleyerek öğrenmeyi okuyarak öğrenmeye tercih ederim.	f	12	28	33	54	64	3.68	,711
		%	6.3	14.7	17.3	28.3	33.5		

Bu bölümün 1. maddesi olan “belgesel izlemekten keyif duyarım” önermesi, öğretmen adaylarının % 89.5 oranında katıldıkları bir görüş olmuştur. 1.madde 4.43'lük aritmetik ortalaması ile “tamamen katılıyorum” aralığının içerisinde yer almıştır. 1995 yılında Körber Vakfı'nın “Tarih ve Gençlik” adı ile gerçekleştirdiği uluslararası projenin Türkiye 35 tarih öğretmeni ve 1229 öğrencinin katılımı ile sonucunda tarih derslerinde film izleme oranının düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen “tarih ders içi ve ders dışı sunum araçlarının güvenilirliği ve keyif vericiliği” sorusuna verilen cevaplarda filmlerin ilk sıralarda yer alması öğrencilerin bu ders için film izleme etkinliğinin kullanılmasını istedikleri şeklinde düşünülebilir. Başka bir deyişle öğrenciler, ders kitabı, tarihi roman, öğretmen ve diğer yetişkinlerin anlatması, müze ve tarihi alanların ziyareti gibi ders içi ve ders dışı sunum araçları arasında keyif vericilik açısından filmleri ilk sıraya yerleştirmişlerdir (Demircioğlu, 2007: 80). Sinemanın keyif vericiliğine, belgeselin olayları objektif değerlendirme kriteri eklendiğinde, tarih dersleri için belgesel seyri önemli bir ders etkinliği olarak kabul edilebilir.

“Belgesel boş zamanlarımı değerlendirmek için kullanabileceğim bir etkinliktir önermesi ” 3. 12'lik aritmetik ortalaması ile "kararsız" aralığında yer almıştır. Buradaki kararsız durum belgeseller açısından değil boş zamanları geçirme açısından ele alındığında öğretmen adaylarının durumu kararsız boyutta bırakma nedenleri de ortaya çıkabilir. Burada bireyin belgeseli öğrenim faaliyet alanının dışında daha çok televizyon aracılığı ile seyretmesi söz konusu olabilir. Araştırmalar toplumdaki en çok boş vakit geçirme alanının televizyon karşısı olduğunu, dolayısıyla televizyon seyircisinin büyük bir bölümünün de boş zamanı çok olan kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Televizyon; öğrenmek, bilgilenmek yada düşünmek isteyen kişilerden ziyade eğlenmek yada günlük stresten uzaklaşmak isteyen kişiler için daha cazip bir ortam olarak kabul edilmektedir (Cereci, 1996: 75). Belgesellerin bilgi ağırlıklı yönü düşünüldüğünde seyircinin tercih alanına girmemesi doğal kabul edilebilir. Burada

önemli olan izleyicinin kendisine ait zaman dilimini televizyon karşısında nasıl değerli kılabileceğinin farkında olabilmesidir. Bir eğitimcinin tespiti ile sorun, televizyon karşısında geçirilen vakte nasıl bir çeki düzen verilmesi gerektiğidir (Stradling, 2003: 235). Bireylerin televizyonların çok kanallığını ve program çeşitliliği karşısında televizyonu nasıl etkili kullanabileceğine cevap araması bir noktada boş zamanların geçirilmesi sorusuna da bir cevap oluşturacaktır. Zira yapılan çalışmalar okulda geçirilen vaktin toplamından daha fazlasının televizyon karşısında geçirildiğini ortaya koymuştur. Duruma baktığımızda televizyonun bir boş zaman etkinliği olma noktasını geçmiş olduğu söylenebilir. Mili Eğitim Bakanlığı'nın 2007-2008 Eğitim-Öğretim döneminden itibaren 81 şehirdeki, 35 bin ilköğretim okulunun 6, 7 ve 8. sınıflarında seçmeli ders olarak okutmaya başlattığı “medya okur yazarlığı” dersi (Binark, <http://www.radyokassel.de/modules.php?name=News&file=article&sid=8822>) bu konu da önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Öğrencinin kurgu ile gerçek arasındaki farkı sağlıklı bir şekilde ayırt edebilmesini sağlayarak, medyayı doğru okuyabilme becerisini geliştirmek bu dersin yeni programa konulma amacı olarak belirtilmiştir (<http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti.asp?ID=1077>). Televizyonun gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi ile bireylerin onu doğru ve etkili şekilde kullanması konusunda okulların da sorumluluk taşımasına neden olmuştur.

“Belgesel izlemek dersle ilgili yapılacak değerlendirmelerde başarıyı artırır” maddesi öğrencilerin % 89'u tarafından olumlu olarak nitelendirilmiştir. Bülent Çaplı “Demirkırat” belgeselini kullanarak Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu öğrencilerinin bilgi düzeyini ölçme ve kanılarını belirlemeye yönelik öntest- son test modeli ile bir anket çalışması yapmıştır. Belgeselin izlenmesinden sonra öğrencilerin bilgi ve kanı düzeyinde önemli bir gelişme ve değişme meydana geldiği tespit edilmiştir (Çaplı&Altın, 1991: 24-25). Bu durum tarih dersinde farklı yöntemlerin kullanılmasının akademik başarı üzerinde olumlu bir etki meydana getirdiğinin bir sonucu olarak kabul edilebilir.

“Tarih dersinde belgesel izlemeyi öğretmeni dinlemeye tercih ederim” önermesi öğretmen adaylarının % 39.3'ü tarafından kabul görmüştür. Öğretmen adaylarının % 33.5 i önermeye karşı kararsız bir durum sergilemişlerdir. Önermenin 3.20'lik aritmetik ortalaması “kararsız” aralığında yer almasına neden olmuştur. Öğretmen adaylarının maddeyi kararsız aralığında bırakmaları belgeselin tek başına öğretmenin anlatımına

bir alternatif yöntem olarak kabul edilememesinden kaynaklanabilir. Belgesel izlemek ile öğretmeni dinlemek arasında tercih yapılması durumunda öğretmen anlatımına dayalı tarih dersi öğretmen adaylarının %27.2'si tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum öğretmen anlatımına dayalı noktanın desteklenmemesi, tarih dersinin klasik anlatım usulünün dışında işlenmesi konusunda bir istek olarak değerlendirilebilir. Özellikle Avrupa birliğine uyum sürecinde gerek tarih dersleri gerekse sosyal bilgiler dersleri üzerinde yapılan çalışmalar, öğrencilerin bu derslerin işlenişinin alışlagelen yöntem ve tekniklerin dışında işlenmesini istediklerini göstermektedir.

4.2.4. Cinsiyet, Fakültedeki Bölüm, Mezun Olunan Lise, Anne Baba Eğitim Durumu, İlk İzlenen Belgeselin Yeri, Konusu ve Belgesel Seyretme Sıklığı Değişkenlerinin Öğretmen Adaylarının Belgesel Destekli Tarih Öğretimi İle İlgili Görüşlerinde Anlamlı Bir Farklılık Oluşturup Oluşturmadığına İlişkin Bulgular

Bu bölümde belgesel destekli tarih öğretiminin nitelikleri, öğretime etkisi ve kişisel olarak tutum düzeyine ilişkin görüşleri cinsiyet, bölüm, mezun olunan lise, anne baba eğitim durumu, ilk izlenen belgeselin yeri, konusu ve belgesel seyretme sıklığı değişkenlerine bağlı olarak öğretmen adaylarının görüşlerini yansıtan bulgulara yer verilmiştir. Verilen cevaplar istatistiksel çözümlerle sonuçlandırılmıştır.

Tablo-7: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular

Cinsiyet	N	X	s.s.	t.	s.d.	p
Kız	117	3.8687	.3862	1.632	189	.224
Erkek	74	3.7690	.45272			

Tablo 7'e göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet türlerine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı t –testi tekniği kullanılarak tespit edilmiş, 0.05 düzeyinde ($p>.05$) anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Öğretmen adaylarından kızların ortalaması (3.86) ile erkeklerin ortalamasına (3.76) bakıldığında puan aralığının katılıyorum düzeyinde olduğu görülür. Belgesellerin nitelikleri ile ilgili görüşlerde

öğretmen adaylarının kız yada erkek olsun önermelere verdikleri cevapların birbirine yakın olması cinsiyet değişkeni açısından bir fark oluşmadığını göstermektedir.

Tablo-8: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular

Cinsiyet	N	X	s.s.	t.	s.d.	p
Kız	117	4.1779	.45952	1.402	189	.409
Erkek	74	4.0768	.54712			

Tablo-8'e göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet türlerine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı t –testi tekniği kullanılarak tespit edilmiş, 0.05 düzeyinde ($p>.05$) anlamlı bir farklılaşmanı olmadığı görülmüştür. Öğretmen adaylarından kızların ortalaması (4.17) ile erkeklerin ortalamasına (4.07) bakıldığında puan aralığının katılıyorum düzeyinde olduğu görülür. Belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermelerle ilgili olarak kız ve erkek öğretmen adaylarının görüşlerinin birbirine yakın olması cinsiyet değişkeni açısından bir fark oluşmadığını göstermektedir.

Tablo-9: Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular

Cinsiyet	N	X	s.s.	t.	s.d.	p
Kız	117	3.8744	.42705	1.409	189	.659
Erkek	74	3.7786	.50353			

Tablo-9'a göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet türlerine göre belgesellerle tarih öğrenim durumlarını kişisel olarak ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı t –testi tekniği kullanılarak tespit edilmiş, 0.05 düzeyinde ($p>.05$) anlamlı bir farklılaşmanı olmadığı görülmüştür.

Öğretmen adaylarından kızların ortalaması (3.87) ile erkeklerin ortalamasına (3.77) bakıldığında puan aralığının katılıyorum düzeyinde olduğu görülür. Belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermelerle ilgili olarak kız ve erkek öğretmen adaylarının görüşlerinin birbirine yakın olması cinsiyet değişkeni açısından bir fark oluşmadığını göstermektedir.

Tablo-10: Öğretmen adaylarının okudukları bölümlere göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1- Okul öncesi öğretmenliği	30	3.7455	.44369	1.969	.120
2- Sınıf öğretmenliği	69	3.8037	.35161		
3- Sosyal bilgiler öğretmenliği	51	4.0107	.82515		
4- Türkçe öğretmenliği	41	3.8226	.48658		
Toplam	191	3.8539	.55937		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.821	3	607		
Gruplar içi	57.630	187	308		
Toplam	59.451	190			

Tablo-10'a göre öğretmen adaylarının fakülte'deki ilgili bölümleri ile belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı varyans analizi (F) tekniği kullanılarak ortaya konmaya çalışılmış, bulgular tablo haline getirilerek gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu tabloya göre en yüksek değerlendirmeyi (4.01) anket sorularını 51 öğrencinin katılımı ile değerlendiren sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü yapmıştır. En düşük değerlendirmeyi (3.74), 30 öğrencinin değerlendirmeye katıldığı okul öncesi öğretmenliği bölümü yapmıştır. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo-11: Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p		
1-Genel Lise	124	3.8710	.62298	.487	.786		
2-Meslek Lisesi	5	3.9455	.50041				
3-Fen lisesi	1	3.4545	-				
4-Anadolu Öğretmen Lisesi	11	3.6694	.48323				
5- Anadolu Lisesi	46	3.8676	.38412				
6- Özel Okul	4	3.6591	.56712				
Toplam	191	3.8539	.55937				
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması				
Gruplar arası	.772	5	154				
Gruplar içi	58.679	185	317				
Toplam	59.451	190					

Tablo-11' e göre Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair varyans analizi bulguları tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama (3.94) meslek lisesi mezunu öğretmen adaylarına ait iken, en düşük ortalama değer ise (3.45) fen lisesi mezunu öğretmen adaylarına aittir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-12: Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-İlkokul Mezunu	102	3.8922	.64024	.01	.526
2-Ortaokul Mezunu	31	3.8211	.46443		
3-Lise Ve Dengi Okul Mezunu	31	3.7566	.44498		
4-Üniversite Mezunu	23	3.9170	.37071		

5-Okur-Yazar Değil	4	3.5227	.73246		
Toplam	191	3.8539	.55937		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.006	4	2.52		
Gruplar içi	58.444	186	3.14		
Toplam	59.451	190			

Tablo-12'e göre baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (3.91) babaları üniversite mezunu olan öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.52) ise okur yazar olmayan babalar yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-13:Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p		
1-İlkokul Mezunu	123	3.8603	.38469	.726	.575		
2-Ortaokul Mezunu	21	3.7879	.48047				
3-Lise Ve Dengi Okul Mezunu	17	3.6952	.34006				
4-Üniversite Mezunu	4	3.8864	.43519				
5-Okur-yazar değil	26	3.9755	1.15667				
Toplam	191	3.8539	.55937				
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması				
Gruplar arası	914	4	.228				
Grup içi	58.537	186	.315				
Toplam	59.451	190					

Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En

yüksek ortalama değer (3.97) anneleri okur yazar olmayan öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.69) ise lise ve dengi okul mezunu anneler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>.05$).

Tablo-14: Öğretmen adaylarının ilk belgeseli izledikleri yere bağlı olarak belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	P
1-İlköğretim I. Kademe	53	3.8593	.43473	.754	.607
2-İlköğretim II. Kademe	54	3.8586	.34816		
3-Ortaöğretim	30	3.7485	.41467		
4-Dershane	12	3.8182	.40098		
5-Yükseköğretim	2	3.5455	.38569		
6-Televizyon	36	3.9773	.98474		
7-Hiç Seyretmedim	3	3.5152	.65765		
Toplam	191	3.8539	.55937		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.241	6	.207		
Grup içi	58.209	184	.316		
Toplam	59.451	190			

Öğretmen adaylarının ilk belgeselin izlendiği yerle ilgili olarak belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (3,97) belgeselleri ilk kez televizyonda seyrettiklerini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3,51) daha önce belgesel hiç izlemediklerin söyleyenler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>.05$).

Tablo-15: Öğretmen adaylarının ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p		
1-İlkçağ	8	3.7273	.47363	.451	.812		
2-Ortaçağ	9	3.7576	.46355				
3-Avrupa tarihi	8	3.8977	.29332				
4-Genel Türk Tarihi	16	3.8409	.45576				
5-Osmanlı Tarihi	72	3.9230	.73280				
6- Cumhuriyet Tarihi	76	3.8098	.42151				
Toplam	189	3.8533	.56106				
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması				
Gruplar arası	721	5	.144				
Gruplar içi	58.459	183	.319				
Toplam	59.180	188					

Öğretmen adaylarının ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (3.92) Osmanlı tarihi ile ilgili bir belgesel izlediklerini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.72) ise ilkçağ tarihi ile ilgili belgesel izlediklerini söyleyenler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-16: Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Her Gün	1	3.0909	-	.668	.615
2-Haftada	10	3.8455	.42435		
3- Ayda	57	3.8947	.83740		
4- Yılda	103	3.8570	.39062		
5- Hiç Seyretmem	20	3.7636	.33681		
Toplam	191	3.8539	.55937		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		

Gruplar arası	.842	4	.210		
Gruplar içi	58.609	186	.315		
Toplam	59.451	190			

Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (3,89) aylık periyodik dilim içerisinde belgesel izlediklerini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3,09) ise günlük düzeyde belgesel izlediklerini söyleyenler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-17: Öğretmen adaylarının fakülte'deki bölümleri ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Okul Öncesi Öğretmenliği	30	4.0263	.64025	.798	.497
2- Sınıf Öğretmenliği	69	4.1297	.44308		
3-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	51	4.1950	.39976		
4-Türkçe Öğretmenliği	41	4.1720	.57027		
Toplam	191	4.1400	.49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	592	3	.197		
Gruplar içi	46.236	187	.247		
Toplam	46.828	190			

Öğretmen adaylarının fakülte'deki bölümleri ile ilgili olarak belgesellerle tarih öğretimini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4.19) sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerine ait iken, en düşük değer (4.02) ise okul öncesi öğretmenliği öğrencilerine aittir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-18: Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Genel lise	124	4.1405	.50983	.655	.658
2-Meslek Lisesi	5	4.3747	.34432		
3- Fen Lisesi	1	4.0000	-		
4- Anadolu Öğretmen Lisesi	11	4.0383	.6111		
5- Anadolu Lisesi	46	4.1716	.43971		
6-Özel Okul	4	3.8158	.61454		
Toplam	191	4.1400	.49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	.815	5	.163		
Gruplar içi	46.013	185	.249		
Toplam	46.828	190			

Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre belgesellerle tarih öğretimini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama (4,37) meslek lisesi mezunu öğretmen adaylarına ait iken en düşük ortalama değer ise (4,00) fen lisesi mezunu öğretmen adaylarına aittir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-19: Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-İlkokul Mezunu	102	4.1486	.41139	.851	.495
2-Ortaokul Mezunu	31	4.1902	.54437		
3- Lise Ve Dengi Okul Mezunu	31	4.0102	.64951		
4- Üniversite Mezunu	23	4.2288	.51019		
5- Okur-Yazar Değil	4	4.0263	.73496		

Toplam	191	4.1400	.49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	.841	4	.210		
Gruplar içi	45.987	186	.247		
Toplam	46.828	190			

Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre belgesellerle tarih öğretimini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4.02) babaları üniversite mezunu olan öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (4.01) ise lise ve dengi okul düzeyinde eğitim gören babalar yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p > .05$).

Tablo-20: Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1- İlkokul Mezunu	123	4,1566	,40148	1,757	,139
2-Ortaokul Mezunu	21	4,3233	,55057		
3-Lise Ve Dengi Okul Mezunu	17	4,0836	,56104		
4- Üniversite Mezunu	4	3,8289	,97841		
5- Okur-Yazar Değil	26	3,9980	,67786		
Toplam	191	4,1400	,49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1,705	4	,426		
Gruplar içi	45,123	186	,243		
Toplam	46,828	190			

Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre belgesellerle tarih öğretimini ifade eden ifade önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4,32) anneleri ortaokul mezunu olan öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3,82) ise üniversite mezunu anneler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür($p>.05$).

Tablo-21: Öğretmen adaylarının ilk belgeseli izledikleri yere göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-İlköğretim I. Kademe	53	4,1609	,50233	,642	,697
2-İlköğretim II. Kademe	54	4,2018	,41477		
3- Ortaöğretim	30	4,0667	,57272		
4- Dershane	12	4,1228	,51242		
5- Yükseköğretim	2	3,8158	,26051		
6-Televizyon	36	4,1345	,51406		
7-Hiç Seyretmem	4	3,8421	,79820		
Toplam	191	4,1400	,49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	,960	6	,160		
Gruplar içi	45,868	184	,249		
Toplam	46,828	190			

Öğretmen adaylarının ilk belgeseli izledikleri yere göre belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4,20) belgeselleri ilk kez ilköğretim II. kademedeyi seyrettiğini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3,81) ise daha önce bir yükseköğretim kurumuna devam etmiş olanlar yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Tablo-22: Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p		
1-İlkçağ	8	3.8421	.68968	2.070	.071		
2-Ortaçağ	9	3.9064	.57521				
3- Avrupa Tarihi	8	3.9671	.31446				
4- Genel Türk Tarihi	16	4.0592	.51276				
5- Osmanlı Tarihi	72	4.2522	.40335				
6-Cumhuriyet Tarihi	76	4.1177	.53900				
Toplam	189	4.1359	.49700				
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması				
Gruplar arası	2.485	5	.497				
Gruplar içi	3.952	183	.240				
Toplam	46.438	188					

Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izlenen belgeselin konusu ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4.25) Osmanlı tarihi ile ilgili bir belgesel izlediklerini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.84) ise ilkçağ tarihi ile ilgili belgesel izlediklerini söyleyenler yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo:23: Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden birtakım önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Her Gün	1	3.0000	-	2.896	0.23
2-Haftada	10	4.0474	.68148		
3- Ayda	57	4.1496	.55261		
4- Yılda	103	4.1983	.43739		
5- Hiç Seyretmem	20	3.9158	.41597		
Toplam	191	4.1400	.49645		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	2.746	4	.686		

Gruplar içi	44.082	186	.237		
Toplam	46.828	190			

Öğretmen adaylarının belgesel seyretme sıklıkları ile ilgili olarak belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. En yüksek ortalama değer (4.19) yıllık düzeyde belgesel izlediklerini söyleyen öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.00) sadece bir öğrencinin yer aldığı günlük belgesel seyretme düzeyinde tespit edilmiştir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo:24: Öğretmen adaylarının fakülteadaki bölümlerinin, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Okul Öncesi Öğretmenliği	30	3.7154	.47682	1.136	.336
2-Sınıf Öğretmenliği	69	3.8205	.40245		
3-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	51	3.8899	.50845		
4-Türkçe Öğretmenliği	41	3.8893	.46981		
Toplam	191	3.8373	.45929		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	.717	3	.239		
Gruplar içi	39.362	187	.210		
Toplam	40.080	190			

Öğretmen adaylarının fakülteadaki bölümlerinin, kişisel olarak belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama değer (3.88) 51 kişinin ankete katıldığı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü öğretmen adayları yönünde iken, en düşük değer (3.71) ise 30 kişinin katıldığı Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-25: Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Genel Lise	124	3.8561	.47174	1.260	.283
2-Meslek Lisesi	5	3.8462	.22427		
3- Fen Lisesi	1	4.3077	-		
4- Anadolu Öğretmen Lisesi	11	3.8322	.35886		
5- Anadolu Lisesi	46	3.8211	.45692		
6-Özel Okul	4	3.3269	.40885		
Toplam	191	3.8373	.45929		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.320	5	.264		
Gruplar içi	38.760	185	.210		
Toplam	40.080	190			

Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre, kişisel olarak belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama değer (4,30) fen lisesi mezunu 1 öğretmen adayı yönünde iken, en düşük değer (3,32) ise 4 kişinin yer aldığı özel okul mezunu öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>.05$).

Tablo-26: Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1- İlkokul Mezunu	102	3.8575	.40261	.261	.902
2-Ortaokul Mezunu	31	3.8536	.57439		
3- Lise ve Dengi Okul Mezunu	31	3.7742	.54860		

4- Üniversite Mezunu	23	3.7993	.41407		
5- Okur-Yazar Değil	4	3.9038	.51170		
Toplam	191	3.8373	.45929		
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	.224	4	.056		
Gruplar içi	39.856	186	.214		
Toplam	40.080	190			

Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre, kişisel olarak belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara öğrencilerin belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin kişisel görüşlerindeki en yüksek ortalama değer (3.90) okur- yazar olmayan babalar yönünde iken, en düşük değer (3.77) baba eğitim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür($p>.05$).

Tablo-27: Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına dair bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F			
1-İlkokul mezunu	123	3.8530	.43514	.519	.722		
2-Ortaokul mezunu	21	3.9158	.48948				
3-Lise ve dengi okul mezunu	17	3.7783	.46702				
4- -Üniversite mezunu	4	3.7692	.77179				
5- Okur-yazar değil	26	3.7485	.50865				
Toplam	191	3.8373	.45929				
Varyans analizi	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması				
Gruplar arası	.442	4	.111				
Gruplar içi	3.637	186	.213				
Toplam	40.080	190					

Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre, kişisel olarak belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri

arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara öğrencilerin belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin kişisel görüşlerindeki en yüksek ortalama değer (3.91) ortaokul mezunu anneler yönünde iken, en düşük değer (3.74) annesi okur yazar olmayan öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-28: Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk belgeseli izledikleri yer değişkenine bağlı olarak, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-İlköğretim I. Kademe	53	3.8012	.46533	.228	.967
2-İlköğretim II. Kademe	54	3.8462	.36846		
3- Ortaöğretim	30	3.8821	.57731		
4- Dershane	12	3.9295	.39286		
5- Yükseköğretim	2	3.7692	.21757		
6-Televizyon	36	3.8248	.50746		
7-Hiç Seyretmedim	4	3.7308	.54934		
Toplam	191	3.8373	.45929		
Varyans analizi	Kareler toplam	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	.296	6	.049		
Gruplar içi	39.784	184	.216		
Toplam	40.080	190			

Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk belgeseli izledikleri yere göre, belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını kişisel olarak ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara öğrencilerin belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin kişisel görüşlerindeki en yüksek ortalama değer (3.92) dershane de ilk belgeseli izlediğini söyleyenler yönünde iken , en düşük değer (3.73) daha önce hiç belgesel izlemediğini söyleyen öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-29: Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izledikleri belgeselin konusuna göre, belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-İlkçağ	8	3.7212	.77136	1.163	.329
2-Ortaçağ	9	3.6239	.51522		
3- Avrupa Tarihi	8	3.6538	.34889		
4- Genel Türk Tarihi	16	3.7308	.45378		
5- Osmanlı Tarihi	72	3.8953	.42139		
6-Cumhuriyet Tarihi	76	3.8532	.45900		
Toplam	189	3.8339	.46049		
Varyans analizi	Kareler toplam	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.228	5	.246		
Gruplar içi	38.637	183	.211		
Toplam	39.865	188			

Öğretmen adaylarının tarihle ilgili ilk izledikleri belgeselin konusuna göre, belgesellerle tarih öğrenimi durumlarını kişisel olarak ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara öğrencilerin belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin kişisel görüşlerindeki en yüksek ortalama değer (3.89) Osmanlı tarihi izlediğini söyleyenler yönünde iken , en düşük değer (3.62) ortaçağ tarihi ile ilgili belgesel film seyrettiğini söyleyen öğretmen adayları yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo-30: Tarihle ilgili belgesel seyretme sıklığına bağlı olarak, öğretmen adaylarının belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin bazı tutumları ifade eden önermelere ilişkin bulgular

	N	\bar{X}	S.S	F	p
1-Her Gün	1	3.1538	-	1.731	.145
2-Haftada	10	3.9615	.48141		
3- Ayda	57	3.7935	.55167		
4- Yılda	103	3.8857	.40258		
5- Hiç Seyretmem	20	3.6846	.39610		
Toplam	191	3.8373	.45929		
Varyans analizi	Kareler toplam	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması		
Gruplar arası	1.439	4	.360		
Gruplar içi	38.641	186	.208		
Toplam	40.080	190			

Tarihle ilgili belgesel seyretme sıklığı öğretmen adaylarının belgesellerle tarih öğrenim durumlarını kişisel olarak ifade eden önermeler ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair bulgular varyans analizi tekniği kullanılarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama değer (3.96) haftalık periyotta belgesel izlediğini söyleyenler yönünde iken , en düşük değer (3.15) günlük olarak belgesel film seyrettiğini söyleyen öğretmen adayı yönündedir. Görüşler arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

V. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma- Sonuç

Bu çalışma görsel materyal olarak kabul edilen belgesellerin tarih dersi için daha etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışma eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının görüşleri üzerinden gerçekleştirilmiş, belgesellerin tarih öğretimine etkisi; cinsiyet, mezun olunan lise, fakülte, bölüm, anne ve baba eğitim durumları, ilk belgeselin izlendiği yer, tarihle ilgili izledikleri ilk belgeselin konusu ve belgesel seyretme sıklık değişkenleri gözönünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular ile aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkarılmıştır:

1. Günümüzde yaygınlaşan televizyon kanalları bu alana yapılan yatırımın önemli oranda artmasına neden olmuştur. Bu durum insanlara ekrandan bilgi sahibi olunabileceği düşüncesini hissettirirken, konu yelpazesinin çeşitliliği ile belgesel önem kazanan bir program türü haline gelmiştir. Gittikçe mekanikleşen yaşama karşı, insana doğal bir bakış açısı sunması belgeselin önemini arttıran bir faktör olarak kabul edilebilir (Pembecioğlu, 2005: 77). Eğitimin görselliğine büyük katkı sağlayacağı düşünülen belgeseller, kaydetme yeteneği sayesinde geçmişe ait olanı bugüne taşıyarak tarih dersinde algısal ifadeyi güçlendirebilir.

2. Öğretmen adayları tarafından belgesel izlemek görsel yolla öğrenmeyi kolaylaştırır maddesi % 93.8 oranında kabul gören bir madde olmuştur. Görsel materyallerin karşılaştırma yapmayı, verileri anlaşılır kılmayı, nesnelere açıkça görebilmeyi, mesajları desteklemeyi, ilişkileri çözebilmeyi sağlayıcı özelliklere sahip oldukları düşünülmektedir (Purtul, 2006: 136). Görsel anlamda kullanılacak olan belgeseller tarih dersinde karşılaşılabilecek bu tür sorunları gidermeyi sağlayacağı gibi dersin kavranmasına da önemli bir katkıda bulunacaktır.

3. Belgeselde görüntüyü anlatımdan daha etkili bulan öğretmen aday oranı % 90.6'dır. Bu yüksek oran özellikle televizyon izleyicileri üzerinde tespit edilen bir araştırmanın sonucunu da destekler niteliktedir. Televizyonun kanal çeşitliliği karşısında bireyin, neyi izleyip neyi izlemeyeceğine dair verdiği karar yaklaşık 20 ile 60 saniye arasında

değişmektedir. Bu hızlı karar verme sürecinde görüntü, ses yada diğer dış etkenlere oranla daha etkin bir rol oynamakta ve kişinin karar sürecini etkilemektedir (Pembecioğlu, 2005:79). Belgeselde de öncelikle önemsenen nokta görüntüdür. Anlatım, müzik veya diğer dış etkenler onu destekleyen öğeler olarak kabul edilir (Gündeş, 1998: 21). Öğretmen adaylarının değerlendirmesi bu konunun desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca sinemanın 1800'lü yılların sonlarında ortaya çıkışından sesli sinema çekiminin ilk gerçekleştirildiği 1928'lere kadar sadece görüntüyü önemser bir yapıya sahip oluşu da belgeselin en önemli öğesinin görüntü olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Bu durumda görüntülü anlatım bireyin konuyla ilgili karar verme sürecine önemli bir katkıda bulunacaktır.

4. Tarihi olayların senaryolaştırılmış bir şekilde canlandırmalarla anlatıldığı kurmaca belgesel filmler, öğretmen adaylarının % 72.3'ü tarafından daha ilgi çekici olarak kabul edilmiştir. Tarihi film tarihin bir şekilde yorumudur. Aynı zamanda tarihin senaryolaştırılması sayesinde görüntüyü söze dökme probleminin çekici bir şekilde çözümlenmesini sağlar (Burke, 2003: 181). Geçmişin hikayeleştirilerek daha zengin unsurlarla sunumu, kurmaca nitelikli tarihi belgesellerin tercih edilmesine bir neden olarak kabul edilebilir.

5. Tarih öğretiminde belgesellerin kullanılması ile ilgili önermeler tarih öğretiminde belgesellerin etkisini gözlemlemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bölüm önermelerinin sonuçları dikkate alındığında önermelerin genel olarak "katılıyorum" aralığı içerisinde yer alması adayların belgeselleri tarih dersi için katkı sağlayabilecek materyaller olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

6. Tarihte en zor algılanabilecek noktalardan biri zaman kavramıdır. Geçmişin zamansal anlamda gelişim düzeyine paralel olarak anlatımla somutlaştırılmadığı anlar için belgesel önemli bir işlev görebilecektir. Geçmişle bugün arasındaki zamansal algı görsel anlamda belgeselin destekleyiciliği ile daha kolay somutlaştırılabilir. Öğretmen adayları tarihsel kronolojik bilginin öğrenilmesinde belgesellerin önemli bir unsur olacağına ilişkin görüşü % 74.5'lik bir oranla desteklemişlerdir.

7. Milli bilincin oluşturulmasında tarih dersi önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Felsefe Kurumu'nun 1975'te düzenlediği "Türkiye'de Tarih Eğitimi" seminerinde konuşan İonna Kuçuradi'ye göre; "...Kendi ülkesinin ve yaşadığı dünyanın yakın ve

uzak geçmişi ile şekillenen tarih bilinci, yaşadığı anın toplumsal sorunlarına bakma tarzını, dolayısı ile siyasal eğilim, tutum ve eylemlerini belirleyen ana etkenlerden biridir. Birçok değer sorunlarını içeren bu anlamdaki tarih eğitimi genel olarak sıkı sıkıya tarih yazarlığına bağlıdır” demektedir. (Kuçuradi, 1977: 235). Bu durum uzun yıllar milli bilincin oluşturulması için yazılı kaynakların yeterli olduğu görüşünün bir yansımasıdır. Görsel araçların eğitimde kullanılmaya başlanması bu durumu bir noktada değiştirmeye başlamıştır. Öğretmen adaylarının % 86.9’unun belgesellerin milli bilincin oluşmasına katkıda bulunduğunu belirtmeleri, durumun değiştiğinin bir işareti olarak görülebilir. Artık milli bilincin oluşturulması için yazılı kaynaklar tek etken değildir. Yazılı kaynaklar dışında sinemanın, belgesellerin, yazılı ve çizgi romanların dahi bu oluşuma bir katkı sağlayabileceği kabul edilmiştir (R.Kaya, 2005: 184).

8. Öğretmen adaylarının % 81.7’si belgesel izlemeyi, okul dışı tarih öğretim aracı olarak kabul etmiştir. Tarihi yerlere, müzelere düzenlenen gezilere, alternatif olarak belgesellerde bir okul dışı eğitim faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

9. Öğretmen adaylarının % 89.5’i belgesel izlemenin tarih dersi için keyif verici bir etkinlik olduğunu kabul etmişlerdir. Buna paralel olarak öğretmen adayları % 90 oranında belgesel izlemenin tarih konularına motivasyonu kolaylaştırdığı görüşündedirler. Belgesel, tarih dersini ilgi çekici hale getirmede kullanılabilir bir materyal olarak kabul edilebilir.

10. Cinsiyete göre, öğretmen adaylarının belgesel destekli tarih öğretimi ile ilgili görüşlerinde (belgesellerin bazı niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelerle ilgili) anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılığın oluşmamasından öğretmen adaylarının belgesel destekli tarih öğretimi ile ilgili aynı görüşü paylaştıkları, cinsiyetlerinin herhangi bir görüş farklılığı oluşmasında etken olmadığı sonucu çıkarılabilir. Ayrıca belgeselin bir öğretim faaliyeti olarak tarih derslerinin içerisinde yer almasının öğretmen adaylarının ortak bir isteği olduğu fikrine ulaşılabilir.

11. Öğretmen adaylarının fakültedeki bölümlerine bağlı olarak belgesel destekli tarih öğretimine ilişkin (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih

öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumlar) önermeler ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Bu durum öğretmen adaylarının belgesel kullanılarak tarih derslerinin işlenmesine olumlu görüş bildirdikleri sonucunu vermektedir. Bölümler içerisinde en yüksek değerlendirmeyi (anketin üç bölümü içerisinde) sosyal bilgiler öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adayları yapmıştır. Sosyal bilgiler programının diğer programlara nazaran daha fazla tarih dersine sahip olması olumlu görüş bildirilmelerinde önemli bir etki olarak kabul edilebilir. Yine her üç bölümün en düşük değerlendirmesini okul öncesi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının yapmış olması tarih dersinin bu programda çok fazla yer almamasından kaynaklandığı söylenilebilir.

12. Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türünün belgesel destekli tarih öğretimi (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları) önermeleri yönünden anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermelerle ilgili, en yüksek değerlendirme meslek lisesi mezunu öğretmen adayları tarafından yapılırken, en düşük değerlendirme fen lisesi mezunu öğretmen adayı tarafından yapılmıştır. Belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelerle ilgili olarak da en yüksek değerlendirme fen lisesi mezunu öğretmen adayı tarafından yapılırken, en düşük değerlendirme özel okul mezunu öğretmen adayları yönünde tespit edilmiştir. Bu duruma bakılarak lise düzeyinde konu ile ilgili fikir oluşturabilecek düzeyde belgesel destekli bir tarih öğretimi yapılmadığı sonucuna ulaşılabilir

13. Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyinin belgesel destekli tarih öğretimi (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermeler) ile ilgili görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermelerle ilgili en yüksek değerlendirme babası üniversite mezunu olan öğretmen adayları yönünde tespit edilmiştir. Belgesel ile ilgili bir ön bilgi seviyesinin oluşumunda baba eğitim düzeyi bir olumlu katkı olarak düşünülebilir.

14. Öğretmen adayları anne eğitim düzeyi belgesel destekli tarih öğretimi yönünden (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermeler) anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Bu durum anne eğitimi hangi düzeyde olursa olsun eğitim faaliyetleri içerisinde belgeselin yeterli ölçüde kullanılmıyor olmasından kaynaklanan bir durum olarak düşünülebilir.

15. Öğretmen adaylarının belgeseli ilk izledikleri yer, belgesel destekli tarih öğretimi konusunda (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermeler) anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Önermelerin kendi içerisinde ki değerlendirmelerde belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermeler konusunda en düşük değerlendirmeyi yapan grubun daha önce hiç belgesel seyretmediğini söyleyenler olduğu görülmüştür. Belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermelerle ilgili en yüksek değerlendirmeyi yapanların ise belgeseli daha önce televizyonda izlediğini söyleyenler yönünde olması televizyonun eğitim amaçlı kullanılabileceğini göstermektedir (Cereci, 1996:104). Belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelerle ilgili en yüksek değerlendirme belgeseli ilk kez dersane de izlediğini söyleyenler yönünde tespit edilmiştir. Bu durum tutum oluşturmada dersanelerin daha esnek bir disiplin yapısına sahip olmasından kaynaklanan bir durum olarak düşünülebilir.

16. Öğretmen adaylarının ilk izledikleri belgeselin konusu, belgesel destekli tarih öğretimi (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermeler) yönünden anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Osmanlı tarihi, öğretmen adaylarının üç bölüm önermeleri içerisinde ilk izledikleri belgesel konusu olarak tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin siyasi sosyal ve askeri pek çok anlamda konu zenginliği ve döneminin en güçlü devletlerinden biri olarak kabul edilmesi belgeselcinin malzeme sıkıntısı çekmeden çalışma yapmasını sağlayıcı bir neden olarak kabul edilebilir. Sinemanın Türkiye'deki

başlangıcı 1918 yılına yani Osmanlının son dönemine rastlamaktadır. 1918 döneminde yapılan sinema çalışmaları ileriye dönük olarak yapılacak çalışmalar için bir temel oluşturmuştur. Özellikle tarihi belgesellerin mekanı önemsemesi, Osmanlı devletinin aynı coğrafya üzerinde kurulup genişlemesi ve Atatürk'ün emriyle özellikle kurtuluş savaşına ait mekanlarda temsili sahneler çekilerek bunların diğer belge filmlere eklenmesi (Seyhan, 1998: 45) belgeselcilerin zengin bir malzemeye sahip olmasını sağlamıştır.

17. Öğretmen adaylarının belgesel izleme sıklıkları, belgesel destekli tarih öğretimi ile ilgili (belgesellerin birtakım niteliklerini ifade eden önermeler, belgesellerin tarih öğretimine etkisini ifade eden bazı önermeler ve belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin birtakım tutumları ifade eden önermelerle) görüşleri yönünden anlamlı bir farklılık oluşturamadığı tespit edilmiştir. Türkiye’de televizyon seyretme oranının yüksekliğine rağmen belgesel izleme oranının aynı düzeyde olmadığı yapılan çalışmanın bir sonucu olarak düşünülebilir.

5.2 Öneriler

1. Tarih dersinin ilköğretimden başlayarak yükseköğretime kadar konu alanı bakımından sürekliliği olan bir ders olması dersin öğrenimi açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Buna rağmen öğrenim kademeleri gözönünde bulundurulduğunda konularının zaman zaman tekrar bir nitelik taşıyor olması dersin sıkıcılık faktörünü arttıran bir nokta olarak da görülebilir. Zira öğrencinin “ben bunu daha öncede duymuştum” hissi öğrenmedeki motivasyonu düşürücü bir etki oluşturabilir. Bu noktada tarih dersinin belgesel destekli işlenmesi ders etkinliğini zenginleştirici, motivasyonu ve ilgiyi arttırıcı bir faktör olarak düşünülebilir. “Tarih dersinde belgesel izlemekten keyif duyarım” maddesinin 4.43, “Belgesel izleyerek yapılan tarih dersi konulara motive olmamı kolaylaştırır” maddesinin 4.32’lik tamamen katılıyorum düzeyinde öğretmen adayları tarafından kabul edilmiştir. Bu durum belgesellerin tarih dersi içerisinde kullanılmasının gerekli olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

2. Okulların toplu olarak bilgi öğreten yerler olmasına rağmen bilginin bireysel öğrenme faaliyetleri sonucunda öğrenilebileceği ortaya çıkmıştır. Bu durumda her

öğrencinin öğrenme anlayışı birbirinden farklıdır. Derslere dilsel, görsel, deneysel... ne kadar çok zenginleştirici unsur katılırsa öğrenme de o ölçüde kolaylaşacaktır. Bu durumda belgeseller tarih dersinin öğrenilmesini kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır.

3. Tarih dersinin öğrenilmesine yardımcı unsurların içerisine belgeselleri katmak dersi daha ilgi çekici hale getirerek dersin işlenmesine önemli bir katkı sağlayabilecektir. Burada sorun olarak görülebilecek durumlardan birisi, belgesel destekli ders işlemede donanımlı bir ortama ihtiyaç duyulması olabilir. Her sınıfın bu şartları taşımasının mümkün olmadığı durumlarda okulun belli bir bölümünde düzenleme yapılması bu sorunun çözümü o an için yeterli bir durum olarak kabul edilebilir. Ayrıca gerek tarih öğretmenliği programı gerekse sosyal bilgiler programında öğrenim gören öğretmen adaylarının bir ders içi etkinlik faaliyeti olarak belgesel kullanımı konusunda bilgilendirecek fakülte ders programları geliştirilebilir. Öğretmen yetiştiren programlara tarih metodolojisi çerçevesince konulacak yazılı kaynak, film, belgesel gibi görsel kaynak analizlerine dayalı konular (R.Kaya, 2005: 339) öğretmenlerimizin bu konuda donanımlı yetişmesine imkan hazırlayacaktır. Öğretmen adaylarının filmlerin yönetmenin dünya görüşüne uygun olarak çekilmesine 3.13 ve belgesellerin propaganda amacı taşıyor olmaları maddelerine destek vermeleri belgesellerin seçilirken birtakım kriterlerinin sorun oluşturabileceği gerçeğini göstermektedir. O halde mevcut konularla ilgili kullanılacak belgesel listelerinin milli eğitimin ilgili birimlerince hazırlanarak okullara gönderilmesi, öğretmenler için bir seçicilik ve kolaylık sağlayacaktır. Böylece tecimsel yada ideolojik kaygılarla çekilen belgeseller ile objektif ölçülerde çekilen belgeseller arasındaki ayırım bir uzmanlar heyeti tarafından belirlenmiş olacaktır.

4.Tarih dersinde belgesel izlenme etkinliği, ilköğretimden yükseköğretime kadar zaman zaman tarih konularının tekrarlanmasından doğan sıkıcılığı ortadan kaldıracağı gibi olaylara farklı bir bakış açısı getirerek, bireyin çok yönlü düşünme yeteneğine bir katkı sağlayabilecektir. Böylelikle öğrencilerin problem çözme yetenekleri geliştirebilecek ayrıca eleştirel düşünme yeteneği ve başkalarının farklılıklarına saygı gösterme özelliklerinin kazanılmasına da yardımcı olabilecektir.

5.Belgesel filmler, öğretmene ve ders kitabına alternatif bir öğretici unsur olarak kabul edilebilir. Öğretmen adaylarının tarih dersi için öğretmen anlatımını belgesel izlemeye tercih ederim maddesini 3.20'lik aritmetik ortalaması ile kararsız aralığında bırakmaları

artık öğretmenin anlatımına yardımcı unsurların derse katılması gerekliliğini ortaya koyan bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “Belgesel tarih dersinin geleneksel öğrenme yöntemleri dışında işlenmesini sağlar” maddesinin öğretmen adayları tarafından (4.24) tamamen katılıyorum düzeyinde kabul edilmesi de bu noktanın desteklendiğini göstermektedir. Bu durum yeni eğitim anlayışının kazandırmaya çalıştığı öğretmenin herşeyi bilen değil, koordine eden durumunun oluşumuna da yardımcı olacaktır.

6. Belgeselin ilk izlendiği yerle ilgili değişkenin belgesellerle ilgili tutum geliştirme önceliğini dersanelere vermesi, tutum geliştirmede daha aktif olması gereken okullarımız açısından manidardır. Okullarımız bilgi olarak çağı yakalamanın yanında öğrencilerin tutum geliştirmelerine imkan sağlayacak ortamlar hazırlayabilmelidir. Bunun için eğitimcilerimiz okulları öğrenme disiplini açısından daha esnek hale getirerek yaşam boyu öğrenme faaliyet alanlarının oluşumuna da katkı sağlayabilir.

7. Öğretmen adaylarının belgeseli ders başarılarını arttıran bir unsur olarak kabul etmeleri belgesel kullanılarak alışlagelen değerlendirmelerin dışında alternatif ders değerlendirmelerinin yapılması yönünde bir fikir geliştirmeyi sağlayabilir. Belgeselin ders içerisinde bir performans değerlendirme aracı olarak kullanılması, test tekniğine bağlı olarak yapılan değerlendirmelerin dışında alternatif yeni değerlendirme yöntemlerinin oluşumuna katkı sağlayabilecektir. Performans değerlendirme aracı olarak öğrencilerin kendi hazırladıkları belgeseller bu noktada kullanılabilir.

8. Televizyon artık günlük hayatın önemli bir parçası haline gelmiştir. Bugün televizyon eğlendirmenin dışında bir bilgi verme aracı olarak da kabul edilmektedir. Televizyon karşısında geçirilen süre kanal sayısının artışına paralel bir şekilde artmaktadır. Televizyonun etkisini azaltmak için bilinçli bir televizyon izleyicisi yaratmak gerekir. Öğretmen adaylarının bir kısmının ilk belgeseli televizyonda izlediklerini belirtmeleri televizyonun eğitimsel önemine dikkat çeken bir noktadır. Böylece öğretmen adaylarının bir okul dışı faaliyet olarak katılıyorum düzeyinde (4.09) kabul ettikleri belgeseller televizyon sayesinde etkin bir hale getirilebilir. Derslerin özellikle tarih derslerinin belgesel destekli işlenmesi, bu konu hakkında öğrenciyi bilinçlendirerek ders dışı ortamlarda da belgesel izleme isteği oluşturabilir. Böylece televizyonu bir boş vakit

geçirme aracı olarak değilde nitelikli program seçerek sizleyen bilinçli bir izleyici kuşağı da ortaya çıkarılabilir.

9. Belgesellerin tarihi kanıt özelliği taşıdığını katılıyorum düzeyinde (3.80) kabul eden öğretmen adayları gezip gördükleri yerlerle ilgili olarak kendi çekimlerini yapmak sureti ile tarihi kanıtları daha bilinçli olarak görme ve tekrar izleyerek sorgulayabilme şansına sahip olabilirler. Böylece yeni eğitim programının sosyal bilgiler dersinden beklediği farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayabilen insanlar ile olaylar-olgular arasındaki farkları görsel güç ile anlayabilen, kendisinin değişim ve sürekliliğini algılayabilen bireylerin yetiştirilmesine de (Sosyal Bilgiler Programı, 2005: 6) destek sağlayabilir.

10. Öğretmen adayları bir boş zaman etkinliği olarak belgeselin değerlendirilip değerlendirilemeyeceği yönündeki önermeye 3.12 aritmetik ortalama ile kararsız bir durum sergilemişlerdir. Bu duruma bakarak belgeselin bir boş zaman etkinliği olarak nasıl değerlendirilebileceği konusunda öğretmen adaylarının yeterli bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılabilir. O halde gerek ders içi anlatımında gerekse performans değerlendirme aracı olarak belgesellerin kullanılması ile bireyin bilinç kazanması sağlanabilir. Bireylerin ileriki yaşamlarında yeni hobi alanları oluşturmalarına da bu noktada belgeseller yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. 2006, Aktif Öğrenme, Biliş Yayınları, İzmir
- Adalı , B. 1986, Belgesel Sinema - Belgesel Sinemanın Doğuşu İngiliz Belgesel Okulu ve Türk Belgesel Sineması-, Hil Yayın, İstanbul
- Akbulut-Tan, N. 2005, “Belgesel Gerçekliği Yeniden Kurar”, Belgesel Film Üstüne Yazılar, Babil Yayıncılık, Ankara, s.84-86
- Arslan, M. M. ve Levent Eraslan, 2003 Güz, “Yeni Eğitim Paradigması ve Türk Eğitim Sisteminde Dönüşüm Gerekliliği”, Milli Eğitim Dergisi, (160). [Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/160/Arslan-Eraslan.Htm](http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/160/Arslan-Eraslan.Htm) (23.07.07)
- Ata, B. 2000, “Temel Eğitimde Tarihin Amacı”, Milli Eğitim Dergisi, (147). Millî Eğitim Basımevi, Ankara. [Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/147/Ata.Htm](http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/147/Ata.Htm) (13.07.07).
- _____.2002 Kış-Bahar, “Tarih Öğretimi Hakkında”, Milli Eğitim Dergisi, (153-154). [Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/147/Ata.Htm](http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/147/Ata.Htm) (13.07.07).
- _____.2002, Müzelerle ve Tarihi Mekanlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşleri, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (yayınlanmamış).
- _____.2003 Yaz, “Rousseau, Emile ve Tarih Öğretimi”, Milli Eğitim Dergisi, (159). Milli Eğitim Basımevi, Ankara [Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/159/Ata.Htm](http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/159/Ata.Htm). (24.08.07).
- Atabey, M. Haziran 2005 “Belgesel Film Yapımında Yeni Yönelimler ve Melez Formlar” Yeni Düşünceler, Yıl 1,(1), Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, s.217-227
- Atmaca, G. 2004, Tarih Eğitiminde Aktif Katılım Ve Gösteri Yolu İle Öğrenme, Sabancı Üniversitesi, Eğitimde İyi Örnekler Konferansı

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "21. Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi" İle İlgili Rec (2001)15 No'lu Tavsiye Kararı [Http://Digm.Meb.Gov.Tr/Belge/Ak_Tarih21yy.Htm](http://Digm.Meb.Gov.Tr/Belge/Ak_Tarih21yy.Htm) (13.07.07)
- Aydın, M. Z. 2001, "Aktif Öğretim Yöntemlerinden Buldurma (Sokrates) Yöntemi", C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 5 (1), s. 55-80.
- Baymur, F.1949, Tarih Öğretimi, İnkılap Kitapevi, Ankara.
- Bederida, F.,(2001)."Tarihsel Pratik Ve Sorumluluk",Derleyen François Bedarida, Tarihinin Toplumsal Sorumluluğu, Çeviren Ali Tartanoğlu- Suavi Aydın, İmge Kitapevi, Ankara, s.9-15
- Beydoğan, H.Ö. 2007, "Öğrenme Öğretme Süreci". Öğretim İlke ve Yöntemleri. Editör: Gürbüz Ocak, Pegem A Yayınları, Ankara, s.99-135.
- Binark, M. "Medyayla Nasıl Mücadele Etmeli? Eleştirel Medya Okuryazarlığı Önerisi",(<http://www.radyokassel.de/modules.php?name=News&file=article&sid=882> 17.04.2008)
- Burke, P., 2003. Tarihin Görgü Tanıkları, Çeviren: Zeynep Yelçe, Kitap Yayınevi, İstanbul
- Candan, A.S. 1998, "Kavramlara Dayalı Tarih Öğretimi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (yayınlanmamış).
- _____.Ekim 2005, "Üst Bilişsel Kuram ve Tarih Öğretimi". Kastamonu Eğitim Dergisi Cilt:13(2), s. 327-332.
- Carr, H., E., (1980). Tarih Nedir?,Çeviren: Misket Gizem Gürtürk, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Cerci, S. 1996, Televizyonun Sosyolojik Boyutu, Şule Yayınları, İstanbul.
- _____.1997, Belgesel Film,Şule Yayınları, İstanbul

:

- Chansel, D. 2003a, Beyaz Perdedeki Avrupa, Çeviren: Nurettin Elhüseyni, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- _____ .2003b, 20. Y.Y. Tarihini Öğretmek İçin 20. Y.Y. Görüntülerinden Yararlanmak, Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Collingwood, R.,G. 1990, Tarih Tasarımı, Çeviren: Kurtuluş Dinçer, Ara Yayıncılık, İstanbul.
- Çaplı, B.1997, "Tarih ve Belgeseller" I. Ulusal B.S.B. Konferans Bildirisi, İstanbul
- Çaplı, B., Abdülrezzak Altun ve Nilüfer Timisi, 1991, "Üniversite Öğrencilerinin Demokrat Parti Hakkındaki Kanıları ve Demirkırat Belgeselinin Bu Kanılar Üzerinde Yol Açtığı Değişiklikler", Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, Ankara.
- Çeliköz, N., Filiz Çetin, 2004 Bahar, "Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenler", Milli Eğitim Dergisi 162 (Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/162/Celikoz-Cetin.Htm. 28.02.2008).
- Çilenti, K. 1988, Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Kadioğlu Matbaası, Ankara:
- Çoban, A. 2007, "Temel Kavramlar", Öğretim İlke ve Yöntemleri, Editör: Gürbüz Ocak, Pegem A Yayınları, Ankara, s. 1-54
- Çomak, Akgün, N. 2005, "Türk Sinemasında Ordu Merkezli Sinema Dairesinin Önemi ve Yeri. Sinemanın Doğuşu ve Ülkemize Girişi", Belgesel Film Üstüne Yazılar, Babil Yayınları, Ankara, s. 31-35
- Demircioğlu, İ.H. 2005, Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar, Anı Yayıncılık, Ankara.
- _____ .2006 Bahar, Lise Öğrencilerinin Tarih Dersinin Amaçlarına Yönelik Görüşleri, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.,Cilt 4(2), s.153-162.

- _____.2007 Yaz, “Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi”, Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), (42), s.77-93
- Demirel, Ö. 2005, Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Derman, İ. 1991, Fotoğraf ve Gerçeklik, Ağaç Yayınları, İstanbul
- Dilek, D. 2002, Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Doğaner, Y. 2005 Temmuz, ”Yüksek Öğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar – Hacettepe Üniversitesi Örneği–“.Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi (62), Cilt: XXI, s:589-611
- Doğramacı, E. 1993 Mart, “Atatürk Düşüncesi İle Türk Kadınının Çağdaşlaşması” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, (26) Cilt: IX Eğitim Semineri, Denizli 04-05 Mayıs
- Ferro, M. 1995, Sinema ve Tarih, Çeviren: Turhan Ilgaz-Hülya Tufan, Kesit Yayıncılık, İstanbul:
- Ferro, M., Yuri Afanasyev ve Diğerleri, 2003, Tarihler ve Yorumları, çeviren: Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Florescano, E. 2001, “Tarihin Toplumsal İşlevi”, Derleyen: François Bedarida Tarihinin Toplumsal Sorumluluğu, Çeviren: Ali Tartanoğlu- Suavi Aydın, İmge Kitapevi, Ankara:
- Frendo, H., 2003, Yeni Bir Tarih, Avrupa’yı Geçmişinden Kurtarabilir mi? Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gökkaya K. 2001, “Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin (Lisans)Tarih Bilinci Üzerine Bir Anket Değerlendirmesi”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21 (2).

- Grierson, J. 2000, “John Grierson’un Önsözü”, Belgesel Sinema, İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- Gurevich, A.I. 2001, “Tarihçinin Çifte Sorumluluğu”, Derleyen François Bedarida, Tarihçinin Toplumsal Sorumluluğu, Çeviren Ali Tartanoğlu- Suavi Aydın, İmge Kitapevi, Ankara.
- Gündeş, S. 1989, Belgesel Filmin Yapısal Gelişimi Türkiye’ye Yansıması, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____.1998, Belgesel Filmin Yapısal Gelişimi Türkiye’ye Yansıması, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Halkın, E.-L. 1989, Tarih Tenkidinin Unsurları, Çeviren: Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu (Taslak Basım 2005), Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- İşler, A. Ş. Kış 2003, “Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi”, Milli Eğitim Dergisi (157) [Http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/157/Isler.Htm](http://Yayim.Meb.Gov.Tr/Dergiler/157/Isler.Htm) (20.07.07)
- İşman, A. 2005, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Sempati Pegem A Yayınları, Ankara.
- Kabapınar, Y. 1991, “Müfredat Programları ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretimde (Lise) Tarih Öğretimi”, Yüksek Lisan Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (yayınlanmamış)
- Kalaycı, N., 2001a, Sosyal Bilgilerde Problem Çözme ve Uygulamalar, Gazi Kitapevi, Ankara.
- _____.Haziran, 2001b, İki Boyutlu Görsel Öğrenme ve Öğretme Araçları, X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi) [Http://W3.Gazi.Edu.Tr/~Kalayci/2001.Doc](http://W3.Gazi.Edu.Tr/~Kalayci/2001.Doc). (13.09.07)
- Kaplan, İ. 2002, Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi, İletişim Yayınları, İstanbul..

- Karasar, N. 2005, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kaya, R., 2005, Öğrencilerin Tarih Sunum Araçlarına Yaklaşımı (Erzurum Örneği).
Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış)
- Kaya, Z. 2005, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayınları, Ankara.
- Kuçuradi, İ. 1977,“Tarih Eğitimi Sorunları”, Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kutay, U., (2006). Kamera Gerçek İlişkisi ve Belgesel Sinemada Gerçek, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Yayınlanmamış)
- Küçükahmet, L. 1989, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Gazi Eğitim Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara:
- Meydan Larousse. 1978, “Pragmatizm”. Cilt:10. İstanbul:Meydan Gazetecilik Ve Neşriyat,
- Ocak, G. 2007, “Yöntem ve Teknikler”, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Editör: Gürbüz Ocak, Pegem A Yayınları, Ankara, s. 215-279
- Özden, M.,Y. 2004, ”Bilgi-Beceri-Davranış Kazanma Süreci Olarak Derslerin Yeni Anlamı : Problem Çözme Temelli; Senaryo-Proje Destekli Eğitim”. AB Sürecinde Eğitimde Reform İhtiyacı Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara, s. 65-71
- Özer, İ. 2000, “Medyanın Toplumsal Değişime Etkileri”. IV.Yerel Medya Eğitim Semineri (4-5 Mayıs 2000), Denizli.
- Öztaş, S. 2006, “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Filmlerin Kullanımı”, Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi 10-11 Kasım 2005, Editör: Yasemin Doğaner, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.131-150

- Özdamar, K.1997, Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Paykoç, F. 1991, Tarih Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir,
- Pembecioğlu, N. 2005, “Başlarken: Neden Belgesel Film”, Belgesel Film Üstüne Yazılar, Babil Yayıncılık, Ankara, s.1-10.
- _____.2005, “Toplum ve Belgesel Film”, Belgesel Film Üstüne Yazılar, Babil Yayıncılık, Ankara, s.12-23
- _____.2005, “Belgeselin Sorunları ve Geleceğin Belgeselleri”, Belgesel Film Üstüne Yazılar, Babil Yayıncılık, Ankara, s.224-237
- Puig, M. 2003,“Eğitim Sistemi Dışında Tarihin Çıraklığı”. Derleyen François Bedarida, Tarihçinin Toplumsal Sorumluluğu,Çeviren Ali Tartanoğlu- Suavi Aydın, İmge Kitapevi, Ankara.
- Purtul, İ. 2006, Eğitimde Ezbersiz Günlere Doğru, Akasya Kitap, Ankara.
- Road, S. 2000, “1939’dan İtibaren Belgesel Film”, Belgesel Sinema, Çeviren: İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- Rotha, P. 2000, Belgesel Sinema, Çeviren: İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları
- Safran, M. 2006, Tarih Eğitimi Makale ve Bildirileri, Ankara, Gazi Kitapevi.
- Seven, S. 2001, İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış).
- Seyhan, İ. 1998, Tarihsel Olayların Televizyona Yansıtılmasına Bir Örnek: “Kurtuluş”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmamış)
- Silier, O. Nisan-2002, “Tarih Eğitiminde Yeni Bir Modele İhtiyacımız Var”, Toplumsal Tarih Dergisi (100)

- Sönmez, V. 2005, Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Klavuzu, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E., (1998). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler”, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editör: Gürhan Can, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı Yayınları, Eskişehir. [Http://Www.Aof.Anadolu.Edu.Tr/Kitap/Ioltp/2295/Unite07.Pdf](http://Www.Aof.Anadolu.Edu.Tr/Kitap/Ioltp/2295/Unite07.Pdf) (08.01.2008)
- Stradling, R., (t.y.). 20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli?, Çeviren: Ayfer Ünal, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Susar, A. F. 2004, Türkiye’de Belgesel Sinemacılar, Es Yayınları, İstanbul.
- Şahin, A. 2007, “Temel Öğretme Öğrenme Yaklaşımları”, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Editör: Gürbüz Ocak, Pegem A Yayınları, Ankara, s.173-210.
- Şahin, Yanpar T., ve Soner Yıldırım, 1999, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Anı Yayıncılık, Ankara
- Şimşek, A. 2003, Tarih Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 4 (I)
- Tekeli İ. 1998, “Tarih Yazıcılığı Ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler”, Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- _____.2002 Nisan, “Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Eğitimi İçin”, Toplumsal Tarih Dergisi (Ek), Cilt:16, (100)
- Tok, T. N. 2007, “Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler”, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Editör: Ahmet Doğanay, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Torun, H. 2000, Türkiye’de Tarihsel Belgesel Filmlerde Tarihin Yorumlanması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmamış)
- Türkoğlu, A. Yaz 2005, Avrupa Birliği Sürecinde Eğitimi Etkileyen Faktörler, Milli Eğitim Dergisi, Yıl:33 (167)

- Ulutak, N. 1988, Belgesel Sinemanın Genel Özellikleri ve Tarih Felsefesi Açısından Belgesel Sinemada Gerçeklik, Doktora Tezi, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir (Yayınlanmamış).
- Wenger, K. 2003, “Tarihin Tele-Vizyonu”, Tarihler ve Yorumları, Çeviren: Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Yapıcı, G. 2006, Dört Kültürde Tarih Öğretimi Yaklaşımı: İngiltere, Fransa, İsviçre ve Türkiye Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (yayınlanmamış)
- Yaşa Dergisi, 6. Sayı Tolga Örnek Röportajı. http://www.indeksiletisim.com/hizmet_goster.asp?ID=461&hizmet_id=8 (13.02.2008)
- Yök Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi 1997, Sosyal Bilimler Öğretimi, Ankara
- Yurdakul, B., (2005).”Yapılandırmacılık”, Eğitimde Yeni Yönelimler, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayınları, Ankara.
- Yüce, T. 2001, Belgesel Sinemada Gerçekçilik Anlayışı Ve Türkiye’deki Örnekleri, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış)

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://cc.domaindx.com/guguz/p51.html> (08.06. 2007).
- <http://egitek.meb.gov.tr/egitek/tanitim.html> (19.06.07)
- <http://www.egitim.aku.edu.tr/metod01.htm>. (10.09.2007).
- <http://www.egitim.aku.edu.tr/metod02.htm> (15.09.07)
- <http://www.fotografya.gen.tr/issue-14/fotografve uygarlik.htm> (06.06.2007)
- http://digm.meb.gov.tr/belge/AK_Tarih21yy.htm (13.07.07)

<http://www.batmanaol.k12.tr/prose.doc>. (28.02.2008)

<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=1684> (03.02.2008)

<http://egitek.meb.gov.tr/egitek/tanitim.html> (03.02.2008).

<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm> (01.03. 2008)

Resimlerle İlgili İnternet Kaynakları

Resim-1: Flatherty'nin, Nanook Of The North - Kuzeyli Nanok Belgeseli

<http://my.opera.com/illegalizm/blog/bilinmeyen-belgesel> (08.07.2007)

Resim-2: İlk Türk Filmi: Ayestefanos Abidesinin Yıkılışı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayastefanosdaki_Rus_Abidesinin_Yıkılışı (08.07.2007)

Resim-3: "Potemkin Zırhlısı" filminin merdiven sahnesi

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Potemkin> (22 02. 20008)

EK-1: ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ DERSİNDE KULLANILABİLECEK BAZI BELGESELLER

Filmin adı ve konusu	Yönetmen – yapımcı	Süresi
Balkan Harbi: Balkan Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin durumu	İlhan Bardakçı	25'
Basın Tarihimizden Çöken Bir İmparatorluk: Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları, ile I.Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerden etkilenişi	Ziya Özkan	50' (4 bölüm)
Sarıkamış- Anıt Dağ: Sarıkamış Harekatı'nın siyasi ve askeri yönleri	Banu Zorlutuna	52'
Çanakkale Geçilmez	Yavuz Tarakçı oğlu	27'
Gelibolu'nun İki Yakası: Çanakkale savaşının iki tarafın belgelerine dayanarak incelenmesi	Can Dünder	
Gallipoli: Çanakkale savaşının savaşın iki tarafı açısından değerlendiren uluslararası bir belgesel	Tolga Örnek	
Çanakkale Geçilemedi	Hain Fiberi	
Çanakkale : Anılardan alıntılarla Çanakkale Savaşı	Emel Uygur	37'
Bir Zaferler Demeti Çanakkale	Hüseyin Taşkın	24'
Bir Yaman Türkü Çanakkale	Reşit Demirbaş	25' x 4
Çanakkale Yılı 1990	Reşit Demirbaş	25'
Çanakkale Geçilmez	Raşit Demirtaş	35'
Çanakkale Geçilmez	Hülya Sabuncu	20'
Çanakkale 1915 ve Mustafa Kemal	Şükrü Avşaroğlu	28'
Çanakkale 1915	Uğur Özgen	18'
Çanakkale Şehitleri	Tanju Korel	38'
Erzurum'da Ermeni Zulmü	Gaf TV	15'
Bugün On Dokuz Mayıs	Suat Altın ol	25'
Samsundan Doğan Güneş	Çetin İmim	31'
Anıtkabir:Anıtkabir'in tanıtımı ve Atanın ölümü ile ilgili belgesel	Ayten Aylıkken	
Anıtkabir Defteri :Atatürk'ü		

anma amaçlı hazırlanan bir belgesel	Hüsamettin Ünlüoğlu	25'
Atatürk ve Sanat	Halit Refik	35'
Ankara: Ankara'nın bir ahi kasabasından başkente dönüşümü	Tülin Eraslan	
Fikriye: Fikriye ile M. Kemal arasındaki aşkı dönemin olayları üzerinden anlatan bir belgesel	Can Dünder	47'
Ankara'nın başkent oluşu	M. Ali Özpolat	21'
Başkent Zaman İçinde	Hasan Özgen	22'
Kurtuluş Savaşı	Adil Baldal	48'
Hoş Geldin Gazi	Sağhan Oflu	20'
İlk Kurşun: Hasan Tahsin'in İzmir'in işgaline karşı başlattığı ilk kurşun hareketi ve sonrası	Nazmi Kal	13'
İlk Kurşun- Hasan Tahsin	Nihat Onat	25'
Milli Mücadele Yılları Ve Atatürk	Marc Mopty	42'
Seyir Defteri: Kurtuluş Savaşının öncesindeki gelişmeler ve mücadelenin başlaması	Can Dünder	
Erzurum Kongresi	Sevilay Tüccar	22'
Sivas Kongresi: kongrenin yapılmasındaki önem ve toplanma nedenleri	Tülin Oral	17'
Sivas Kongresi	Levent Ersin	20'
Sivas Kongresi	İsmail Çoruh	21'
Sivas Kongresi	Sevinçal Tüccal	35'
Misak-ı Milli	Şahika İzmen Gündüz	51'
23 Nisan Demokraside İlk Adım	Kerime Şenyücel	27'
23 Nisan Belgeseli	Kemal Demirer	21'
Birinci İnönü Zaferi	Canan Evcimen İçöz	20'
Birinci İnönü Zaferi	Muammer Göz	16'
Birinci İnönü Zaferi Yıl 1990	Refik Tokgöz	22'
Birinci İnönü Zaferi	Refik Tokgöz	22'
İstiklal Marşının Kabulü	Hüseyin Kayılmaz	26'
I. İnönü Zaferi Yıl 1990	Refik Tokgöz	26'
Kurtuluş: II. İnönü Zaferi'nden Lozan görüşmelerine kadar geçen olaylar	Ziya Öztan	60'x6
30 Ağustos: 30 Ağustos Zaferini anlatan bir belgesel	Sedat Öncel	22'
30 Ağustos	Erol Mutlu	56'

Büyük Zafer Ve Yankıları		
Dokuz Eylül; İzmir'in Yunanlılardan geri alınışı	Yılmaz Tekin Önay	43'
İlk Kurşundan Dokuz Eylül'e: İzmir'in işgali ve sonrasındaki gelişmeler	Yılmaz Tekin Önay	58'
Barışın İlk Günü Dokuz Eylül: milli mücadele sonrası İzmir'in anlatılması	Nihat Onat	38'
Dokuz Eylül'ü Unutmak	Nazmi Kal	29'
	Nihat Onat	24'

İzmir'in Kurtuluşu		
Dokuz Eylül	Nihat Onat	14'
Dokuz Eylül		
Dokuz Eylül	Erol Aksoy	50'
Dokuz Eylül İzmir'in Kurtuluşu	Levent Ersin	25'
Mudanya Mütarekesi: Mudanya görüşmelerinin meclis kayıtlarına dayanılarak incelenmesi	Atilla Özgür	18'
Saltanatın Kaldırılması: saltanat ve padişah kavramlarından hareketle inkılabın anlatılması	Nihat Onat	24'
Saltanatın Kaldırılması	İsmail Çoruh	12'
Saltanattan Cumhuriyete	Canan Evcimen İçöz	30'
Saltanatın Kaldırılması	Mehmet Akif Erbaş	28'
Lozan Antlaşması	Atilla Özgür	26'
Lozan Barış Konferansı	Mehmet Kaya	28'
Lozan Barış Antlaşması	Nuray Abay	25'
66. Yılında Lozan, Yıl 1989	Ramazan Bakkal	27'
Lozan	Fikret Özkaya	23'
Tutsaklıktan Bağımsızlığa Lozan	M. Akif Erbaş	23'
Cumhuriyet'in İlanını Yaşayanlar	Nazmi Kal	51'
Cumhuriyet	Mustafa Gerçekler	30'
Cumhuriyet	F. Ozankaya	31'
Cumhuriyet	Nazmi Kal	24'
Cumhuriyet'in İlanı	Nazmi Kal	27'
Cumhuriyet Bayrağı Altında	Tülin Oral	16'
Cumhuriyet Çınarı	Filiz Özkaya	35'x10
Cumhuriyetin Hayalleri	Enis Rıza	140' (4 bölüm)
66. Yılında Kabotaj Bayramı	Ramazan Bakkal	28'
Şapka Devrimi: Türk toplumundaki 70'li yıllardaki değişimin şapka devrimi	Azizi Albek	20'

üzerinden anlatıldığı bir belgesel		
Şapka Devrimi	H. Eroğlu	13'
	Bora Üral	16'
Şapka Devrimi		
Şapka Devrimi	Mammer Göz	14'
Çarıktan Şapkaya	Hayrullah Oğuz	30'x5
Harf Devrimi: Atatürk'ün Harf İnkılabını yapma gerekçeleri ve sonrasındaki gelişmeler	F. Ozankaya	31'
Harf Devrimi	H. Eroğlu	24'
Kubilay: Menemen Olayı'nın yıl dönümü için hazırlanan bir belgesel	Önce Öner	30'
Kubilay	Ünal Yılmaz	16'
Şehit Kubilay	Hüseyin Taşkın	25'
Kubilay Olayı	Hüseyin Kanyılmaz	212
Sarı Zeybek: hayatının son 300 gününde Ata'nın ölüme karşı verdiği direniş	Can Dünder	
Atatürk İlkeleri	Şükrü Avşaroğlu	234'x6
Hatay'ın Kurtuluşu : Hatay'da Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki gelişmeler	Turgay Edremit	14'
Hatay'ın Anavatana Katılışı	Tülin Oral	18'

EK-2 : Anket

Değerli öğrenci,

Bu anket “Belgesellerin tarih öğretimi üzerindeki etkisini” araştırmak için Eğitim Fakültesi öğrencilerinin bu konudaki görüşlerinden yola çıkarak yapıla bir çalışma olup anket soruları aşağıda belirtilmiştir. Anket sorularını dikkatle okuduktan sonra size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

İlgi ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Okutman Sibel YAZICI
Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi

I. BÖLÜM

Bu bölümde size ait kişisel bilgiler bulunmaktadır. Aşağıdaki soruların seçeneklerinden durumunuza uygun olanı işaretleyiniz.

S.1	Cinsiyetiniz; a.Kız b. Erkek
S.2	Fakültedeki bölümünüz; a. Okulöncesi Öğretmenliği b. Sınıf öğretmenliği c. Sosyal bilgiler öğretmenliği d. Türkçe öğretmenliği
S.3	Mezun olduğunuz lisenizin türü; a. Genel lise b. Meslek lisesi c. Fen lisesi d. Anadolu öğretmen lisesi e. Anadolu lisesi f. Özel okul
S.4	Babanızın eğitim düzeyi; a.İlkokul mezunu b.Ortaokul mezunu c. Lise ve dengi okul mezunu d. Üniversite mezunu e.Okur yazar değil
S.5	Annenizin eğitim düzeyi; a.İlkokul mezunu b.Ortaokul mezunu c. Lise ve dengi okul mezunu d. Üniversite mezunu e.Okur-yazar değil
S.6	Tarihle ilgili ilk belgeseli nerede izlediniz? a. İlköğretim I. kademede (1.2.3.4.5. sınıf) b.İlköğretim II. kademede (6.7.8. sınıf) c. Ortaöğretimde d. Dershanede e. Yükseköğretimde (daha önce bir yükseköğretim kurumuna devam etmişler için) f. Televizyonda g. Hiç seyretmedim
S.7	Tarihle ilgili ilk seyrettiğiniz belgesel hangi konu ile ilgiliydi: a.İlkçağ b.Ortaçağ c. Avrupa tarihi d. Genel Türk tarihi e. Osmanlı tarihi f. Cumhuriyet tarihi
S.8	Tarihi belgesel seyretme sıklığınız; a. Hergün b. Haftada bir c. Ayda bir d. Yılda bir e. Hiç seyretmem

II. BÖLÜM Aşağıdaki önermelere katılma derecenizi belirtin.		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Belgesellerin nitelikleri ile ilgili görüşler						
1	Belgeseller objektiftir.					
2	Belgeseller tarihi kanıt özelliği taşır.					
3	Belgeseller görsel yolla öğrenmeyi kolaylaştırır.					
4	Belgeseller tarihin laboratuvarıdır.					
5	Belgeseller bilinmeyen gerçekleri sunar.					
6	Belgeselde görüntü anlatımdan daha etkilidir.					
7	Tarihi olayların canlandırma yolu ile anlatıldığı belgesel filmler (kurmaca filmler) daha ilgi çekicidir					
8	Belgeseller yönetmenin dünya görüşüne uygun olarak çekilir.					
9	Belgeseller propaganda aracı olarak da kullanılabilir.					
10	Belgeseller araştırma duygusunu geliştirir.					
11	İzlenecek belgesel öğrencinin anlama düzeyine uygun olmalıdır.					
Belgesellerin tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşler						
1	Belgeselin süresi kısa (bir ders saatini geçmemelidir) olmalıdır.					
2	Belgeseller tarih dersi ile ilgili soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırır.					
3	Belgeseller tarih dersini ilgi çekici hale getirir.					
4	Belgesel izlemek tarihi olayları yorumlamayı kolaylaştırır					
5	Belgeseller tarih dersinde öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırır.					
6	Belgeseller tarihi olayla ilgili problem çözme yeteneğini artırır.					
7	Tarihi Belgeseli izlemeden önce konu ile ilgili ön bilgi gerekir.					
8	Belgeseller tarihi olaya karşı merak uyandırır.					
9	Belgeseller tarihi empatiyi artırır.					
10	Belgeseller tarihi mekanlara ilgiyi artırır.					
11	Belgeseller tarihteki kronolojik bilginin öğrenilmesini kolaylaştırır.					
12	Belgeseller tarih dersinin geleneksel öğrenme yöntemleri dışında işlenmesini sağlar					
13	Belgeseller durum karşılaştırması yapmayı kolaylaştırır (geçmiş-bugün-gelecek).					
14	Belgeseller tarihi bir konu ile ilgili oluşmuş önyargıların giderilmesini sağlar.					
15	Belgeseller tarihi konularla ilgili eleştirel düşünme yeteneğini artırır.					
16	Tarihi belgeseller milli bilincin oluşturmaya katkıda bulunur.					
17	Belgeseller tarihle ilgili yordayıcı alıştırımların (olayların tahmin edilmesi) yapılmasını kolaylaştırır					
18	Tarihi belgesel filmler okul dışı tarih öğretim aracı olarak kullanılabilir.					
19	Belgesel izleyerek işlenen tarih dersi öğrencinin özdenetiminin (öğrenme sorumluluğu gelişmesini sağlar.					

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Belgeselin izlenmesi sırasında oluşan öğrenci tutumları						
1	Tarih dersinde belgesel izlemekten keyif duyarım.					
2	Belgesel izlemek tarihi konular ile ilgili canlandırma yapabilme gücümü artırır.					
3	Belgesel boş zamanlarımı değerlendirmek için kullanabileceğim bir etkinliktir.					
4	Belgesel izleyerek yapılan tarih dersi konulara motive olmamı kolaylaştırır.					
5	Belgesel izlerken ortamın sessiz olmasını isterim.					
6	Belgeselin önemli noktalarının öğretmen tarafından vurgulanmasını isterim.					
7	Belgesel izlerken verilen kısa aralar konu ile ilgili bilgilerimi toplamamı sağlar.					
8	Film çalışma kağıtları (belgesel ile ilgili soru kağıtları) belgeseli daha dikkatli izlememi sağlar.					
9	Belgesel izlenmesi esnasında öğretmenin müdahale etmesini istemem.					
10	Belgeseller tartışma zemini oluşturur.					
11	Belgesel izlemek dersle ilgili yapılacak değerlendirmelerde başarıyı artırır					
12	Tarih dersinde belgesel izlemek yerine öğretmeni dinlemeyi tercih ederim.					
13	Tarih konularımı belgesel izleyerek öğrenmeyi okuyarak öğrenmeye tercih ederim.					